

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ
ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВУНТРІШНІХ СПРАВ

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

ЛАВРЕНКО ДАР'Я ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК 340.132.

ДИСЕРТАЦІЯ
ЮРИДИЧНІ КОНСТРУКЦІЇ В ЗАКОНОТВОРЧІЙ
ПРАКТИЦІ УКРАЇНИ

08 – Право

081 – Право

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ **Д. О. Лавренко**

Науковий керівник – кандидат юридичних наук, доцент
Талдикін Олександр Васильович

Дніпро – 2026

АНОТАЦІЯ

Лавренко Д. О. Юридичні конструкції в законотворчій практиці України. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право. – Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Дніпро, 2026.

Дисертація є одним із перших у вітчизняній юридичній науці комплексних досліджень, присвячених системному аналізу природи, структури та функцій юридичних конструкцій у сучасній законотворчій практиці України. Її наукова концепція ґрунтується на визнанні юридичних конструкцій не лише як технічного інструментарію нормотворчості, а як інтелектуальної, пізнавальної та методологічної категорії, що відіграє ключову роль у забезпеченні цілісності та узгодженості законодавства. У роботі обґрунтовано, що юридичні конструкції становлять фундамент правотворчого процесу, поєднуючи логічну форму, нормативний зміст і системну організацію правової матерії. Визначено, що традиційні уявлення про них як про «юридичні моделі» потребують переосмислення з урахуванням нових викликів цифрової епохи, євроінтеграційних процесів і зміни парадигми правового мислення.

У дисертації юридичні конструкції розглянуто у триєдиному вимірі – як когнітивну модель, нормативно-технічний інструмент і метод юридичного мислення. Як когнітивна модель юридична конструкція є формою пізнання, осмислення та узагальнення правової дійсності, що відображає структуру та динаміку суспільних відносин у юридично значущих формах. Вона слугує своєрідною інтелектуальною схемою, яка дозволяє відокремити правове від неправового, абстрагувати суттєві ознаки правових явищ і відтворити їх у логічно впорядкованому вигляді. Як нормативно-технічний інструмент конструкція забезпечує логічну цілісність правових норм, узгодженість термінології, внутрішню системність законодавства та передбачуваність правозастосування. Вона є «будівельним каркасом» нормативного матеріалу,

визначає структуру зв'язків між гіпотезою, диспозицією та санкцією. Як категорія юридичного мислення конструкція виконує пізнавально-прогностичну функцію – за її допомогою формуються абстрактні моделі правотворчої діяльності, здійснюється гіпотетичне моделювання правових ситуацій, прогнозується ефект нормотворчих рішень.

Доведено, що юридичні конструкції вирізняються відмінними рисами мають власну систему класифікаційних ознак і функціональне розмаїття. Запропоновано удосконалену (авторську) класифікацію юридичних конструкцій за їх функціональним призначенням, яка охоплює модельний, уніфікуючий, інтегративний, демаркаційний, трансформаційний та стабілізуючий види. Базові конструкції формують логічну основу норми права, забезпечуючи її внутрішню завершеність (наприклад, конструкція правил поведінки, структурно якої є : гіпотеза, диспозиція, санкції). Уніфікуючі конструкції сприяють стандартизації правових понять і процедур, забезпечують єдність термінології в межах законодавства. Інтегративні конструкції є засобом міжгалузевої взаємодії, долаючи фрагментарність нормативного масиву та сприяючи формуванню комплексних правових інститутів. Демаркаційні конструкції чітко розмежовують сфери правового регулювання, визначають межі компетенцій і зон відповідальності і функції органів публічної влади. Трансформаційні конструкції забезпечують адаптацію правового регулювання до нових технологічних і соціальних умов (зокрема, у сфері електронних правочинів, цифрових активів, смарт-контрактів). Стабілізуючі конструкції сприяють підтриманню рівноваги між публічним і приватним інтересами, виконуючи роль юридичних «амортизаторів» у кризових ситуаціях.

Розроблено новаторський підхід до структури юридичної конструкції, яка складається з інваріантних елементів – інформації про: юридичні факти, норми, суб'єктів права як потенційних учасників правовідносин; їх суб'єктивні права та їх обов'язки, функціонального призначення та юридичних наслідків, що утворюють її стабільну основу, функціонального призначення та юридичних наслідків, що утворюють її стабільну основу, – та контекстуальних елементів –

принципів, умов, процедур реалізації, що забезпечують гнучкість і пристосовуваність до соціально-правових змін. Такий підхід дозволив визначити конструкцію як ідеальну модель, здатну до модифікації, збереження основних логічних характеристик і оновлення під впливом нових факторів правової реальності. Акцентовано, що еволюційна стійкість конструкцій забезпечує стабільність законодавства, тоді як їхня контекстуальна варіативність відкриває можливості для модернізації права без його руйнування.

Методологічну основу дослідження становить комплексний підхід, що базується на поєднанні філософських, загальнонаукових та спеціально-наукових методів пізнання. Світоглядним підґрунтям роботи виступив діалектичний підхід, що дав змогу розглянути юридичні конструкції у динаміці їх формування та трансформації. Загальна стратегія наукового пошуку визначена інтегративним підходом у поєднанні з аксіологічним, інституціональним, праксеологічним, телеологічним та конструктивістським підходами, що дозволило всебічно виявити ціннісне наповнення конструкцій та їх роль у законотворчій практиці як інструментів упорядкування правової дійсності. У процесі дослідження застосовано систему методів, зокрема аналіз, синтез, індукцію, дедукцію та абстрагування для розкриття сутності та елементного складу юридичних конструкцій, а також порівняльно-правовий метод для зіставлення вітчизняного та зарубіжного досвіду їх використання. Застосування системного та функціонального методів дало змогу з'ясувати місце юридичних конструкцій у механізмі правового регулювання та їх роль у забезпеченні стабільності правопорядку. Провідне значення мали формально-юридичний та семантичний методи, використані для аналізу структури нормативно-правових актів і змісту правових термінів, а також метод правового моделювання, що дозволив розробити авторські моделі юридичних конструкцій та обґрунтувати напрями вдосконалення законодавства. Комплексне використання зазначеного інструментарію забезпечило наукову обґрунтованість, достовірність отриманих результатів та досягнення мети

дисертаційного дослідження.

Визначено особливості формування юридичних конструкцій у публічно-правових і приватноправових галузях. У публічному праві вони формуються під впливом публічного інтересу та переважно імперативного методу регулювання, забезпечуючи процедурну визначеність, формалізованість і підзвітність влади. Вони є не лише технічним, а й легітимаційним інструментом, що обґрунтовує владне втручання й водночас гарантує дотримання меж дискреції. У приватному праві юридичні конструкції відображають принципи диспозитивності, автономії волі та рівності сторін. Водночас виявлено їхню схильність до інституційної консервативності, яка гальмує адаптацію до нових технологічних реалій. У міжгалузевих правових інститутах юридичні конструкції відіграють інтегративну роль, забезпечуючи гармонізацію норм різних галузей та долаючи традиційну дихотомію публічного і приватного права.

У роботі розкрито трансформаційний потенціал юридичних конструкцій, зумовлений цифровізацією правотворчості. Запропоновано концепцію переходу від статичних текстових моделей до динамічних машиночитаних форм (Machine-Consumable Law), які дозволяють здійснювати автоматизоване структурування, аналітику й моніторинг норм. Такий підхід відкриває можливості для створення нових форм взаємодії між суб'єктом правотворчої діяльності і суб'єктами правозастосування, підвищує прозорість та ефективність правотворчого процесу. Автором розроблено концептуальну модель цифрової трансформації юридичної конструкції за етапами «вхід – процес – вихід», що відображає еволюцію правової форми від традиційного тексту до інтелектуальної інформаційної моделі.

Доведено, що в умовах кризових періодів особливого значення набуває стабілізаційно-адаптаційний потенціал юридичних конструкцій. Стабілізаційна функція забезпечує правову визначеність і спадкоємність нормотворчості, тоді як адаптаційна – надає системі здатність оперативно реагувати на непередбачувані соціальні зміни. На прикладі досвіду держав – членів

Європейського Союзу під час пандемії COVID-19 продемонстровано, що ефективність кризового правового регулювання значною мірою залежить від якості юридичних конструкцій, здатних поєднувати гнучкість правового впливу з гарантіями демократичного контролю. Виявлено, що тимчасові правові механізми (так звані sunset clauses) і процедурні конструкції надзвичайного управління дозволяють підтримувати стабільність системи, не порушуючи її основоположних принципів.

Аргументовано, що в умовах цифровізації, глобалізації та зростаючої складності правового матеріалу інтегративно-синтезуюча функція юридичних конструкцій набуває системоутворюючого значення. Вона поєднує їх трансформаційні та адаптаційні властивості, забезпечуючи методологічну єдність законодавства. Запропоновано трирівневу модель реалізації цієї функції: нормативно-змістовий рівень – уніфікація правових понять і принципів; структурно-правовий – систематизація законодавства на основі спільних конструктивних моделей; інституційний – координація діяльності суб'єктів правотворення, що використовують єдину конструктивну мову у процесі підготовки нормативних (правотворчих) рішень. Такий підхід дозволяє забезпечити цілісність правової системи та узгодженість між галузевими інститутами права.

Аргументовано, що юридичні конструкції є важливим елементом юридичної техніки – інтелектуальними моделями, що поєднують стабільність правової форми, гнучкість змісту та здатність до саморегуляції. Тим самим вони створюють умови для удосконалення системи законодавства Україні та її інтеграції до європейського правового простору.

Ключові слова: юридична конструкція, функції юридичних конструкцій, норма права, нормативно-правовий акт, законодавство, правотворча діяльність, законотворча практика, юридична техніка, правозастосування, цифровізація.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧКИ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Лавренко Д. О. Значення юридичної техніки для розвитку суспільства та держави. *Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. Спец. вип. № 2. С. 204–209.

2. Лавренко Д. О. Роль юридичних конструкцій в нормотворчій діяльності. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2023. № 6. С. 130–135.

3. Лавренко Д. О. Юридична конструкція та її види в комплексі елементів законотворчої техніки. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2024. № 12. С. 974–978.

4. Лавренко Д. О. Функціональна панель юридичних конструкцій. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2024. № 3. С. 64–68.

5. Лавренко Д. О. Структура юридичної конструкції як форми організації правової інформації. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2025. Вип. 5. Ч. 1. С. 37–41.

6. Лавренко Д. О. Юридичні конструкції як засіб забезпечення стабільності правової системи в період кризи. *Соціологія права*. 2025. № 3. С. 159–162.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Лавренко Д. О. Експертиза нормативно-правових актів. *Мова і право* : матеріали Всеукраїнської науково-практ. конф. (Дніпро, 25 жовтня 2022) / за заг. ред. О. В. Максименко, І. В. Царьової. Дніпро : ДДУВС, 2022. С. 100–104.

2. Лавренко Д. Юридична техніка: поняття, особливості та значення в юриспруденції. *Мова і право* : матеріали Всеукраїнської науково-практ. конф. (м. Дніпро, 17 жовтня 2023) / за заг. ред. О. В. Максименко, І. В. Царьової.

Дніпро : ДДУВС, 2023. С. 154–156.

3. Лавренко Д. О. Засоби, прийоми, правила як елементи юридичної техніки. *Інноваційні наукові дослідження: правовий, економічний та соціальний виміри* : матеріали Міжнародної науково-практ. конф. (м. Дніпро, 24 листоп. 2023 р.). Дніпро : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2023. С. 110–112.

4. Лавренко Д. Засоби, прийоми, правила як елементи юридичної техніки. *Актуальні проблеми державотворення, правотворення та правозастосування* : матеріали Всеукраїнської науково-практ. конф. (м. Дніпро, 5 грудня 2024). Дніпро : ДДУВС, 2024. С. 133–136.

5. Лавренко Д. Юридична техніка як інструмент забезпечення ефективного правового регулювання. *Верховенство права: доктрина і практика в умовах сучасних світових викликів* : матеріали Міжнародної науково-практ. конф. (м. Дніпро, 23 травня 2025). Дніпро : ДДУВС, 2025. С. 180–182.

6. Лавренко Д. О. Вплив Ratio Decidendi та Obiter Dictum на процес формування юридичних конструкцій в англосаксонській правовій системі. *Модернізація національної системи публічного управління та права в контексті європейської інтеграції України* : матеріали III Міжнародної науково-практ. конф. (30 травня 2025 р., м. Херсон, м. Кропивницький) / за ред. Н. В. Кириченко, Л. О. Сімонцевої, Ю. Л. Главацької та ін. Херсон-Кропивницький, 2025. С. 11–14.

SUMMARY

Lavrenko D. O. Legal Constructs in the Legislative Practice of Ukraine. –
Qualification scientific work on the rights of the manuscript.

Thesis for a Doctor of Philosophy, 081 – Law. – Dnipro State University of Internal Affairs, Dnipro, 2026.

The dissertation is one of the first comprehensive studies in domestic legal science dedicated to a systematic analysis of the nature, structure, and functions of legal constructs in the modern lawmaking practice of Ukraine. Its scientific concept is based on the recognition of legal constructs not only as technical instrumentation for rulemaking but as an intellectual, cognitive, and methodological category that plays a key role in ensuring the integrity and consistency of legislation. The study substantiates that legal constructs constitute the foundation of the lawmaking process, combining logical form, normative content, and the systematic organization of legal matter. It is determined that traditional perceptions of them as "legal models" require rethinking, taking into account the new challenges of the digital age, European integration processes, and the shifting paradigm of legal thinking.

In the dissertation, legal constructs are considered in a triune dimension – as a cognitive model, a regulatory-technical tool, and a method of legal thinking. As a cognitive model, a legal construct is a form of cognition, understanding, and generalization of legal reality, reflecting the structure and dynamics of social relations in legally significant forms. It serves as a unique intellectual scheme that allows for the separation of the legal from the non-legal, the abstraction of essential features of legal phenomena, and their reproduction in a logically ordered form. As a regulatory-technical tool, the construct ensures the logical integrity of legal norms, the consistency of terminology, the internal systematic nature of legislation, and the predictability of law enforcement. It acts as the "structural framework" of regulatory material, determining the structure of connections between the hypothesis, disposition, and sanction. As a category of legal thinking, the construct performs a cognitive-prognostic function – through it, abstract models of lawmaking activity are

formed, hypothetical modeling of legal situations is carried out, and the effects of rulemaking decisions are predicted.

It has been proven that legal constructs are distinguished by distinctive features and possess their own system of classification criteria and functional diversity. An improved (author's) classification of legal constructs based on their functional purpose has been proposed, which encompasses model, unifying, integrative, demarcation, transformational, and stabilizing types. Basic constructs form the logical basis of the rule of law, ensuring its internal completeness (for example, the construct of rules of conduct, the structure of which consists of: hypothesis, disposition, and sanction). Unifying constructs promote the standardization of legal concepts and procedures and ensure the unity of terminology within the framework of legislation. Integrative constructs act as a means of inter-branch interaction, overcoming the fragmentation of the regulatory mass and contributing to the formation of complex legal institutions. Demarcation constructs clearly differentiate the spheres of legal regulation and define the boundaries of competencies, zones of responsibility, and functions of public authorities. Transformational constructs ensure the adaptation of legal regulation to new technological and social conditions (in particular, in the field of electronic transactions, digital assets, and smart contracts). Stabilizing constructs contribute to maintaining a balance between public and private interests, performing the role of legal "shock absorbers" in crisis situations.

A pioneering approach to the structure of the legal construct has been developed, which consists of invariant elements – information regarding legal facts, norms, and subjects of law as potential participants in legal relations; their subjective rights and their obligations, functional purpose, and legal consequences, which form its stable basis, as well as functional purpose and legal consequences, which form its stable basis – and contextual elements – principles, conditions, and procedures for implementation that provide flexibility and adaptability to social and legal changes. This approach allowed for the definition of the construct as an ideal model capable of modification, the preservation of basic logical characteristics, and updating under the influence of new factors of legal reality. It is emphasized that the evolutionary

stability of constructs ensures the stability of legislation, while their contextual variability opens up opportunities for the modernization of law without its destruction.

The methodological framework of the study is a comprehensive approach based on a combination of philosophical, general scientific, and special-scientific methods of cognition. The dialectical approach served as the worldview foundation of the work, allowing for the consideration of legal constructs in the dynamics of their formation and transformation. The general strategy of scientific research is determined by an integrative approach in combination with axiological, institutional, praxeological, teleological, and constructivist approaches, which allowed for a comprehensive identification of the value content of constructs and their role in lawmaking practice as tools for organizing legal reality. In the process of research, a system of methods was applied, including analysis, synthesis, induction, deduction, and abstraction to reveal the essence and elemental composition of legal constructs, as well as the comparative-legal method to contrast domestic and foreign experience in their use. The application of systemic and functional methods allowed for clarifying the place of legal constructs in the mechanism of legal regulation and their role in ensuring the stability of the legal order. Formal-legal and semantic methods, used to analyze the structure of regulatory legal acts and the content of legal terms, as well as the method of legal modeling, which allowed for the development of author's models of legal constructs and the substantiation of directions for improving legislation, were of leading importance. The complex use of this toolkit ensured the scientific validity and reliability of the results obtained and the achievement of the objective of the dissertation research.

The specificities of the formation of legal constructs in public-law and private-law branches have been determined. In public law, they are formed under the influence of public interest and a predominantly imperative method of regulation, ensuring procedural certainty, formalization, and accountability of authority. They act not only as a technical but also as a legitimizing tool that justifies the exercise of power while simultaneously guaranteeing adherence to the limits of discretion. In

private law, legal constructs reflect the principles of dispositiveness, autonomy of will, and equality of parties. At the same time, their tendency toward institutional conservatism, which hinders adaptation to new technological realities, has been revealed. In inter-branch legal institutes, legal constructs play an integrative role, ensuring the harmonization of norms of different branches and overcoming the traditional dichotomy of public and private law.

The work reveals the transformational potential of legal constructs, conditioned by the digitalization of lawmaking. The concept of transition from static textual models to dynamic machine-readable forms (Machine-Consumable Law) is proposed, which allows for automated structuring, analytics, and monitoring of norms. Such an approach opens possibilities for creating new forms of interaction between the lawmaking subject and law enforcement subjects, increasing the transparency and efficiency of the lawmaking process. The author has developed a conceptual model of the digital transformation of a legal construct according to the "input – process – output" stages, reflecting the evolution of the legal form from traditional text to an intellectual information model.

It is proven that in conditions of crisis periods, the stabilization-adaptive potential of legal constructs acquires special significance. The stabilization function ensures legal certainty and the continuity of rulemaking, while the adaptive function provides the system with the ability to promptly respond to unpredictable social changes. Using the experience of the European Union member states during the COVID-19 pandemic as an example, it is demonstrated that the effectiveness of crisis legal regulation largely depends on the quality of legal constructs capable of combining the flexibility of legal influence with guarantees of democratic control. It is found that temporary legal mechanisms (so-called sunset clauses) and procedural constructs of emergency management allow for maintaining the stability of the system without violating its fundamental principles.

It is argued that in conditions of digitalization, globalization, and the increasing complexity of legal material, the integrative-synthesizing function of legal constructs acquires system-forming significance. It combines their transformational and

adaptive properties, ensuring the methodological unity of legislation. A three-level model for implementing this function is proposed: the normative-substantive level – unification of legal concepts and principles; the structural-legal level – systematization of legislation based on common structural models; the institutional level – coordination of the activities of lawmaking subjects using a unified structural language in the process of preparing regulatory (lawmaking) decisions. Such an approach allows for ensuring the integrity of the legal system and consistency between branch institutes of law.

It is argued that legal constructs are an important element of legal technique – intellectual models that combine the stability of legal form, flexibility of content, and the capacity for self-regulation. Thus, they create conditions for improving the system of legislation in Ukraine and its integration into the European legal space.

Keywords: *legal construct, functions of legal constructs, legal norm, legal act, legislation, law-making activity, legislative practice, legal drafting.*

LIST OF PUBLICATIONS OF THE APPLICANT ASSOCIATED WITH THE TOPIC OF THE THESIS

Research papers where main research results of the thesis have been published:

1. Лавренко Д. О. Значення юридичної техніки для розвитку суспільства та держави. *Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. Спец. вип. № 2. С. 204–209.

2. Лавренко Д. О. Роль юридичних конструкцій в нормотворчій діяльності. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2023. № 6. С. 130–135.

3. Лавренко Д. О. Юридична конструкція та її види в комплексі елементів законотворчої техніки. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2024. № 12. С. 974–978.

4. Лавренко Д. О. Функціональна панель юридичних конструкцій. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2024. № 3. С. 64–68.

5. Лавренко Д. О. Структура юридичної конструкції як форми організації правової інформації. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2025. Вип. 5. Ч. 1. С. 37–41.

6. Лавренко Д. О. Юридичні конструкції як засіб забезпечення стабільності правової системи в період кризи. *Соціологія права*. 2025. № 3. С. 159–162.

Research papers certifying the approbation of the results of the thesis:

1. Лавренко Д. О. Експертиза нормативно-правових актів. *Мова і право* : матеріали Всеукраїнської науково-практ. конф. (Дніпро, 25 жовтня 2022) / за заг. ред. О. В. Максименко, І. В. Царьової. Дніпро : ДДУВС, 2022. С. 100–104.

2. Лавренко Д. Юридична техніка: поняття, особливості та значення в юриспруденції. *Мова і право* : матеріали Всеукраїнської науково-практ. конф. (м. Дніпро, 17 жовтня 2023) / за заг. ред. О. В. Максименко, І. В. Царьової. Дніпро : ДДУВС, 2023. С. 154–156.

3. Лавренко Д.О. Засоби, прийоми, правила як елементи юридичної техніки. *Інноваційні наукові дослідження: правовий, економічний та соціальний виміри* : матеріали Міжнародної науково-практ. конф. (м. Дніпро, 24 листоп. 2023 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ. 2023. С. 110–112.

4. Лавренко Д. Засоби, прийоми, правила як елементи юридичної техніки. *Актуальні проблеми державотворення, правотворення та правозастосування* : матеріали Всеукраїнської науково-практ. конф. (м. Дніпро, 5 грудня 2024). Дніпро : ДДУВС, 2024. С. 133–136.

5. Лавренко Д. Юридична техніка як інструмент забезпечення ефективного правового регулювання. *Верховенство права: доктрина і практика в умовах сучасних світових викликів* : матеріали Міжнародної науково-практ. конф. (м. Дніпро, 23 травня 2025). Дніпро : ДДУВС, 2025.

С. 180–182.

6. Лавренко Д. О. Вплив Ratio Decidendi та Obiter Dictum на процес формування юридичних конструкцій в англосаксонській правовій системі. *Модернізація національної системи публічного управління та права в контексті європейської інтеграції України* : матеріали III Міжнародної науково-практ. конф. (30 травня 2025 р., м. Херсон, м. Кропивницький) / за ред. Н. В. Кириченко, Л. О. Сімонцевої, Ю. Л. Главацької та ін. Херсон-Кропивницький, 2025. С. 11–14.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	17
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЮРИДИЧНИХ КОНСТРУКЦІЙ У ЗАКОНОТВОРЧІЙ ПРАКТИЦІ.....	
1.1. Поняття та функції юридичних конструкцій.....	27
1.2. Класифікація та елементний склад юридичних конструкцій.....	51
1.3. Методологія дослідження юридичних конструкцій у законотворчій практиці.....	76
Висновки до розділу 1.....	91
РОЗДІЛ 2. РОЛЬ ЮРИДИЧНИХ КОНСТРУКЦІЙ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ГАЛУЗЕВОГО ЗАКОНОДАВСТВА	
2.1. Використання юридичних конструкцій у процесі формування публічно-правових галузей	95
2.2. Особливості функціонування юридичних конструкцій у процесі формування галузей приватного права	116
2.3. Юридичні конструкції у формуванні міжгалузевих інститутів права	127
Висновки до розділу 2.....	132
РОЗДІЛ 3. ФУНКЦІЇ ЮРИДИЧНИХ КОНСТРУКЦІЙ У СУЧАСНІЙ ЗАКОНОТВОРЧІЙ ПРАКТИЦІ.....	
3.1. Трансформаційна функція юридичних конструкцій у контексті цифровізації та автоматизації правотворчості	134
3.2. Стабілізаційно-адаптаційний потенціал юридичних конструкцій у кризові періоди суспільного розвитку	149
3.3. Інтегративно-синтезуюча функція юридичних конструкцій у системній модернізації законотворчого процесу	162
Висновки до розділу 3.....	176
ВИСНОВКИ.....	178
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	183
ДОДАТКИ.....	204

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Динамічний розвиток правової системи України, зумовлений євроінтеграційними процесами та необхідністю реагувати на сучасні суспільні виклики, висуває підвищені вимоги до якості законотворчого процесу. Ефективність правового регулювання безпосередньо залежить від інструментарію, за допомогою якого законодавець конструює нормативну реальність. Одним із важливих, проте недостатньо досліджених інструментів юридичної техніки, є юридичні конструкції, що становлять структурну та змістову основу законодавства.

Незважаючи на фундаментальне значення, поняття «юридична конструкція» у вітчизняній правовій доктрині залишається однією з найменш розроблених категорій, що спричиняє теоретичну неузгодженість і, як наслідок, призводить до суперечливого та фрагментарного застосування цих інструментів у законотворчій практиці. Це негативно позначається на якості нормативно-правових актів, породжує внутрішні колізії та ускладнює правозастосування. Ситуація ускладнюється такими сучасними явищами, як цифровізація правотворчості, потреба в підготовці національної правової системи до кризових періодів, що вимагає системного переосмислення функціонального потенціалу юридичних конструкцій.

Наукове підґрунтя для виконання роботи склали праці вітчизняних та закордонних фахівців, що охоплюють як загальнотеоретичні, так і спеціальні питання законотворчості і ролі в ній юридичних конструкцій. Першу групу джерел становлять дослідження загальнотеоретичного та філософсько-правового характеру, зокрема, праці таких учених, як О. М. Балинська, Є. І. Білозьоров, В. П. Власенко, К. М. Гуртова, О. Б. Горова, Н. В. Дараганова, Л. І. Заморська, О. О. Кваша, М. С. Кельман, М. І. Козюбра, О. І. Осауленко, С. П. Погребняк, П. М. Рабінович, О. В. Цельєв та інших, які заклали концептуальні основи для розуміння сутності правових явищ. Важливе значення для методологічного обґрунтування положень роботи мали праці,

присвячені теорії систем та філософії науки, зокрема дослідження С. К. Бостана, Л. А. Грицини, О. Г. Данильяна, В. І. Зацерковного, В. М. Коробки, Л. А. Луць, Я. В. Пушкаря, О. Ю. Сидоровича, О. А. Харун тощо.

Другу групу утворюють наукові розробки, безпосередньо присвячені феномена юридичних конструкцій. Теоретичні основи їх розуміння як інструментів юридичної техніки знайшли свій розвиток у дослідженнях Г. І. Бойка, І. І. Бабіна, Ж. О. Дзейко, Л. М. Добробог, А. О. Дутко, О. В. Зінченко, М. С. Кельмана, М. П. Кунцевич, М. М. Новікової, Г. І. Неліпович, Б. М. Підгородського, О. В. Скрипник, І. Д. Шутака, В. Л. Яроцького та інших. У роботах цих учених юридичні конструкції аналізуються як засіб пізнання, ідеальна модель правовідносин, інструмент систематизації нормативного матеріалу та елемент законотворчої практики.

Третю групу джерел становлять праці, присвячені прикладним аспектам законотворчості, юридичної техніки, функціонуванню права в умовах сучасних викликів та проблемам забезпечення якості нормативних актів. Це коло питань, що охоплює як загальнотеоретичні розвідки, так і досвід закордонних країн, знайшло своє відображення у дослідженнях М. Бадеску, Ж. О. Дзейко, Л. М. Добробог, Е. Маккея, Д. Г. Манька, Г. Б. Поліщука, Л. І. Пригари, Я. В. Ступніка, Д. Шульмане, І. Д. Шутака, В. С. Щербіни та інших.

Четверту групу утворюють дослідження, присвячені цифровій трансформації правотворчості, застосуванню штучного інтелекту та модернізації публічного управління. Саме до цієї групи належать праці О. С. Гиляки, А. П. Колеснікова, Д. Г. Манька, І. О. Пасічної, О. В. Петришина, Г. Б. Поліщука, Л. І. Пригари, І. В. Суходубова, В. С. Щербіни, а також аналітичні документи Європейської комісії.

Однак, незважаючи на значний науковий доробок, бракує комплексного дослідження, яке б розкривало роль юридичних конструкцій саме в сучасній законотворчій практиці України з урахуванням їхньої багатовимірної природи та нових функцій, що виникають під впливом глобальних трансформацій.

Недостатньо вивченими залишаються їхній адаптаційний, трансформаційний та інтегративний потенціал. Необхідність заповнення цієї прогалини та розробки науково обґрунтованих рекомендацій щодо модернізації законотворчого процесу через оптимізацію використання юридичних конструкцій зумовлює актуальність обраної теми дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження відповідає Переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 31 грудня року, наступного після припинення або скасування воєнного стану в Україні, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 30.04.2024 № 476; п. 16 ст. 1 Указу Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» від 30.09.2019 № 722; Національною програмою інформатизації (п. 1 ст. 3 «розробка, впровадження та застосування інформаційно-комунікаційних технологій у державному управлінні, місцевому самоврядуванні та суспільному житті»), затвердженою Законом України від 01.12.2022 № 2807-IX; Стратегією розвитку Національної академії правових наук України на 2021-2025 роки, затвердженою постановою загальних зборів НАПрН України від 26 березня 2021 р. № 12-21 (п.п. 1.2. «Удосконалення національної правової системи та її адаптації до європейського права» та 1.9. «Правове забезпечення інформаційної сфери» пріоритетних напрямів подальших правових досліджень); темою наукових досліджень Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ «Теоретико-методологічні та прикладні проблеми державотворення та правотворення в Україні» (затверджена 05 грудня 2018 р., реєстраційний номер 0118U100436).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є вирішення конкретного наукового завдання з уточнення змісту поняття юридичних конструкцій, розкриття їхньої сутності, видової диференціації цього поняття, а також з'ясування їх функціонального призначення й розробки на цій основі науково обґрунтованих пропозицій щодо оптимізації використання юридичних

конструкцій у сучасному правотворчому процесі.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі дослідницькі завдання:

- дослідити поняття та функції юридичних конструкцій;
- на основі аналізу узагальнити існуючі та запропонувати нові підходи до класифікації юридичних конструкцій, а також з'ясувати структуру цих правових явищ;
- визначити методологію дослідження юридичних конструкцій у законотворчій практиці;
- з'ясувати роль юридичних конструкцій у процесі формування публічно-правових галузей;
- охарактеризувати особливості функціонування юридичних конструкцій у процесі формування галузей приватного права;
- встановити значення юридичних конструкцій у формуванні міжгалузевих інститутів права;
- розкрити трансформаційну функцію юридичних конструкцій у контексті цифровізації та автоматизації правотворчості;
- дослідити стабілізаційно-адаптаційний потенціал юридичних конструкцій у кризові періоди суспільного розвитку;
- обґрунтувати інтегративно-синтезуючу функцію юридичних конструкцій у системній модернізації законотворчого процесу.

Об'єкт дослідження – техніко-юридичні засоби в законотворчій практиці України.

Предмет дослідження – юридичні конструкції в законотворчій практиці України.

Методологічну основу дисертації становить сукупність методологічних підходів і принципів, а також загальнофілософських, загальнонаукових та спеціально-наукових методів пізнання, що забезпечили всебічний, системний і комплексний аналіз юридичних конструкцій як теоретико-правового феномена та інструменту правового регулювання.

Світоглядним підґрунтям дослідження був діалектичний підхід, у межах якого використано окремі принципи пізнання, що дало змогу розглянути юридичні конструкції у динаміці їх формування, функціонування та трансформації в системі права (підрозділи 1.1, 2.2). До методологічних підходів, що визначили загальну стратегію наукового пошуку, належить інтегративний підхід, який сформував концептуальну межу дослідження та забезпечив поєднання пізнавального потенціалу інших підходів. Окремі аспекти дослідження ґрунтуються на аксіологічному підході, застосованому для виявлення ціннісного наповнення юридичних конструкцій у контексті принципів верховенства права, правової визначеності та ефективності правового регулювання (підрозділи 2.3, 3.3), а також на інституціональному підході, який дозволив розглядати юридичні конструкції як елементи інституціоналізованої законотворчої практики та результат формалізованих процедур правотворчої діяльності (підпункти 2.2, 2.3). З практико-орієнтованих позицій використано праксеологічний підхід, спрямований на оцінку доцільності, ефективності та наслідків застосування юридичних конструкцій у сучасній законотворчій діяльності (розділ 3). Аналіз функціонування юридичних конструкцій з урахуванням цільового призначення нормативно-правових актів здійснено із залученням телеологічного підходу (розділ 2). Також у дослідженні застосований конструктивістський підхід, який дозволив осмислити юридичні конструкції як результат нормативного конструювання правової дійсності та інструмент упорядкування соціально-правових процесів у межах законотворчої практики.

У процесі дослідження широко використано загальнонаукові методи пізнання, зокрема аналіз і синтез – для розкриття змісту та елементного складу юридичних конструкцій (підрозділи 1.1, 1.2); індукцію і дедукцію – при формулюванні теоретичних узагальнень та висновків (підрозділи 1.1, 3.3); абстрагування – з метою переходу від загального розуміння юридичних конструкцій до дослідження їх окремих різновидів і функціональних проявів

(підрозділи 1.2, 2.1); порівняльний метод – для зіставлення підходів до використання юридичних конструкцій у національному та закордонному праві (підрозділ 3.2). Застосування системного та функціонального методів дало змогу з'ясувати місце юридичних конструкцій у механізмі правового регулювання, їх роль у забезпеченні узгодженості правових норм та стабільності правопорядку, а також визначити основні функції юридичних конструкцій у правовій системі (підрозділи 2.1, 3.3).

Серед спеціально-наукових (юридичних) методів провідне значення мав формально-юридичний метод, який використано для аналізу нормативно-правових актів, юридичних категорій і конструктивних моделей, що закріплені у чинному законодавстві (підрозділи 2.1, 3.1). Семантичний метод застосовано для дослідження змісту та значення правових термінів і конструктивних формулювань (підрозділ 1.3). Метод правового моделювання дозволив сформулювати узагальнені теоретичні моделі юридичних конструкцій та визначити напрями їх удосконалення в умовах сучасного розвитку правової системи (підрозділи 2.2, 3.3).

Комплексне використання зазначених підходів і методів забезпечило наукову обґрунтованість отриманих результатів, достовірність висновків та досягнення мети дисертаційного дослідження.

Нормативну основу дослідження становлять Конституція України, кодифіковані акти, закони України (зокрема, Закон України «Про правотворчу діяльність» та Регламент Верховної Ради), підзаконні нормативно-правові акти, а також окремі акти права Європейського Союзу.

Інформаційною базою слугували наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених у галузі теорії права, юридичної техніки та галузевих юридичних наук.

Емпіричну основу сформували матеріали законотворчої практики, аналітичні звіти (зокрема, дослідження Європейської комісії «Розробка законодавства в епоху штучного інтелекту та цифровізації») та дані, отримані з офіційного вебпорталу Верховної Ради України.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших у вітчизняній науці комплексним дослідженням, присвяченим переосмисленню функцій юридичних конструкцій у сучасній законотворчій практиці України. У межах роботи сформульовано низку положень, що характеризуються науковою новизною:

вперше:

– надано розуміння структури юридичних конструкцій шляхом поділу її елементів на основні (інваріантні) – юридичні факти, норми, суб'єкти, функціональне призначення та юридичні наслідки, що утворюють стабільну логічну основу конструкції, – та додаткові (контекстуальні) – принципи, умови та механізми реалізації, які забезпечують її гнучкість, адаптивність і варіативність у правотворчій практиці;

– обґрунтовано авторський концепт внутрішньої будови юридичної конструкції, складниками якого є явища правої дійсності (юридичні факти, норми, суб'єкти, функціональне призначення та юридичні наслідки), що утворюють стабільну логічну основу конструкції, а інформація акумульована в юридичні конструкції, що має логіко-граматичну форму, інформація про ці явища;

– обґрунтовано поділ елементів юридичної конструкції на основні (інваріантні), до яких віднесено юридичні факти, правові норми, суб'єктів, функціональне призначення та юридичний наслідок, і додаткові (контекстуальні), що включають правові принципи, умови та механізми реалізації;

– розроблено концептуальну модель циклу трансформації юридичної конструкції в цифровому середовищі за схемою «Вхід → Процес → Вихід», що забезпечує перетворення статичної норми на структуру, придатну до автоматизованої обробки;

удосконалено:

– змістовне наповнення категорії «юридична конструкція», що виразилося у формулюванні авторського визначення її як системної категорії,

що має триєдину природу (когнітивна модель, нормативно-технічний інструмент, метод юридичного мислення) і слугує для концептуалізації, структурної організації та методологічного опрацювання правової матерії;

– класифікацію юридичних конструкцій шляхом виокремлення їх типів за критерієм функціонального призначення у законотворчому процесі; на відміну від наявних наукових підходів, обґрунтовано виділення базових (модельних), уніфікуючих, інтегративних, демаркаційних, а також трансформаційних та стабілізуючих конструкцій, що дозволяє диференціювати інструментарій нормотворчості залежно від стратегічних завдань правового регулювання;

– концепцію триєдиної природи юридичної конструкції, розкривши взаємозв'язок її когнітивного, нормативно-технічного та методологічного вимірів як основи її універсальності в законотворчості;

– систематизацію функцій юридичних конструкцій шляхом їх класифікації за трьома критеріями: сферою реалізації (теоретико-доктринальні, нормотворчо-технічні, практично-реалізаційні), характером впливу (регулятивні, методологічні, комунікативні, утилітарні) та ступенем абстрактності;

– розуміння структури юридичних конструкцій, запропоновано поділ її елементів на основні (інваріантні) – юридичні факти, норми, суб'єкти, функціональне призначення та юридичні наслідки, що утворюють стабільну логічну основу конструкції, – та додаткові (контекстуальні) – принципи, умови та механізми реалізації, які забезпечують її гнучкість, адаптивність і варіативність у правотворчій практиці;

– систему функцій юридичних конструкцій шляхом відображення їх ролі у сучасному правотворчому процесі. До цієї системи віднесено: трансформаційну функцію, що адаптує законодавство до цифрових, соціальних і євроінтеграційних змін; стабілізаційно-адаптаційну, що спрямовує на підтримання рівноваги між правовою визначеністю та гнучкістю регулювання; та інтегративно-синтезуючу, що формує системну єдність і методологічну

цілісність законодавства;

набуло подальшого розвитку:

– узагальнення характеристик юридичних конструкцій (абстрактно-модельний характер, логічна побудова, універсальність, системність, формальна визначеність) з урахуванням їхньої триєдиної природи;

– розуміння змісту та функціонування юридичних конструкцій у приватному, публічному та міжгалузевому контекстах, визначено їх ключові ознаки – структурну визначеність, здатність ідеального моделювання правовідносин, нормативну уніфікованість, інституційну гнучкість, здатність до інтеграції норм різних правових систем, а також подвійність орієнтації: на автономію волі (у сфері приватного права) та на публічний інтерес (у сфері публічного права);

– застосування сучасних методологічних підходів (герменевтичного, аксіологічного, конструктивістського) до аналізу юридичних конструкцій, що дозволило розглянути їх не лише як технічний інструмент, а і як інструменти упорядкування соціально-правової реальності, що відображає та формує правову картину світу.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані в дисертації теоретичні положення, висновки та рекомендації можуть бути використані:

– у науково-дослідній сфері – як теоретична основа для подальших досліджень проблем юридичної техніки, теорії правотворчості, цифровізації права та галузевих юридичних наук;

– у законотворчій діяльності – для вдосконалення методології підготовки нормативно-правових актів, підвищення їхньої якості, системності та узгодженості;

– у навчальному процесі – під час викладання таких навчальних дисциплін, як «Теорія держави і права», «Конституційне право», «Нормотворча діяльність», «Право Європейського Союзу», а також спеціальних курсів, присвячених проблемам правотворчості та юридичної техніки.

Апробація результатів дисертації. Основні положення, висновки та результати дослідження пройшли апробацію на низці науково-практичних конференцій міжнародного та всеукраїнського рівнів, де отримали позитивну оцінку наукової спільноти. Зокрема, окремі аспекти теми були висвітлені у доповідях автора на таких наукових заходах: «Мова і право» (Дніпро, 25 жовтня 2022 року); «Мова і право» (Дніпро, 17 жовтня 2023 року); «Інноваційні наукові дослідження: правовий, економічний та соціальний виміри» (Дніпро, 24 листопада 2023 року); «Актуальні проблеми державотворення, правотворення та правозастосування» (Дніпро, 5 грудня 2024 року); «Верховенство права: доктрина і практика в умовах сучасних світових викликів» (Дніпро, 23 травня 2025 року); «Модернізація національної системи публічного управління та права в контексті європейської інтеграції України» (Херсон–Кропивницький, 30 травня 2025 року).

Публікації. Ключові положення та висновки дисертації висвітлено в 12 наукових публікаціях. Цей доробок включає 6 статей, опублікованих у провідних фахових виданнях України з юридичних наук, а також 6 тез, оприлюднених за підсумками доповідей на науково-практичних заходах міжнародного рівня.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, що об'єднують дев'ять підрозділів, загальних висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 208 сторінок, з яких основного тексту 166 сторінок. Список використаних джерел налічує 197 найменувань і займає 21 сторінку, 4 додатки викладено на 5-и сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЮРИДИЧНИХ КОНСТРУКЦІЙ У ЗАКОНОТВОРЧІЙ ПРАКТИЦІ

1.1. Поняття та функції юридичних конструкцій

В умовах динамічного розвитку правової системи України, зокрема в контексті євроінтеграційних процесів, дедалі більше зростає значення високоякісного законотворчого процесу. Підвищення рівня юридичної техніки та логічної узгодженості нормативних актів вимагає не лише професіоналізму законодавця, але й глибокого осмислення інструментарію, за допомогою якого твориться право. Одними з ключових інструментів є юридичні конструкції, які, незважаючи на часто неявну присутність у текстах законів, фактично становлять структурну та змістову основу правового регулювання.

Юридичні конструкції відіграють визначальну роль у формуванні, інтерпретації та реалізації правових норм, будучи одночасно засобом моделювання правових ситуацій і забезпечення правової визначеності. Вони є результатом складного процесу логіко-правового мислення, що поєднує в собі елементи формалізованого юридичного знання, техніко-юридичних рішень і філософії права. Через юридичні конструкції в законодавстві створюються нормативні «матриці», які дозволяють об'єднати абстрактні правові приписи з конкретикою життєвих ситуацій.

Особливої уваги юридичні конструкції набувають у процесі законотворчої діяльності, де вони виконують не лише формалізуючу чи систематизуючу роль, але й сприяють досягненню правової стабільності, передбачуваності та ефективності регуляторного впливу. З одного боку, вони забезпечують внутрішню логіку правової системи, з іншого – є засобом інституціоналізації юридичної мови, закріплюючи сталі моделі нормативного регулювання, які можуть бути тиражовані в межах однієї або кількох галузей права.

Однак, незважаючи на фундаментальне значення, поняття «юридична конструкція» досі не має єдиного загально визнаного визначення в юридичній науці. У вітчизняному правознавстві воно залишається відносно малодослідженим порівняно з такими категоріями, як «правова норма», «правовий інститут» чи «механізм правового регулювання». Це спричиняє неузгодженість як у науковому дискурсі, так і в практиці правотворення та правозастосування. Як наслідок – спостерігається фрагментарне, а подекуди і суперечливе застосування юридичних конструкцій у вітчизняному законодавстві, що негативно впливає на якість нормативно-правових актів і рівень юридичної техніки в цілому.

У цьому контексті виникає нагальна потреба в системному осмисленні природи юридичних конструкцій: розкритті їхнього поняття, ознак, функцій та елементного складу. З'ясування сутності юридичних конструкцій має не лише теоретичне, а й прикладне значення, оскільки дозволяє виробити чіткі підходи до їх конструювання, вдосконалити законотворчу діяльність та сприяти формуванню високоякісного правового середовища.

Відповідно, наразі метою є визначення поняття юридичних конструкцій, їх характерних рис, функціонального призначення та структури як комплексного явища, що поєднує в собі ідеї, логіку та юридичну інженерію. Це дозволить окреслити наукові засади для подальшого аналізу їхнього впливу на законотворчий процес і стане відправною точкою для вивчення їхньої класифікації, трансформацій та практичного використання в сучасному правотворенні.

Аналіз поняття «юридична конструкція» доцільно розпочати з розгляду семантичного змісту дефініції «конструкція» у загальноживаному мовному контексті. За даними Словника іншомовних слів, термін «конструкція» має декілька значень, серед яких домінують: 1) будова, взаємне розташування частин технічного або інженерного об'єкта (машини, апарата, приладу); 2) споруди складної будови або їхні частини (дерев'яна, металева, залізобетонна конструкція); 3) у лінгвістиці – словосполучення, що характеризується

визначеною граматичною будовою та зв'язками (синтаксична конструкція, атрибутивна конструкція тощо) [1, с. 311].

Подібне роз'яснення підтверджує і Тлумачний словник української мови, в якому конструкція визначається як: 1) склад і взаєморозташування частин певної будови чи механізму; 2) сама споруда або механізм, що має таку структуру; 3) лінгвістичне поєднання слів або речень на основі граматичного зв'язку [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**, с. 192]. З огляду на цю багатозначність, можна констатувати, що ключовим у всіх наведених значеннях є ідея структурованості, упорядкованості та взаємозв'язку частин в єдину цілісність, яка функціонує за певною внутрішньою логікою.

Отже, семантичне ядро терміну «конструкція» полягає у здатності поєднувати елементи в системну, логічну та функціонально цілеспрямовану форму. На переконання М. П. Кунцевич, поняття «юридична конструкція» хоча й широко використовується у науковому дискурсі вітчизняного правознавства, все ж залишається недостатньо теоретично опрацьованим [4].

У межах традиційного підходу до теорії права юридичні конструкції розглядаються переважно як складова частина юридичної техніки – тобто як інструмент для впорядкування та систематизації нормативного матеріалу з метою забезпечення внутрішньої логіки та послідовності правового тексту. Цієї ж позиції щодо недостатності дослідження юридичних конструкцій у вітчизняній юридичній науці дотримується й М. С. Кельман. Однак, висловлюючи наукову позицію, він осмислює юридичні конструкції як ключовий інструмент правового пізнання, що поєднує соціальні відносини та нормативну реальність у цілісну систему правового регулювання. Вчений пропонує відмовитися від традиційної бінарної моделі «відносини – норма» на користь трикомпонентної концепції «відносини – конструкція – норма», де юридична конструкція виконує функцію інтелектуального з'єднувального ланцюга. Вона є не лише засобом позитивної фіксації норм, але й культурним кодом юридичної діяльності, імперативною логікою права, яка забезпечує глибинне змістовне нормування правової практики та гарантує її відтворення як

професійної культури. [3, с. 391, 395].

У контексті глибшого наукового осмислення цього феномена заслуговує на увагу позиція, висловлена Г. І. Бойком. Дослідник пропонує трактувати юридичну конструкцію як результат доктринального осмислення та водночас – як ідеальну модель, що визнається юридичною науковою спільнотою. Така модель виконує комплексну функцію: вона не лише служить інструментом аналізу та інтерпретації правової реальності, але й забезпечує нормативну фіксацію та відображає закономірні взаємозв'язки між окремими структурними елементами правових явищ [5, с. 16]. У цьому значенні юридична конструкція стає засобом змістовного впливу на правову дійсність, дозволяючи здійснювати не лише пізнання, але й раціональне проєктування правових механізмів. Юридичні конструкції, як слушно зазначає автор, є не просто формально-логічним знаряддям правотворчої діяльності. Вони слугують засобом забезпечення структурної цілісності правових актів, завдяки чому досягається логічна узгодженість правового регулювання, спрощується класифікація юридичних явищ і посилюється аналітична чіткість нормотворення.

У цьому контексті варто згадати позицію О. І. Осауленка, який розглядає юридичну техніку у широкому розумінні – як комплекс методів роботи над нормативно-правовими актами, що передбачає добір термінології, структурування тексту, формулювання положень та процедури внесення змін [6, с. 151–152]. У цьому контексті юридичні конструкції являють собою специфічний елемент цієї техніки – своєрідні логіко-семантичні каркаси, через які втілюється воля законодавця.

Отже, юридичні конструкції можна визначити як ментальні моделі суспільних відносин, створені шляхом абстрагування, що набувають нормативного змісту і функціонують у правовому просторі як типові схеми правового регулювання. Їхня внутрішня логіка передбачає чіткий взаємозв'язок між структурними елементами, завдяки чому вони виконують роль інструменту пізнання, моделювання та впорядкування юридичної реальності.

І. І. Бабін, спираючись на позиції науковців приходить до важливого

висновку, що юридична конструкція має подвійну природу. По-перше, вона є методом пізнання права; по-друге – засобом побудови нормативного матеріалу. Будучи вираженою в нормах права, вона стає нормативною юридичною конструкцією. І зрештою, останній аспект полягає в тому, що юридичні конструкції слугують засобом тлумачення і встановлення фактів, що мають значення, в процесі реалізації норм права [7, с. 19].

У дисертаційному дослідженні А. О. Дутко звертає увагу на концептуальні підходи до визначення юридичної конструкції як моделі врегульованих правом суспільних відносин або їх елементів, що є не лише техніко-юридичним засобом, а й інструментом пізнання правової дійсності. Крім того, юридична конструкція визначається як метод пізнання права і правовідносин, а також засіб юридичної техніки, який дає можливість будувати нормативний матеріал, тлумачити норми права та встановлювати юридично значимі факти [8, с. 41–42]. Науки розглядає юридичні конструкції «як закріплені у законодавстві ідеальні узагальнюючі моделі структури правових явищ, створюваних для формування регулятивних, охоронних, захисних нормативно-правових приписів і досягнення точності і визначеності законів» [9, с. 8].

Крім того, А. О. Дутко розглядає юридичні конструкції як специфічні гомоморфні моделі, що відображають структуру правовідносин та інших правових феноменів. Такий підхід дозволяє розглядати конструкції не лише як формально-логічний інструмент правотворчості, а як засіб, що забезпечує змістову і структурну відповідність між нормативним приписом і правовим явищем, яке він покликаний регламентувати. У цьому контексті юридична конструкція є своєрідним «мостом» між правовою реальністю та її нормативним оформленням, забезпечуючи необхідний рівень точності, системності та передбачуваності законодавчої регламентації.

Крім того, авторкою наголошується на функціональному призначенні конструкцій як інструментів нормоутворення, які застосовуються при формулюванні таких приписів, які безпосередньо виражають зміст юридичних

норм – регулятивних, охоронних, захисних [9, с. 8]. У цьому аспекті конструкція постає не лише як елемент правової техніки, а як засіб, що структурно і семантично втілює норму у тексті закону, забезпечуючи її цілісне сприйняття та коректне застосування.

Дотичним до зазначеної позиції є погляд Л.М. Добробог, яка вбачає в юридичній конструкції логічно впорядковану «модель, що відображає суттєві ознаки та зв'язки між правовими явищами з метою їх нормативного закріплення. Вона є результатом інтелектуальної діяльності суб'єкта нормотворення, спрямованої на створення оптимальної форми правової норми» [10, с. 31].

Досить актуальною є позиція вітчизняної дослідниці О. В. Зінченко, яка розглядає юридичні конструкції як засіб пізнання правових явищ, «логіко-теоретичну модель системно-структурного розташування правового матеріалу, котра забезпечує внутрішню єдність змісту правового явища та об'єктивне елементно-структурне відображення його сутності» **[Ошибка! Источник ссылки не найден., с. 8]**. Також важливим узагальненням в роботі ученої є те, що вона виділяє дві концептуальні позиції щодо поняття юридичної конструкції, пов'язуючи її, у першому випадку, з доктринальним рівнем (засіб пізнання чи ідеальної структури права), а у другому – з прикладним значенням юридичних конструкцій (інструмент правотворчої техніки). Це розмежування має принципове значення для нашого дослідження, адже дозволяє більш комплексно підходити до аналізу юридичної конструкції не лише як абстрактного теоретичного утворення, а й як практичного інструменту, що має безпосередній вплив на зміст та форму нормативно-правових актів.

Близькою за змістом є і позиція О. В. Скрипник, яка визначає, що юридична конструкція «з позиції онтології є органічним елементом структурної організації змісту правової матерії, а з позицій гносеології – засобом пізнання права» [12, с. 8]. Порівняно з вже розглянутим підходом О. В. Зінченко, яка також визнає юридичні конструкції як пізнавальні моделі, але зосереджується переважно на їх логіко-структурному значенні, позиція О. В. Скрипник є

методологічно ширшою. О. В. Зінченко акцентує передусім на формальній організації правового матеріалу – вона розглядає конструкцію як логіко-теоретичну модель, що забезпечує структурну цілісність і внутрішню єдність правового явища [11, с. 8]. Тобто її підхід тяжіє до аналітичного, схематичного розуміння конструкцій. О. В. Скрипник вводить онтологічний аспект – тобто визнає конструкцію не лише як інтелектуальну модель, але як частину самої природи права, його структурну клітинку. Така позиція дозволяє розглядати юридичну конструкцію як елемент правової матерії, що не лише відображається у свідомості дослідника, але і реально існує в правовому порядку.

Отже, у процесі законотворчої діяльності юридичні конструкції постають не лише як технічні елементи нормативного тексту, а як складні правові феномени, що поєднують у собі три виміри: пізнавальний, нормативно-технічний і методологічний. Саме така триєдина природа дозволяє розглядати юридичну конструкцію як універсальний інструмент формування змістовно і структурно цілісного законодавства, що адекватно відображає суспільні трансформації та відповідає запитам правозастосовної практики.

Розкриваючи цю думку, визначимо, що у когнітивному аспекті юридична конструкція виконує роль інтелектуального посередника між соціальною реальністю та правовим регулюванням. Вона постає як ментальна, ідеалізована модель, за допомогою якої законодавець осмислює, абстрагує та узагальнює складні суспільні процеси, трансформуючи їх у юридично значущі категорії. Таке моделювання дозволяє структурувати хаотичне правове поле, забезпечити його системність і підпорядкованість єдиній логіці. Як наголошують цитовані нами вище О. В. Зінченко [11], Г. І. Бойко [5], О. В. Скрипник [12], саме завдяки конструкціям стає можливим «переклад» соціального факту на мову права – у вигляді норм, що мають регулятивний потенціал.

У контексті нормативно-технічного виміру функція конструкції виявляється в її здатності забезпечити внутрішню логічну організацію нормативно-правового акта. Юридичні конструкції слугують своєрідними

«каркасами» для формулювання норм права, сприяють стандартизації термінології, усувають внутрішні суперечності, підвищують рівень формальної визначеності та юридичної ясності. У такій ролі конструкції перетворюються на ключові елементи законодавчої техніки (М. П. Кунцевич, О. І. Осауленко, А. О. Дутко, І. І. Бабін), формуючи логіко-семантичні вузли, що поєднують нормативні елементи в цілісні структури.

Зважаючи на проаналізовані позиції, також робимо висновок, що юридична конструкція має вагоме значення як метод юридичного мислення і правотворення. У методологічному аспекті вона дозволяє здійснювати гіпотетичне моделювання правової реальності, встановлювати міжкатегоріальні зв'язки, застосовувати дедукцію й індукцію в аналізі та систематизації правових понять. Такий підхід забезпечує не лише глибину наукового осмислення, а й практичну придатність результатів: системність правового мислення, послідовність правозастосування, розробку прецедентів та правових моделей. У цьому значенні конструкція є не просто технічним засобом – вона являє собою спосіб правової інтелектуалізації, тобто об'єктивації мисленнєвих процесів у структурі правового регулювання.

Отже, триєдина сутність юридичної конструкції не зводиться до її формально-логічної оболонки. Йдеться про багатовимірний правовий інструмент, що дозволяє одночасно мислити, створювати та оформлювати право. Її когнітивна, технічна й методологічна функціональність не суперечать одна одній, а, навпаки її слід розуміти як функціональну компліментарність: когнітивна модель забезпечує осмислення, технічна – закріплення, а методологічна – забезпечує належний (дієвий) перехід від ідеї до норми. У цьому й полягає актуальність такого підходу – саме багатофункціональність конструкції робить її незамінною ланкою в механізмі вироблення ефективного, цілісного та адаптивного законодавства.

Актуальність вибраного нами підходу до розуміння юридичної конструкції полягає в її прикладному значенні для законотворчої діяльності. У сучасних наукових дослідженнях набуває поширеності поняття законодавчої

інфляції (legislative inflation) [13–15], яка розглядається не тільки як кількісне збільшення нормативного масиву, але й як системна загроза структурній цілісності та внутрішній логіці законодавства. Ми припускаємо, що законодавча інфляція є каталізатором потреби в концептуально сильних, методологічно вивірених юридичних конструкціях, здатних забезпечити цілісність, зрозумілість і функціональність сучасного українського законодавства в умовах нестабільності нормативного простору. У цьому контексті, враховуючи триєдину природу юридичної конструкції – як когнітивної моделі, нормативно-технічного інструменту та методу правового мислення – ми можемо визначити її як універсальний засіб концептуалізації, формалізації та систематизації правових явищ.

Зокрема, як когнітивні моделі юридичні конструкції дозволяють законодавцю осмислювати складні соціальні відносини, відокремлювати юридично значущі елементи та формувати загальні образи правового впливу. В якості нормативно-технічного інструменту вони здатні забезпечувати для процесу законотворення структурну логіку нормативного тексту, стабільність і передбачуваність норм, єдність правової термінології. Методологічні властивості юридичних конструкцій відкривають можливості гіпотетичного моделювання, застосування логіко-методологічних процедур та встановлення міжкатегоріальних зв'язків під час створення та удосконалення вітчизняної системи права. На нашу думку, ігнорування будь-якого з цих аспектів призводить до дисфункцій у законотворчому процесі – від відірваності норм від реалій до правової невизначеності. Отже, в умовах нормативної інфляції та євроінтеграційних викликів триєдина природа юридичної конструкції стає ключовою передумовою ефективного законодавства.

Також, досліджуючи значення юридичних конструкцій для законотворчої практики України, робимо висновок, що вони виконують низку ключових функцій, зокрема стабілізаційну. В умовах хаотичного зростання масиву нормативних актів конструкції сприяють уніфікації правового матеріалу, спрощують процес систематизації, а також забезпечують відтворюваність

правового змісту під час нормотворення. У ситуації частих змін законодавства конструкції як внутрішньо логічні моделі допомагають уникати фрагментарності й суперечностей між нормами, формуючи цілісний і стійкий каркас правового регулювання. Крім того, в умовах зростаючого євроінтеграційного тиску саме чітко сформульовані юридичні конструкції стають ефективним інструментом правової адаптації: вони дозволяють зблизити національне законодавство з *acquis communautaire* без втрати концептуальної цілісності та правової ідентичності держави.

Спираючись на попередні міркування, висловимо власну позицію щодо поняття юридичної конструкції. У нашому дослідженні ми розглядаємо юридичну конструкцію як системну категорію юридичної науки та практики, що має триєдину природу і виконує функції когнітивної моделі, нормативно-технічного інструменту та методу юридичного мислення, за допомогою яких здійснюється концептуалізація, структурна організація та методологічне опрацювання правової матерії з метою забезпечення змістовної узгодженості, формальної визначеності та ефективності діючого законодавства.

Формулювання поняття потребує подальшої деталізації його змісту через визначення основних ознак. Саме через риси явища можна виявити його внутрішню структуру, функціональне призначення та відмінності від суміжних понять. З огляду на це, необхідним є узагальнення ключових характеристик, запропонованих як у межах цього дослідження, так і в працях інших дослідників. Тож питання ознак юридичних конструкцій посідає чільне місце у дослідженнях, присвячених теорії права та правотворчості, зокрема в контексті законотворчої техніки. Різні автори висвітлюють цей феномен крізь призму методологічних, логіко-семантичних і гносеологічних характеристик, надаючи йому як пізнавального, так і нормативного змісту.

Л. М. Добробог встановлює, що юридичним конструкціям притаманні такі ознаки як універсальність, логічна структура, функціональність та формальна визначеність [10, с. 29–32]. Сформульовані авторкою ознаки дозволяють зробити висновок, що юридична конструкція є не лише

абстрактною моделлю правового явища, а й інструментом, побудованим на законах формальної логіки, здатним забезпечити системність, зрозумілість і ефективність законотворчої діяльності.

Зі свого боку, Ж. О. Дзейко переключує увагу з інструментального на функціональний (прагматичний) підхід, визначаючи, що юридичні конструкції є не лише інструментом пізнання правової дійсності через абстрагування та типізацію, а й важливим засобом формування якісного законодавства, оскільки вони сприяють систематизації нормативних актів, відображають сутність і структуру суспільних відносин та забезпечують внутрішню цілісність і логіку правового регулювання [16]. На її думку, крім логічної структурності та формальної визначеності, юридичним конструкціям властиві такі ознаки, як їх використання при створенні законів та систематизації нормативних актів; закріплення основних властивостей конкретних суспільних відносин або їх елементів, відображення їх структури; надання законам нових якостей через забезпечення внутрішньої єдності та взаємодії.

Більш прагматично орієнтованої позиції дотримується і А. О. Дутко [17, с. 6–10], яка розглядає юридичні конструкції як інструменти законотворчої техніки. У її дослідженні наголошується, що конструкції мають специфіку відображення однорідних правових явищ, що вимагають законодавчого опрацювання. Як і Л. М. Добробог та Ж. О. Дзейко, авторка акцентує на формальній визначеності та модельній формі юридичних конструкцій, але й визначає, що за їх допомогою здійснюється регламентація можливих майбутніх явищ, зміст яких буде подібним до змісту конструкції. На думку А. О. Дутко, важливою рисою юридичних конструкцій, є способи їх закріплення у законодавстві – текстуальний та смисловий, а також їх використання законодавцем для досягнення точності і визначеності змісту законів та законодавства загалом.

Важливою є позиція й І. Шутака, в наданій характеристиці юридичної конструкції простежується самотутнє бачення її ознак [18, с. 93–95]. Передусім автор звертає увагу на їх інтелектуальне походження, адже юридична

конструкція не виникає стихійно в процесі правозастосування, а є результатом цілеспрямованої інтелектуальної діяльності, спрямованої на узагальнення, моделювання та впорядкування правових явищ. Наступною є функціональна орієнтованість, яка виявляється в тому, що кожна конструкція створюється з урахуванням конкретної мети – забезпечення ефективного правового регулювання певної сфери суспільних відносин, що актуалізує її практичну значущість. Наступною важливою ознакою є специфічна юридична природа конструкцій, оскільки вони формуються виключно в межах правознавства і відрізняються від понять, які запозичуються з інших галузей знань (наприклад, природничих наук), навіть якщо останні набувають певного юридичного змісту. Ця ознака тісно пов'язана з штучністю юридичних конструкцій, оскільки вони є результатом спеціально сконструйованої моделі, а не виникають у правовому житті природним шляхом, як це характерно для правових звичаїв. Водночас, на думку автора, конструкціям притаманне пряме юридико-практичне значення, адже вони можуть бути виражені у системі норм права, тим самим задаючи конкретний механізм правового регулювання. Зрештою ключовою ознакою є регулятивний потенціал юридичної конструкції – вона визнається як така лише за умови, що здатна бути реалізованою через нормативну форму та мати безпосереднє значення в юридичній практиці.

Намагаючись більш детально охарактеризувати ознаки юридичних конструкцій з огляду на позиції науковців та власні умовиводи щодо триєдиної природи юридичних конструкцій (когнітивної моделі, нормативно-технічного інструменту та методу юридичного мислення), ми робимо висновок, що юридичним конструкціям притаманні такі характеристики з урахуванням їх ролі у законодавчій практиці:

- 1) розглядається у правовій доктрині як когнітивна модель, нормативно-технічний інструмент та метод юридичного мислення;
- 2) має абстрактно-модельний характер, фіксує не конкретні факти, а їхню структурну суть, що дає змогу формулювати норми широкого застосування й уникати надмірних деталей (є ядром когнітивної моделі);

3) побудована за законами формальної логіки, сприяє внутрішній цілісності та послідовності норм, полегшуючи як їх аналіз, так і автоматизовану обробку (класифікацію, пошук, кодування);

4) має формальну визначеність, що забезпечується як прямим текстовим закріпленням конструкції, так і через смисловий вивід із сукупності норм;

5) носить універсальний характер, адже може застосовуватися в різних галузях права та за різних соціальних обставин, що економить ресурси законодавця та прискорює адаптацію до нових викликів;

6) характеризується системністю і структурною організацією, інтегрується у мережу норм, формуючи ієрархію понять і відсилань, що полегшує кодифікацію, перегляд і підтримку законодавчої бази;

7) сприяє реалізації регулятивної функції права, оскільки може бути реалізована через норми права та безпосередньо впливати на поведінку суб'єктів, виконуючи задані законодавчі функції;

8) створюється в результаті цілеспрямованої науково-методичної роботи, що гарантує її відповідність вимогам юридичної техніки та запобігає хаотичному чи спонтанному формулюванню норм;

9) є засобом упорядкування великого обсягу правового матеріалу, дозволяючи законодавцю формулювати цілісні, взаємопов'язані й взаємодоповнювані норми;

10) фіксується в законодавстві як текстуально (словесне формулювання), так і за змістом (логічний висновок із низки норм), що надає гнучкості при розробці й тлумаченні нормативно-правових актів.

У своєму логічному поєднанні ці ознаки гарантують, що юридична конструкція працює як цілісний механізм: вона формулює чіткі, узгоджені й ефективні норми, адаптує їх під нові соціальні реалії та забезпечує передбачуваність і якість правового регулювання.

У науковому дискурсі, присвяченому юридичним конструкціям та їх місцю в юридичній техніці та законотворчій діяльності, ключове місце посідає

вивчення не лише сутності цих правових явищ, а й їхньої функціональної природи. Однією з таких категорій, що потребує глибокого концептуального осмислення, є функція – поняття, яке є інструментом як теоретико-методологічного аналізу, так і прикладного осмислення правових явищ, зокрема юридичних конструкцій.

Тлумачний словник української мови визначає функцію (від лат. *functio* – здійснення, виконання) як «явище, яке залежить від іншого, основного явища і є формою його вияву, здійснення» [2, с. 505]. Відповідно, у найзагальнішому значенні термін «функція» означає зовнішній прояв властивостей об'єкта в системі його зв'язків з іншими об'єктами. Отже, функція об'єкта не може бути зведена до його призначення; вона виражає реальну участь об'єкта у забезпеченні цілісності та життєздатності системи.

У соціальних науках функція трактується як роль, яку виконує певний елемент у межах соціальної системи. Соціологи Е. Дюркгейм, Т. Парсонс, Р. Мертон та інші пов'язували функції з підтриманням соціального порядку та інтеграції, а отже – з певною стабілізуючою місією. Крім того, структурно-функціональний підхід у соціології дав науковим дослідженням такі важливі поняття як «функція», «структура», «взаємодія» тощо [19, с. 46–47].

Цей підхід виявився надзвичайно продуктивним і в юридичній науці, зокрема при аналізі таких складних явищ, як правові інститути, механізми правового регулювання та юридичні конструкції. У правовій теорії функція визначається як зовнішній прояв сутності правового явища, його вплив на соціальні відносини та зв'язки. Наприклад, як визначає Л. І. Заморська, функціями права вважаються основні напрями впливу права на суспільство. Серед них виділяються: регулятивна, охоронна, інформаційна, виховна тощо [20]. Таке розуміння переноситься і на рівень правових інструментів, зокрема – юридичних конструкцій. Варто наголосити, що функція не є самостійним елементом правової системи, вона є похідною від змісту та структури об'єкта, який функціонує. Отже, функції юридичних конструкцій можуть бути адекватно визначені лише в контексті аналізу їхньої ролі у

правовому регулюванні, законодавчій техніці та нормотворчому процесі загалом.

Г. І. Неліпович визначає, що функція юридичної конструкції являє собою «такий спосіб прояву іманентних властивостей конструкції, при якому конструкція не вступає в суперечність зі своїм призначенням, зберігається та підтримує своє існування» [21, с. 93]. При цьому авторка вважає, що під час реалізації «чужих» функцій конструкція не може проявляти свої властивості повністю, що призводить до її руйнації. Погоджуючись з цією позицією вважаємо, що законодавець має діяти з урахуванням «природних меж» конструкції, її призначення, функціональної сумісності та потенціалу до адаптації в новому нормативному середовищі. Лише в такому разі юридична конструкція зберігатиме свою функціональну цілісність і сприятиме ефективному правовому регулюванню.

Досліджуючи функції юридичних конструкцій проілюструємо позицію О. В. Зінченко, яка зазначає [22, с. 55], що функціональна роль юридичних конструкцій проявляється в декількох площинах. По-перше, зазначає авторка, юридичні конструкції є індикатором логічної структури будь-яких галузей права. У цивільному праві конструкція «зобов'язання» дозволяє системно врегулювати питання виникнення, зміни та припинення правовідносин між сторонами, що забезпечує передбачуваність правових наслідків. По-друге, вони є носіями концептуального змісту правового регулювання, втілюючи ключові ідеї та цілі законодавчого процесу. Наприклад, у трудовому праві конструкція «трудоий договір» реалізує принцип свободи праці та захисту найманого працівника, а в адміністративному праві конструкція «адміністративна послуга» відображає орієнтацію на сервісну модель держави. В обох випадках ми бачимо впровадження провідних ідей відповідних галузей у юридичні конструкції. По-третє, юридичні конструкції являють собою показник рівня юридичної техніки, організації нормативно-правового матеріалу. Це означає, що наявність стабільних і нормативно закріплених конструкцій свідчить про зрілість законодавчої бази. Зокрема, у податковому праві, конструкція «об'єкт

оподаткування» дозволяє уніфікувати зміст норм і чітко визначати правові наслідки для платників. У господарському праві конструкція «господарське зобов'язання» забезпечує системність регулювання комерційних відносин і спрощує правозастосування.

У науковій літературі під час розгляду юридичної конструкції з позиції загальної теорії права, підкреслюється її гносеолого-методологічна та техніко-юридична функції. Перша з них визначає юридичну конструкцію як засіб пізнання права, що забезпечує системне осмислення правових явищ, друга – як інструмент нормативної регламентації, який слугує упорядкуванню суспільних відносин та структуризації правової матерії за галузевими критеріями. Г. В. Неліпович додатково виокремлює концептуальну функцію, що проявляється у здатності юридичних конструкцій задавати каркас для правових концепцій [21, с. 93–94].

У свою чергу, Ж. О. Дзейко та М. П. Кунцевич вважають за доцільне виділити інтерпретаційну функцію юридичних конструкцій. Вона реалізується в контексті тлумачення правових норм та дозволяє забезпечити єдність розуміння і застосування правових приписів у правозастосовній діяльності [4, с. 169; 16, с. 19–29].

Б. М. Підгородський зазначає, що функціональний спектр юридичних конструкцій розширився за рахунок демонстраційної функції, яку правознавці пов'язували з дидактичним потенціалом юридичних конструкцій у процесі викладання юридичних дисциплін, зокрема при поясненні складних теоретичних понять майбутнім фахівцям [23, с. 182].

О. В. Зінченко пропонує більш деталізований функціональний підхід, вводячи до наукового обігу такі функції, як: інформативно-логічна – забезпечує логічну послідовність і зв'язність правового тексту; ідентифікаційна – допомагає ідентифікувати правові явища або структури через притаманні їм конструктивні ознаки; та утилітарно-прагматична, яка орієнтована на практичну доцільність та ефективність використання конструкцій у правозастосуванні [24, с. 58–62]. Також слід відмітити й позицію А. О. Дутко,

яка виокремлює конструктивно-прагматичну функцію, що відображає здатність юридичних конструкцій бути основою для створення стійких правових моделей, а також функцію формування нормативних приписів, підкреслюючи їх значення у процесі правотворчості [25, с. 54–59].

Комплексний підсумок сформульовано у працях Б. М. Підгородського, який, узагальнюючи аналіз різних підходів, пропонує розглядати функції юридичних конструкцій крізь призму сфери їх застосування. Автор зазначає, що відмінності у функціональному навантаженні юридичних конструкцій зумовлені специфікою правової царини, в якій вони використовуються. Як результат, він підтримує вже згаданий перелік функцій, а також доповнює його новими, притаманними правореалізаційній площині: орієнтаційною, правоконкретизуючою, методологічною та освітньою функціями [23, с. 183].

Отже, сучасна доктрина демонструє наявність як стабільного ядра функцій юридичних конструкцій, так і динамічного поля їх варіативного доповнення залежно від контексту правозастосування, що свідчить про міждисциплінарний і гнучкий характер досліджуваного феномена.

Для системного представлення зазначених функцій доцільним є їх класифікація за трьома критеріями: сферою реалізації, характером впливу та ступенем абстрактності.

Вибравши критерієм класифікації сферу реалізації юридичних конструкцій, ми поділили їх на три групи, виділяючи: 1) теоретико-доктринальні функції; 2) нормотворчо-технічні функції та 3) практично-реалізаційні функції.

Теоретико-доктринальні функції реалізуються у випадку, коли юридичні конструкції функціонують як інструменти теоретичного осмислення права, наукового прогнозування, моделювання елементів правових систем і взаємозв'язків всередині них. Вони закладають фундамент для формування законотворчої ідеї, структури норми, її логіки й обґрунтованості. До групи теоретико-доктринальних функцій нами віднесено:

– гносеолого-методологічну функцію, яка знаходить свій прояв, коли

юридична конструкція слугує засобом пізнання права, дозволяє дослідити його структуру, виявити внутрішні логічні зв'язки між нормами, сформулювати методи і принципи правотворчої діяльності. Вона створює підґрунтя для осмислення та моделювання правових систем, що особливо актуально при реформуванні діючого законодавства;

- концептуальну функцію, що реалізується через здатність юридичної конструкції бути основою для формування нових правових концептів і доктрин, які згодом трансформуються у законодавчі ідеї;

- демонстраційну функцію, що проявляється у використанні юридичних конструкцій в якості демонстративних моделей у процесі навчання майбутніх фахівців у сфері права чи публічного управління або під час представлення нових законопроектів. Це дозволяє чітко пояснити логіку пропонованих змін і структуру правової моделі;

- освітню функцію, що у даному контексті близько пов'язана з демонстративною функцією та виражається у використанні юридичних конструкцій як дидактичного інструмента для підготовки майбутніх фахівців у сфері права та нормопроектної діяльності. Це сприяє засвоєнню логіки правового регулювання, формує системне бачення законодавства, а також правотворчої техніки.

Другу групу «за сферою реалізації» становлять нормотвочо-технічні функції, які проявляються безпосередньо у процесі формування нормативного матеріалу. У таких випадках юридичні конструкції виконують роль інструментів правотворчої логіки, забезпечують внутрішню узгодженість норм, допомагають уніфікувати та типізувати правове регулювання. До цієї групи функцій нами віднесені:

- техніко-юридична функція, яка спрямована на забезпечення логічної зв'язності, внутрішньої узгодженості, формальної правильності правових норм. Юридична конструкція тут є зразком або «формулою» для створення юридичних текстів, дозволяє уникнути суперечностей і колізій;

- функція формування нормативних приписів знаходить свою

реалізацію у разі застосування юридичних конструкцій при створенні нових норм права. Завдяки їм формуються правові моделі, що описують механізм правового регулювання – зокрема, визначають суб'єктів, об'єкти, правові підстави, наслідки тощо. Наприклад, конструкція «договору», «адміністративного проступку», «публічної служби» – це юридичні формули, які і лежать в основі конкретних приписів.

Група практично-реалізаційних функцій активується в разі виконання юридичними конструкціями ролі інструментів, які забезпечують ефективну реалізацію правових норм на практиці – через судові рішення, адміністративну практику, застосування законодавства органами влади. До цієї групи функцій відносимо:

- правореалізаційну функцію, яка забезпечує зручність та ефективність застосування норми. Юридична конструкція тут виконує роль практичного «механізму», що дозволяє оперативно вирішувати правові ситуації – наприклад, через стандартизацію або типізацію правових реакцій;

- орієнтаційну функцію, що надає зрозумілу модель можливої або належної поведінки. У контексті законотворчої діяльності ця функція допомагає сформулювати норми таким чином, щоб вони слугували чітким орієнтиром для адресатів, що зменшує ризик неоднозначного тлумачення;

- правоконкретизуючу функцію, що деталізує і розкриває зміст абстрактних правових норм. У законодавстві це проявляється у створенні «піднормативних» конструкцій, що конкретизують загальні приписи (наприклад, деталізація повноважень у підзаконних актах).

- методологічну функцію (у практиці), яка слугує методичним орієнтиром для правозастосувача. В цьому випадку юридична конструкція задає алгоритм, за яким треба інтерпретувати і реалізовувати норму, що сприяє єдності правозастосування.

Другим критерієм для систематизації функцій юридичних конструкцій нами було обрано характер впливу юридичних конструкцій на суспільні відносини, тобто яку дію чинить юридична конструкція – впорядковує,

трансформує, пояснює, забезпечує комунікацію тощо. У цій класифікації функції юридичних конструкцій поділяють на чотири групи: 1) регулятивні функції; 2) методологічні та інструментальні функції; 3) комунікативні функції; 4) практично-утилітарні. Розкриємо їх сутність у контексті реалізації в законотворчому процесі.

Регулятивні функції пов'язані з впорядкуванням правової матерії, оскільки через юридичну конструкцію формується нова правова норма або конкретизується зміст вже існуючих норм. До цього блоку функцій нами віднесені:

- функція формування нормативних приписів, обумовлення властивістю юридичної конструкції бути своєрідною «матрицею» або моделлю для створення норм права. Завдяки їй законодавець може відтворити уніфіковану модель регулювання схожих ситуацій, що підвищує ефективність законотворчості. Наприклад, моделі етичних кодексів публічної служби, які застосовуються для формування відповідних актів для конкретних підрозділів;

- правоконкретизуюча функція дозволяє деталізувати загальні норми шляхом створення чітких конструкцій, що враховують специфіку правовідносин. Наприклад, конструкція «службовий злочин» звужує загальне поняття «злочин» у відповідному контексті.

Другим блоком класифікації «за характером впливу» є методологічні та інструментальні функції, які обумовлені властивостями юридичних конструкцій бути засобами дослідження, осмислення й структурування правової дійсності. Тобто вони являють собою інтелектуальний інструмент, яким користуються науковці або розробники законопроектів. У цей блок функцій нами включено:

- гносеолого-методологічну функцію, яка забезпечує пізнання сутності правових явищ, допомагає у виявленні закономірностей розвитку правової системи, користуючись якими законодавець має змогу краще обґрунтувати законотворчі ініціативи;

- методологічну (у правотворчій практиці) функцію, яка висвітлює

юридичну конструкцію як інструмент проектування правових норм, що допомагає обрати потрібний підхід до законотворення – казуїстичний, абстрактний, загальний тощо.

До третього блоку входять комунікативні функції, які спрямовані на забезпечення зрозумілості, передбачуваності та інтерпретації правових норм як для учасників правовідносин, так і для суб'єктів нормотворення. У цей блок нами нами включені такі функції:

– інформативно-логічна функція, яка ґрунтується на властивостях юридичних конструкцій забезпечувати передачу чітких, формалізованих правових моделей, що полегшує розуміння змісту норм усіма учасниками правової комунікації;

– інтерпретаційна функція проявляється в контексті тлумачення норм права, коли чітко вибудована юридична конструкція дозволяє уникати багатозначності, суперечностей у правозастосуванні та законотворчій діяльності;

– орієнтаційна функція полягає у орієнтації законодавця у правовому просторі завдяки наявності правових моделей, що підвищує передбачуваність і стабільність правового регулювання.

До четвертого блоку цієї класифікації нами віднесено практично-утилітарні функції, завдання яких полягає у забезпеченні прикладної придатності юридичних конструкцій у законотворчості, а саме можливості їх використовувати у конкретних законопроектах, адаптувати до різних галузей чи змінних умов. Сюди віднесено:

– утилітарно-прагматичну функцію, що реалізується, коли юридична конструкція просто і ефективно допомагає вирішувати типові ситуації в межах правового поля. Це робить закріплені нею норми адаптивними до нових соціально-правових викликів;

– конструктивно-прагматичну функцію юридичної конструкції, яка забезпечує «архітектуру» нормативного акту, закріплюючи як мають бути побудовані розділи, яка логіка викладу, як поєднані норми між собою. Це

дозволяє уникати хаотичного чи надмірно складного законотворення.

У межах наукового аналізу функціонального потенціалу юридичних конструкцій доцільним видається поділ їхніх функцій за ступенем абстрактності. Така класифікація дає змогу виявити характер впливу юридичних конструкцій на правову систему – від суто теоретичних рівнів до безпосередньо прикладних, операційних.

Передусім треба зазначити, що ступінь абстрактності функції зумовлює сферу її застосування: чим вищий рівень узагальнення, тим ближче функція до сфери правової доктрини, а чим нижчий – тим більшою мірою вона виявляється в практичній площині правотворчості та правореалізації.

З огляду на зазначене, виокремлюють три рівні абстрактності:

1. Абстрактний (доктринально-теоретичний) рівень, що охоплює функції, які реалізуються у межах юридичної науки та правової ідеології. До таких функцій належать:

– гносеолого-методологічна функція, що забезпечує пізнання правової дійсності через категорії та моделі;

– концептуальна функція, пов'язана з творенням нових правових конструкцій як логічно узгоджених утворень;

– освітня функція, у розумінні формування правосвідомості через систему наукових понять.

2. Проміжний (інтерфейсний) рівень, на якому функції юридичних конструкцій поєднують теоретичну й практичну компоненти. Тут можна виокремити:

– інтерпретаційну функцію, що сприяє з'ясуванню змісту правових норм;

– методологічну функцію, яка є інструментом упорядкування правозастосування;

– демонстраційну, яка моделює правові явища задля їх ефективного розуміння.

3. Конкретно-прикладний (практично-реалізаційний) рівень, де юридичні конструкції безпосередньо спрямовані на забезпечення ефективного

функціонування правової системи. До цього рівня належать:

- утилітарно-прагматична функція, що полягає у практичній придатності конструкцій як «робочих інструментів» юриста;
- техніко-юридична, яка забезпечує структурну узгодженість нормативного матеріалу;
- функція формування нормативних приписів, що реалізується в процесі правотворчості;
- правоконкретизуюча, завдяки якій відбувається уточнення й деталізація змісту правових норм.

Треба відмітити, що деякі функції у наведених класифікаціях знаходять своє відображення у декількох видах класифікацій. На нашу думку, це свідчить про багатовимірність та міждисциплінарність функцій юридичних конструкцій і пояснення тут полягає у різному підході до класифікації. Наприклад, коли ми класифікуємо функції «за сферою реалізації», ми звертаємо увагу на простір прояву функції – чи це теоретичний дискурс, нормотворчість, чи прикладне застосування. Однак у класифікації «за характером впливу» ми аналізуємо сутність впливу, тобто що саме робить ця функція – формує, трансформує, впливає, структурує, відображає тощо.

Також зазначимо, що зв'язок між класифікаціями функцій юридичної конструкції та її триєдиною сутністю виявляється у способі реалізації кожної з функцій залежно від того, яку складову сутності конструкції вони переважно репрезентують. Такий підхід дозволяє не лише систематизувати функції, а й глибше осмислити їх змістове навантаження та значення у правовій системі. Для визначення глибинного зв'язку між функціями юридичної конструкції та її триєдиною сутністю наведемо співвідношення між нею та розглянутими нами функціями.

Когнітивна складова юридичної конструкції, як елемент наукового осмислення права, найтісніше пов'язана з функціями, що згруповані за сферою реалізації у площині теоретико-доктринального рівня. Сюди треба відносити гносеолого-методологічну функцію, яка сприяє пізнанню структури права та

логічних зв'язків між його елементами. Також важливу роль для реалізації когнітивної складової юридичної конструкції відіграє концептуальна функція, що спрямована на забезпечення формування нових теоретичних правових моделей. У свою чергу демонстраційна та освітня функції реалізуються на когнітивному рівні юридичної конструкції як засіб формування правових уявлень у студентів та правників.

Нормативно-технічний рівень як друга складова сутності юридичної конструкції, знаходить своє відображення передусім у функціях, що реалізуються у нормотворчо-технічній сфері та за характером впливу мають регулятивну або утилітарно-прагматичну природу. Зокрема, це системоутворювальна функція, яка допомагає законодавцеві структурувати нормативний матеріал. Сюди ж треба віднести уніфікаційну та стандартизуючу функції, які забезпечують сталість формулювань, які підтримуються юридичними конструкціями та позитивно впливають на розвиток діючого законодавства. Інструментальна функція також може бути проявом нормативно-технічної складової юридичної конструкції, оскільки вона пов'язана з практичною придатністю юридичних конструкцій для законодавчої техніки.

Метод юридичного мислення як складова сутності юридичної конструкції відображається у функціях, що мають інтерпретаційний, адаптаційний, консолідаційний, а також еволюційно-прогностичний характер. Ці функції часто виявляються у практично-реалізаційній сфері та характеризуються за характером впливу як адаптаційні, консолідуючі або рефлексивні. Активізація таких функцій відбувається під час правозастосування, розв'язання казуальних правових ситуацій, переосмислення підходів до юридичних понять тощо.

Отже, кожна функція юридичної конструкції, незалежно від класифікаційного підходу, репрезентує одну або декілька її сутнісних складових, що дозволяє не тільки чітко структурувати їх зміст, але й обґрунтувати практичну значущість конструкцій у правовій діяльності. Для зручності сприйняття систематизований перелік функцій юридичної конструкції наведено у таблиці в Додатку Б.

1.2. Класифікація та елементний склад юридичних конструкцій

У сучасному юридичному дискурсі зростає увага до феномена юридичної конструкції як до інструменту систематизації, логізації та оптимізації нормативного матеріалу. Серед провідних напрямів доктринального осмислення юридичних конструкцій чільне місце посідає їх класифікація, що не лише виявляє внутрішню структуру правового регулювання, але й формує підґрунтя для його ефективної модернізації. На сьогоднішньому етапі розвитку українського права, зокрема в умовах інтенсивного оновлення законодавства та наближення його до *acquis communautaire*, системне дослідження видів і типології юридичних конструкцій набуває не лише теоретичного, а й виразного прикладного значення.

Наукове вивчення юридичних конструкцій у контексті їх класифікації дозволяє виявити неочевидні закономірності у побудові нормативно-правових приписів, окреслити загальні моделі правового регулювання та визначити методологічні підходи до створення законодавчих текстів. Зокрема, типологізація юридичних конструкцій слугує ефективним засобом виявлення усталених структур правових норм, що забезпечують передбачуваність, стабільність та узгодженість правової системи. З огляду на це, вивчення видового розмаїття юридичних конструкцій є необхідним етапом у формуванні якісного законодавчого процесу.

Як показує аналіз сучасної правотворчої практики, часто спостерігається використання правових конструкцій без належного урахування їхньої функціональної природи, що спричиняє юридичну невизначеність, колізійність та дублювання норм. Саме тому доктринальне осмислення типів юридичних конструкцій – за критеріями функціонального призначення, структурної складності, ступеня абстрактності, сфери застосування тощо – може бути інтегроване в законотворчу діяльність як методологічна основа нормопроекування. У цьому контексті особливої ваги набуває диференціація

конструкцій імперативного, диспозитивного, факультативного та умовного характеру, оскільки саме через ці формати реалізується правовий вплив на поведінку суб'єктів.

Застосування класифікаційних підходів до юридичних конструкцій також сприяє уніфікації правової термінології, підвищенню текстуальної якості законодавства, формуванню узгодженої логіки правових приписів. Як наслідок, це забезпечує більш високу якість правового регулювання та підвищує рівень довіри до права як механізму впорядкування суспільних відносин. Зі свого боку, визначення елементів, з яких складаються юридичні конструкції, не лише поглиблює теоретичне розуміння цього правового феномена, але й створює практичну основу для правотворчої діяльності в Україні, що особливо важливо в умовах постійних змін у правовій системі та розвитку нових правових інститутів.

Отже, ґрунтовне теоретико-догматичне дослідження видів юридичних конструкцій та їх елементів становить цінність не лише для розвитку правознавчої науки, але й для оптимізації нормативної бази української держави, що прагне до правової визначеності, прозорості та європейських стандартів законотворення.

Слід зауважити, що дослідження видів юридичних конструкцій є складним і багатограним процесом, оскільки у правовій науці існує значна кількість класифікацій, запропонованих різними авторами. Їхні підходи часто дублюють або перетинаються, що ускладнює чітке систематизаційне розмежування. Така різноплановість зумовлює потребу у побудові сучасної типології, здатної поєднати доктринальний і прикладний виміри юридичної конструкції, забезпечити їх системне розуміння та практичну придатність.

У цьому контексті заслуговують на увагу напрацювання О.В. Зінченко, яка, узагальнивши попередні підходи, запропонувала виокремлювати легітимаційні та транситуаційні (трансферабельні) юридичні конструкції. Легітимаційні конструкції, за авторкою, покликані забезпечити соціальне визнання та стабільність правового порядку, відображаючи його ціннісну

природу й суспільну легітимність. Натомість транситуаційні конструкції характеризують універсальність і переносимість правових моделей між різними формами юридичної діяльності – правотворчістю, правозастосуванням, тлумаченням та науковою рефлексією [26, с. 27–31]. Така типологія демонструє здатність юридичних конструкцій функціонувати як інваріантні смислові форми, що забезпечують сталість правового мислення навіть за зміни змісту правового матеріалу.

Цей підхід дозволяє розглядати юридичну конструкцію не лише як технічний інструмент формування правових норм, а як модельну форму мислення, яка інтегрує пізнавальний, методологічний і нормативний рівні права. Відтак юридичні конструкції набувають статусу універсальних інтелектуальних засобів, що поєднують теоретичні та практичні виміри правового регулювання й забезпечують когерентність правової системи.

І. Д. Шутак окреслює різні типи юридичних конструкцій, класифікуючи їх за кількома ознаками, серед яких основною є походження таких структур. Ця класифікація включає конструкції, залучені з вже існуючих у внутрішньому та міжнародному праві (рецепційовані), та створені безпосередньо у процесі національної законотворчої діяльності (власні). Щодо формотворчих «архітектурних» характеристик, автор розрізняє ступінчасті конструкції, які характеризуються чіткою послідовністю і взаємозалежністю своїх елементів, та сумарні, що є сукупністю окремих компонентів, з'єднаних у єдину систему. Також важливою є класифікація за істинністю змісту, яка визначає юридичні конструкції як істинні чи помилкові. Також науковець поділяє ці структури за сферою застосування на універсальні, здатні функціонувати у будь-якому правовому полі, галузеві, орієнтовані на конкретні сфери, та міжгалузеві, що охоплюють декілька правових сфер одночасно. Зрештою класифікація за походженням вказує на їх нормативний характер або теоретичне походження, залежно від джерел їхнього формування [18, с. 100]. З огляду на академічний стиль викладення видів юридичних конструкцій є зрозумілою позиція автора щодо короткого охоплення основних видів юридичних конструкцій без

детального пояснення їх змісту.

Підтримку класифікації юридичних конструкцій І. Д. Шутака за походженням на власні та рецепійовані знаходимо і в роботах О. В. Зінченко [28, с. 37]. Авторка деталізує зміст цих видів конструкцій, роз'яснюючи, що відповідно до природи їх виникнення слід виділяти, по-перше, власні конструкції, які виникли та сформувалися безпосередньо в межах певної галузі права. По-друге, рецепійовані конструкції, які є результатом запозичення та адаптації правових моделей з інших галузей національного права, норм міжнародного права або правових систем інших держав, особливо тих, що вважаються більш розвиненими. По-третє, дослідниця вказує на існування інноваційних конструкцій, які, хоча й не є поширеними зразками на даний момент, з'являються епізодично, функціонуючи радше як прогнози чи експериментальні моделі, що потенційно можуть набути поширення у майбутній законодавчій практиці.

Аналізуючи класифікацію юридичних конструкцій за походженням, запропоновану О. В. Зінченко, варто відмітити певну логічну неоднорідність при виокремленні «інноваційних» конструкцій разом із «власними» та «рецепійованими». Якщо дві останні категорії чітко вказують на джерело виникнення (внутрішнє чи зовнішнє запозичення), то категорія «інноваційних», згідно з наданим описом, характеризує скоріше ступінь їх новизни, експериментальності чи прогнозованого характеру, а не власне походження за аналогічним критерієм. Отже, відбувається змішування критеріїв класифікації – джерела походження та стану чи поширеності конструкції. Інноваційність може бути властива як власним розробкам, так і глибоко адаптованим запозиченням, тому виділення її в окремий ряд у класифікації за походженням видається дискусійним і потребує додаткового обґрунтування або уточнення критерію.

Зі свого боку, Д. Г. Манько пропонує диференціювати юридичні конструкції за критерієм їхньої відповідності об'єктивній дійсності, виділяючи істинні та помилкові. Подібна позиція зустрічалася нам раніше і у дослідженні І. Д. Шутака. Також за сферою застосування, як і А. О. Дутко, Д. Г. Манько

поділяє юридичні конструкції на універсальні (що відповідає раніше розглянутим загальноправовим), галузеві та міжгалузеві. Крім того, за джерелом їх виникнення – на нормативні (закріплені в законодавстві) та теоретичні (розроблені в правовій доктрині) [29, с. 38]. Треба зауважити, що ця остання класифікація за походженням (нормативні та теоретичні) відрізняється від раніше розглянутої класифікації О.В. Зінченко (власні, рецепційовані та інноваційні), хоча обидві стосуються генезису конструкцій, але при цьому використовуються різні критерії розмежування.

І. О. Пасічна у дослідженнях також звертається до критерію сфери застосування для класифікації юридичних конструкцій, розмежовуючи їх на загальноправові та галузеві [30, с. 20]. Варто вімітити, що цей поділ повністю узгоджується з раніше розглянутими класифікаціями А. О. Дутко та Д. Г. Манько, які також виокремлювали конструкції за широтою їх дії (універсальні, загальноправові та галузеві), підтверджуючи фундаментальність цього класифікаційного критерію для теорії юридичних конструкцій. При цьому, як вихідну та універсальну загальноправову модель, І. О. Пасічна визначає конструкцію правової норми з її традиційною триелементною структурою (гіпотеза, диспозиція, санкція). Дослідниця наголошує, що саме ця базова конструкція дозволяє структурувати нормативно-правовий матеріал таким чином, щоб чітко визначати умови застосування правила, коло суб'єктів, їхні права та обов'язки, а також наслідки порушень. Як приклад специфічної галузевої конструкції вона наводить конструкцію складу злочину, що є характерною для кримінального права [30, с. 20].

Водночас Г. І. Неліпович пропонує декілька оригінальних класифікаційних підходів. По-перше, за критерієм внутрішньої взаємодії елементів, вона поділяє конструкції на статичні, де аналізуються стійкі взаємозв'язки між компонентами (наприклад, склад цивільно-правової угоди), та динамічні, які розглядаються в процесі їх формування та розвитку елементів (як приклад наводиться конструкція призупинення позовної давності) [21, с. 47]. Ця класифікація за характером взаємозв'язку елементів

(статичні/динамічні) є новою в контексті нашого аналізу і не знаходила прямого відображення у раніше розглянутих підходах А. О. Дутко та О. В. Зінченко, акцентуючи на внутрішній структурі та процесуальному аспекті функціонування юридичної конструкції, що може бути дотичним до поділу на прості та складні в А. О. Дутко, але має інший фокус аналізу.

По-друге, за ступенем адекватності відображення правових явищ, Г. І. Неліпович виділяє конструкції істинні, хибні, помилкові та фіктивні [21, с. 47]. Цей поділ частково перегукується з класифікацією Д. Г. Манько, який виділяв істинні та помилкові конструкції. Однак підхід Г. І. Неліпович суттєво розширює та деталізує цю класифікацію, вводячи додаткові категорії хибних та фіктивних конструкцій. Це дозволяє більш нюансовано оцінити відповідність юридичної конструкції правовій реальності, її потенційну дефектність або спеціальне призначення (як у випадку фікцій), що розвиває раніше згаданий критерій істинності.

Переходячи від класифікацій, що стосуються переважно сутності, походження чи структури юридичних конструкцій у системі права чи законодавстві, варто розглянути також підходи, які аналізують їх специфічне функціонування та відображення у конкретних видах юридичної практики, наприклад, у судовій діяльності. У цьому контексті особливий інтерес становить дослідження Л. І. Пригари та Я. В. Ступник, які аналізують юридичні конструкції крізь призму їх викладу в судових рішеннях. Зокрема, автори встановлюють пряму залежність змісту юридичної конструкції від вибраного методу структурування описової частини процесуального документа, зокрема судового рішення [31, с. 128]. На цій основі науковці виокремлюють два специфічні види юридичних конструкцій, детерміновані способом викладення інформації в описовій частині судових рішень: хронологічні та систематичні.

Хронологічний підхід полягає у послідовному, за часом, викладі сутності справи та відповідних документальних доказів. На противагу цьому, систематичний підхід передбачає організацію доказової інформації та інших елементів описової частини за логічними блоками, які автори описують як

окремі конструктивні елементи (виклад позицій сторін, деталізація доказів, аналіз досліджених доказів та ін.). Ця класифікація юридичних конструкцій на хронологічні та систематичні є вузькоспеціалізованою, прив'язаною до процесуального документообігу (судових рішень), і суттєво відрізняється від раніше розглянутих класифікацій, які мали більш загальний характер і стосувалися природи, сфери дії чи походження конструкцій в системі права або законодавстві загалом.

Розглянемо й вузькоспеціалізовану класифікацію, запропоновану І. І. Бабіним, який здійснював дослідження особливостей юридичної конструкції податку. Автор радить розрізнити два рівні існування юридичної конструкції податку: ідеальну та реальну [7, с. 32]. Ідеальна конструкція постає як нормативна модель, що відображає законодавчо закріплений задум перерозподільних відносин між платником та публічним суб'єктом за умови сумлінного виконання обома сторонами обов'язків. Ця модель значною мірою корелює з формально визначеним у законодавстві переліком обов'язкових елементів податку.

Однак І. І. Бабін слушно зауважує, що навіть ця ідеальна, нормативна конструкція може містити внутрішні дефекти, наприклад, неточності законодавчих формулювань, підміну понять тощо. На противагу ідеальній моделі, реальна юридична конструкція податку охоплює весь спектр фактичних перерозподільних відносин, включаючи не лише випадки належного виконання фіскальних обов'язків, але й ситуації їх порушення, ухилення, виникнення спорів та застосування заходів відповідальності. Отже, реальна конструкція є більш комплексною та емпіричною, оскільки відображає всю палітру взаємодій, що фактично складаються між платником та державою у процесі адміністрування податків [7, с. 32].

На відміну від класифікації, запропонованої Л. І. Пригарою та Я. В. Ступник, класифікація юридичних конструкцій І. І. Бабіна, незважаючи на її походження з галузі податкового права, має значний загальнотеоретичний потенціал та є цілком застосовною поза межами сфери оподаткування [7, с. 32;

31, с. 128]. Її універсальність зумовлена тим, що вона відображає фундаментальну дихотомію між нормативно закріпленою моделлю правовідносин (*de jure*) та їх фактичним станом у соціальній реальності (*de facto*). Ідеальна юридична конструкція, як уявляється, є нормативним ідеалом, що базується на припущенні про належну, правомірну поведінку суб'єктів та сумлінне виконання ними своїх обов'язків. На противагу цьому, реальна юридична конструкція охоплює весь спектр фактичних взаємодій між суб'єктами, включно не лише з випадками належної поведінки, але й різноманітними відхиленнями від нормативного припису, такими як порушення, помилки, зловживання та їхні юридичні наслідки.

Таке розрізнення дає важливий аналітичний інструмент для оцінки ефективності правових норм та юридичних конструкцій. Воно дозволяє встановити, наскільки успішно нормативна модель (ідеальна конструкція) втілюється у фактичній правовій практиці (реальній конструкції). Істотний розрив між цими двома рівнями існування конструкції сигналізує про наявність проблем у правовому регулюванні, недоліки правозастосування або ж про недостатню життєздатність чи адекватність самої норми чи конструкції в умовах реальної дійсності.

Зрештою концепція ідеальної та реальної конструкції має значне евристичне значення, спонукаючи дослідника виходити за межі суто догматичного (нормативного) аналізу права і досліджувати, як юридичні конструкції функціонують у їх реальному соціальному контексті. Це є надзвичайно важливим для таких галузей, як соціологія права, правова політика, а також для більш глибокого розуміння процесів правозастосування та тлумачення норм.

Проведений аналіз підходів різних дослідників до класифікації юридичних конструкцій демонструє значне різноманіття критеріїв: від сфери застосування (загальноправові, галузеві), джерела закріплення (нормативні, теоретичні, кодифіковані), походження (власні, рецепійовані) та структури (прості, складні, статичні, динамічні) до їхньої відповідності дійсності (істинні,

помилкові, хибні, фіктивні) чи співвідношення нормативної моделі та реальної практики (ідеальні, реальні). Ця багатогранність виділяє складність самого феномена юридичної конструкції та виняткову важливість її класифікації. Саме класифікація дозволяє систематизувати знання, глибше зрозуміти функції та властивості конструкцій, виявити їх сильні та слабкі сторони, що є критично важливим як для теоретичного осмислення права, так і для практичної законотворчої та правозастосовної діяльності. Розуміння типу конструкції допомагає забезпечити логічність законодавства, обрати адекватні методи правового регулювання, прогнозувати ефективність норм та ідентифікувати потенційні проблеми правозастосування.

Враховуючи загальну спрямованість нашого дослідження, треба відмітити, що під час аналізу різноманітних підходів до класифікації юридичних конструкцій, А. О. Дутко висловлює скептицизм щодо їхньої реальної цінності для потреб законотворчого процесу. Тому авторка зосереджується у власній науковій праці лише на обмеженому колі класифікаційних підходів. Зокрема, вона пропонує розрізняти юридичні конструкції за їх приналежністю до сфери матеріального права, ілюструючи це прикладами загальної конструкції договору, окремих договірних типів, цивільного правовідношення та правопорушення в цивільному праві, конституційного статусу особи в конституційному праві та конструкції податку в податковому праві, або ж до сфери процесуального права, як зазначено у її праці [32, с. 79]. Дослідниця також вказує на можливість диференціації юридичних конструкцій залежно від джерела їх закріплення, виокремлюючи ті, що містяться в кодифікованих законодавчих актах, та ті, що формулюються у рамках поточної законодавчої діяльності.

Класифікуючи юридичні конструкції за сферою застосування, А. О. Дутко виділяє загально-правові конструкції, які мають універсальний характер для всієї системи позитивного права, максимально узагальнюючи правові явища та знаходячи застосування у більшості правових галузей, як-от конструкції правовідносин, правового статусу, складу правопорушення чи

договору, суб'єктивного права та юридичного обов'язку; далі йдуть галузеві конструкції, що діють у межах конкретних галузей права і часто закріплені в кодифікованих актах; зрештою існують міжгалузеві конструкції, характерні для декількох галузей одночасно, прикладами яких є конструкції правоздатності та дієздатності або форм вини. Крім того, вона згадує про можливість поділу конструкцій на публічно-правові та приватно-правові [32, с. 79]. Зрештою наукиня вказує на поділ юридичних конструкцій за їхньою структурою на прості та складні [32, с. 80]. Погляди А. О. Дутко доповнює О. В. Зінченко, пропонуючи розрізняти юридичні конструкції за галузевою належністю на власне галузеві та ті, що запозичені з інших правових галузей, як зазначено в її дисертаційному дослідженні [28, с. 39].

Ми погоджуємося з тим, що аналіз класифікацій, на яких акцентує А. О. Дутко, є важливим для дослідження ролі юридичних конструкцій у законотворчій діяльності, тому, в цілях нашого дослідження, розглянемо кожен вид детальніше.

Поділ юридичних конструкцій на матеріальні та процесуальні є критично важливим для законотворчої практики. Законодавець, створюючи норми, має чітко розуміти, чи він визначає права та обов'язки (матеріальне право), чи процедуру їх реалізації та захисту (процесуальне право). Використання відповідних конструкцій (наприклад, конструкції договору в матеріальному праві та конструкції позову в процесуальному) забезпечує логічність, повноту та ефективність правового регулювання. Помилки в застосуванні чи змішуванні цих типів конструкцій можуть призвести до формування неефективного або суперечливого законодавства.

Поділ юридичних конструкцій за джерелом закріплення з виділенням юридичних конструкцій у кодифікованих актах та актах поточної законотворчості має значну практичну вагу. У законотворчій практиці відомо, що робота з конструкціями кодифікованих актів вимагає більшої обережності та системного аналізу потенційних наслідків для всієї галузі, тоді як конструкції поточного законодавства можуть бути більш гнучкими та

експериментальними. Г. Б. Поліщук наголошує, що виключно завдяки юридичній техніці, її засобам забезпечується належна будова кодифікаційних актів, що дає можливість робити зрозумілими їх положення, розмежовувати між собою, не допускати прогалин і колізій у змісті [33, с. 99]. При цьому кодифіковані акти, на думку І. В. Суходубової: «Як об'єднуюче начало стосовно того або іншого комплексу нормативних актів – своєрідне силове поле, яке пов'язує нормативні акти в цілісні системи і підсистеми» [34, с. 108–109].

Поділ юридичних конструкцій за сферою застосування (на загальноправові, галузеві та міжгалузеві) є фундаментальним для законотворчої техніки та забезпечення системності права. Загальноправові юридичні конструкції (наприклад, конструкція правовідносин чи правопорушення) є «будівельними блоками» всієї правової системи. Як зазначає Г. І. Неліпович, ці конструкції мають універсальний характер і формують систему принципів права у різних сферах суспільних відносин [21, с. 52]. Відповідаючи, законодавець повинен використовувати їх коректно та уніфіковано, щоб забезпечити єдність правового регулювання.

Галузеві конструкції як конкретні правові моделі, створені у межах певної галузі права для впорядкування правових норм і регулювання типових правовідносин. Наприклад, у цивільному праві такими конструкціями є «договір», «власність», «зобов'язання»; в адміністративному – «адміністративна відповідальність», «адміністративна процедура» тощо. Їх розробка та застосування вимагає глибокого розуміння відповідної галузі і ґрунтується на галузевій типізації як процесі систематизації юридичних конструкцій в межах конкретної галузі, визначення галузевої приналежності юридичних конструкцій конкретній галузі права [35, с. 20]. Це дає змогу під час розробки нормативно-правового акта встановлювати його інституційні і галузеві зв'язки.

Міжгалузеві конструкції (наприклад, юридична конструкція правоздатності, форми вини тощо) відіграють ключову роль у забезпеченні

узгодженості та системності законотворчої діяльності, оскільки вони формують методологічну основу для побудови міжгалузевих правових інститутів. Як слушно зазначає Н. М. Наумова, такі конструкції «мають включати до свого змісту не тільки моделювання правових явищ на рівні одразу декількох галузей права, але й на рівні комплексних міжгалузевих правових інститутів» [36, с. 5]. Це означає, що міжгалузеві юридичні конструкції сприяють подоланню фрагментарності у правовому регулюванні, забезпечуючи єдність правового простору, особливо у сферах, що потребують міжгалузевої координації – зокрема у сфері публічного управління, охорони довкілля, цифрового врядування, правового регулювання соціально-трудоових чи інвестиційних відносин. Їх використання у законотворчості дозволяє створювати збалансовані, взаємопов'язані нормативно-правові конструкції, зокрема, міжгалузеві правові інститути [37, с. 88], що відповідають реальним потребам регулювання складних правових ситуацій на стику декількох правових галузей.

Розмежування юридичних конструкцій на публічно-правові та приватно-правові [38, с. 977] також є важливим для законотворчої практики, оскільки відображає різні методи правового регулювання та принципи, на яких будуються відносини субординації у публічному праві та рівності сторін у приватному. Змістовне розмежування юридичних конструкцій на приватноправові та публічно-правові цілком корелює з класичними теоріями поділу права на публічне і приватне, які, як слушно зазначає Н.В. Дараганова, ґрунтуються на трьох основних критеріях – інтересі, методі та предметі правового регулювання [39, с. 14]. Саме ці критерії можуть бути адаптовані до характеристики юридичних конструкцій, дозволяючи поглибити їх доктринальне осмислення. Зокрема, критерій інтересу передбачає, що юридичні конструкції приватного права спрямовані на забезпечення особистих (приватних) інтересів суб'єктів, в той час як публічно-правові конструкції орієнтовані на захист публічного (державного або загальносуспільного) інтересу. Наприклад, конструкція «договір» у приватному праві реалізує волю сторін, тоді як у публічному праві, наприклад в контексті адміністративного

договору – вже відображає підпорядкованість та імперативність як особливості методу адміністративно-правового регулювання.

Застосування методологічного критерію при поділі юридичних конструкцій на приватні та публічні дозволяє розмежувати конструкції за характером правового впливу на диспозитивні конструкції переважно властиві приватному праву та імперативні – властиві публічному. Це проявляється, наприклад, в конструкціях правовідносин підпорядкування (адміністративне право) проти конструкцій рівноправного волевиявлення (цивільне право).

Зрештою врахування предметного критерію поділу права на приватне та публічне дає можливість зосередитися на сфері відносин, які регулюються правом. Якщо юридична конструкція моделює майнові, сімейні чи зобов'язальні відносини – вона тяжіє до приватного права; якщо ж ідеться про владно-організаційні чи управлінські відносини – йдеться про публічно-правову конструкцію.

Отже, наведені критерії не лише слугують інструментом для розрізнення права загалом, а й дозволяють більш точно класифікувати юридичні конструкції за їх функціональним призначенням у межах публічного і приватного права. Такий підхід є особливо цінним для законотворчої та правозастосовної практики, оскільки дозволяє уникати концептуального змішування правових моделей, що функціонують у принципово різних регулятивних середовищах.

У межах класифікації юридичних конструкцій особливу увагу заслуговує поділ на прості та складні, що має безпосереднє значення як для теорії права, так і для практики правозастосування. З погляду законодавчої техніки, складність конструкції визначає ступінь зрозумілості, чіткості та однозначності нормативного припису. Надмірна деталізація ускладнює сприйняття правової норми, водночас надмірна спрощеність може призвести до її багатозначного тлумачення. Тому законодавець має шукати оптимальний баланс між формальною складністю та нормативною ефективністю конструкції. Як наголошує В. Л. Яроцький, проста цивілістична конструкція – це результат

органічного поєднання нормативних положень, спрямованих на регулювання вузького сегменту правовідносин [40, с. 18]. У реальному ж правовому регулюванні, особливо в приватноправовій сфері, застосування однієї простої конструкції здебільшого є недостатнім. Моделювання бажаної поведінки учасників правовідносин зазвичай відбувається шляхом комбінування кількох простих конструкцій у межах складної, що відображає багаторівневу структуру прав та обов'язків суб'єктів. Складні юридичні конструкції, зокрема у сфері договірної регулювання, часто включають типові модельні схеми, що є структурними елементами для регламентації окремих аспектів правового статусу сторін. Такий підхід не лише забезпечує гнучкість у побудові нормативного матеріалу, а й дозволяє адаптувати правове регулювання до складних життєвих ситуацій без втрати його логічної цілісності.

Отже, класифікації юридичних конструкцій, які виділяє А. О. Дутко в ролі важливих, безпосередньо стосуються ключових аспектів законотворчої діяльності. Розуміння належності юридичної конструкції до певного типу за цими критеріями дозволяє законодавцю більш усвідомлено, системно та технічно грамотно формулювати правові норми, забезпечувати їхню узгодженість, ефективність та відповідність регульованим суспільним відносинам. Тому ці погляди є суттєвими для аналізу ролі юридичних конструкцій у законотворчості.

Хоча в сучасній науці, як ми бачимо з наведеного, вже сформульовано багато підходів до класифікації юридичних конструкцій, більшість з них здебільшого орієнтується на галузеві, предметні або формально-джерельні критерії. Такий підхід хоча й дозволяє відобразити структурні особливості правових норм, проте недостатньо враховує специфіку законотворчого процесу, що полягає не тільки в фіксації вже існуючих правових явищ, а й у їх створенні через раціональне конструювання нових норм.

Законотворчість передбачає потребу у свідомому виборі інструментів правового регулювання, тому ми пропонуємо функціональний підхід до класифікації юридичних конструкцій, що дозволяє з'ясувати їхню роль у

процесі нормотворення, дає можливість оцінити, як конкретні юридичні конструкції можуть виконувати визначені законодавцем завдання. Саме тому ми пропонуємо класифікацію юридичних конструкцій за їх функціональним призначенням в законотворчому процесі, що включає шість основних типів:

- базові (модельні) юридичні конструкції, які виконують роль формування каркасу правової норми або нормативної моделі поведінки. Вони закладають основу для правового припису, визначаючи його основні елементи, забезпечують логічну структуру правового акту та функціонують на рівні базових правових категорій. Наприклад, праввідношення, договір, правопорушення тощо;

- уніфікуючі юридичні конструкції забезпечують стандартизацію правового регулювання в межах однієї галузі або на міжгалузевому рівні. Вони дозволяють формулювати правові норми, які відповідають єдиним стандартам і вимогам, що значно підвищує ефективність законодавчої роботи та дає змогу запроваджувати єдині підходи до правового регулювання, як-от конструкція податку або реєстрації юридичних осіб;

- інтегративні юридичні конструкції дозволяють поєднувати правові явища, інститути та норми з різних галузей права, сприяючи міжгалузевій інтеграції та формуванню комплексних правових норм. Наприклад, конструкція правосуб'єктності, презумпції або обов'язку доказування;

- демаркаційні юридичні конструкції визначають чіткі межі між правовими категоріями, суб'єктами або сферами правового регулювання. Вони мають важливе значення для розмежування правових інститутів, наприклад конструкція повноважень органів влади. Це допомагає уникати дублювання норм і забезпечує правову визначеність;

- трансформаційні юридичні конструкції сприяють адаптації законодавства до нових соціальних реалій або запозичених правових моделей. Вони дозволяють змінювати правову систему таким чином, щоб вона відповідала вимогам часу, зокрема в умовах євроінтеграції або глобалізації. Прикладами трансформаційних юридичних конструкцій є юридична

конструкція е-правосуддя, е-демократії, юридична конструкція публічно-приватного партнерства;

– стабілізуючі юридичні конструкції виконують роль врівноваження різних інтересів, зокрема держави, суспільства та особи. Вони забезпечують справедливість, рівність і стабільність правового регулювання, що є ключовими елементами легітимності правових норм. Конструкції, як-от принцип пропорційності або рівність сторін, гарантують дотримання засадничих правових принципів і допомагають підтримувати баланс між різними сторонами правовідносин.

Отже, запропонована класифікація юридичних конструкцій функціонального типу має важливе значення для розвитку законотворчої діяльності. Вона не лише відповідає потребам сучасного правового регулювання, але й сприяє підвищенню якості законодавчих актів. Використання цієї класифікації дозволяє нормотворцям більш свідомо та цілеспрямовано вибирати конструкції, які найкраще відповідають поставленим завданням, забезпечуючи ефективність і стабільність правового регулювання.

Отже, класифікація функцій юридичних конструкцій дозволяє всебічно охарактеризувати їхню роль у правовій системі, з'ясувати механізми впливу на правове регулювання та забезпечення юридичної визначеності. Водночас для повного розуміння сутності юридичних конструкцій недостатньо обмежуватися лише їх функціональним аспектом. Важливим є також аналіз внутрішньої структури конструкцій, зокрема, їх елементного складу, що дає змогу встановити, як саме забезпечується реалізація тих чи інших функцій на практиці. Саме дослідження елементів юридичних конструкцій відкриває перспективи для виявлення закономірностей їх формування та використання у різних галузях права. Тому перш ніж переходити до конкретного аналізу структури юридичних конструкцій, необхідно визначити зміст поняття «структура» та окреслити його смислове навантаження у філософському, лінгвістичному та правовому дискурсі.

У загальноживаному значенні, відповідно до Словника іншомовних слів,

структура (від лат. *structura* – побудова, розміщення) означає: «1) взаєморозміщення та взаємозв'язок складових частин цілого; будова; 2) устрій, організація чого-небудь, форма» [41]. В Оксфордському словнику англійської мови поняття структури подано як: 1) спосіб, у який частини чогось з'єднані між собою, організовані чи впорядковані; 2) певна упорядкована цілісність, що складається з частин; 3) стан планомірності й упорядкованості, коли елементи пов'язані між собою відповідно до визначеної логіки [42].

Поглиблене розуміння поняття «структура» формується у філософській традиції. За визначенням О. О. Кваші, у філософії термін «структура» використовується у таких значеннях: а) як цілісне утворення, що охоплює як формальні, так і змістовні характеристики; б) як синонім форми, що протиставляється функції; в) як спосіб зв'язку елементів, тобто момент форми; г) як категорія, близька до понять зв'язку й результату. У ширшому значенні структура трактується як закономірний, стійкий зв'язок і взаємозалежність елементів системи; внутрішня організація, що ґрунтується на наявності впорядкованих зв'язків між складовими частинами (елементами, підсистемами); як цілісна модель взаємозалежностей у явищах, суспільствах, правових діях і подіях [43, с. 35–36].

Отже, у контексті юридичних конструкцій структура розуміється як впорядкована внутрішня організація елементів, що забезпечує цілісність і функціональність юридичної конструкції в межах правової системи. Така структура є не лише формальною схемою, а змістовною моделлю, яка репрезентує логіку правового регулювання, визначає межі застосування правових норм і забезпечує передбачуваність юридичних наслідків.

Значення структури юридичної конструкції у законотворчій практиці полягає у тому, що вона є критичним чинником їх ефективності, оскільки наявність чіткої структури дає змогу законодавцеві уникнути правових колізій, гарантувати логічну цілісність правових норм і сприяти уніфікації законодавства. Крім того, структура дозволяє моделювати юридичні конструкції відповідно до мети правового регулювання, галузевої специфіки та

юридичної техніки.

На підставі аналізу змісту терміна «структура» спробуємо самостійно виокремити ознаки структури в контексті її належності до юридичної конструкції: На нашу думку, до загальних ознак притаманних структурі юридичної конструкції (як явищу дійсності) треба віднести:

- цілісність, яка дає можливість об'єднувати елементи юридичної конструкції в єдину систему;
- впорядкованість, яка характеризується певною логікою зв'язків між елементами юридичної конструкції на підставі принципу впорядкованості, що встановлює стійкість зв'язків та послідованість їх розташування;
- ієрархічність структури юридичної конструкції проявляється через чітку підпорядкованість її елементів та встановлення між ними зв'язків різного типу – вертикальних, горизонтальних, субординаційних та функціональних;
- стійкість як ознака структури юридичної конструкції визначає, що вона зберігається незмінною в межах певного типу правової конструкції, незважаючи на зміни контексту;
- функціональна зумовленість – структура відображає мету та функції конструкції в правовому полі.

Водночас треба зауважити, що розглянуті нами ознаки уособлюють загальнонаукове та філософське розуміння структури як універсального явища. Але юридична конструкція – це специфічна правова форма, тому в межах цього феномена, крім загальних ознак структури потрібно виокремлювати спеціальні (галузеві) ознаки структури. Ці ознаки сформувалися з урахуванням особливостей притаманних законотворчій практиці щодо регулювання різних сфер суспільної діяльності. Зокрема, до цих факторів впливу вважаємо за необхідне віднести: специфіку галузі права, в якій формується юридична конструкція; природу (характер) юридичних норм, задіяних у формуванні структури юридичної конструкції (регулятивні, охоронні, диспозитивні тощо); функціональне призначення конструкції (наприклад, конструкції відповідальності, компетенції, правового статусу, правочину тощо); метод

правового регулювання, в межах якого забезпечується регулювання правових відносин.

Отже, визначимо, що до спеціальних ознак структури юридичної конструкції належать:

– галузева обумовленість – структура юридичної конструкції варіюється залежно від галузі права, в якій вона застосовується. Наприклад, у кримінальному праві конструкції мають переважно імперативний характер, тоді як у цивільному – диспозитивний;

– змінність складу елементів залежно від виду конструкції – різні типи конструкцій можуть мати різну кількість і вид елементів. Наприклад, конструкція правочину включає інші елементи, ніж конструкція юридичної відповідальності;

– вплив методу правового регулювання – структура конструкції формується під впливом загального методу регулювання відповідної галузі права (імперативний, диспозитивний, автономний тощо);

– функціональна спрямованість – у залежності від того, виконує конструкція регулятивну чи охоронну функцію, змінюється набір і значущість її елементів.

Отже, структура юридичної конструкції може бути визначена як системна організація взаємопов'язаних та взаємозалежних елементів юридичної конструкції, яка забезпечує її здатність виконувати визначені правові функції в межах конкретного правового інституту чи галузі. Вона характеризується внутрішньою впорядкованістю, стабільністю зв'язків між елементами та функціональною зумовленістю кожного з них відповідно до цілей правового регулювання. Така структура формується під впливом як універсальних закономірностей побудови правових явищ, так і специфіки галузі права, методу правового регулювання та функціонального призначення самої конструкції.

Важливе зауваженням щодо елементного складу юридичної конструкції висловлює А. О. Дутко [8, с. 54]. Авторка слушно зазначає, що юридичні конструкції відтворюють будову та внутрішню організацію правових явищ,

зокрема їхніх складових компонентів (елементів), упорядкованих за певним типом зв'язків. Це дозволяє розглядати юридичну конструкцію як своєрідну модель, що відображає структурний каркас правового явища, водночас не охоплюючи всі його властивості, ознаки чи функції. Інакше кажучи, елементи юридичної конструкції є похідними від елементів того правового явища, яке вона покликана репрезентувати, не охоплюючи при цьому всю багатоманітність його змісту.

Водночас складність правової реальності та багатовимірність суспільних відносин, які підлягають правовій регламентації, унеможлиблює їх повноцінне охоплення за допомогою однієї-єдиної моделі. Як наслідок, у практиці правотворення формуються складні конструкції, що являють собою синтез кількох окремих моделей, кожна з яких відображає окремі аспекти (елементи) правового явища. Таким чином, єдина юридична конструкція нерідко постає як комплексна система, складена з декількох самостійних, але взаємопов'язаних конструкційних елементів.

А. О. Дутко визначає, що з урахуванням того, що конструкції відображають елементи однорідних правових явищ, відповідні поняття, покладені в основу їх структури, набувають загального характеру за обсягом і абстрактності за змістом. У цьому сенсі юридичні конструкції можуть бути охарактеризовані як «беззмістовні» – тобто такі, що не містять конкретного змістовного наповнення, а лише формалізовано структурують правову реальність [8, с. 54]. Ми погоджуємося з тезою авторки щодо ролі моделей для юридичних конструкцій, які структурно відображають правову реальність, і водночас не претендують на повноту змістового охоплення правових явищ. Цей підхід дає змогу краще усвідомити функціональну природу конструкцій як формалізованих інструментів юридичної техніки, що покликаними впорядковувати складну і багатовимірну правову дійсність для цілей нормотворчості.

Однак зауважимо, що у контексті законотворчої практики визначена дослідницею «формальна беззмістовність» юридичних конструкцій не є

недоліком, а навпаки – перевагою. Завдяки своїй абстрактності, універсальності й структурній стабільності, конструкції можуть забезпечити єдність термінології та підходів у різних галузях законодавства, прогнозованість правового регулювання, надати можливість моделювати складні правові явища без надмірної деталізації. Це також співвідноситься з позицією авторки стосовно того, що конкретним змістом юридичну конструкцію наповнює безпосередньо законодавець в залежності від потреб правового регулювання [8, с. 54].

Відповідно, ми можемо зробити висновок, що юридична конструкція не просто «відображає», а й організує, трансформує та стабілізує правову модель суспільних відносин, роблячи її придатною для формалізованого закріплення в нормативно-правовому акті будь-якої галузі права. У науковому дискурсі спостерігається низка підходів до визначення структури юридичної конструкції, кожен з яких відображає як логіко-юридичну, так і нормативно-прикладну природу цього явища. Аналіз поглядів провідних правознавців дозволяє виокремити декілька концептуальних моделей, що відрізняються за глибиною охоплення елементів та орієнтацією на функціональні завдання юридичної конструкції в системі права.

М. П. Кунцевич слушно наголошує, що під структурним аспектом юридичної конструкції слід розуміти єдність таких ключових елементів, як суб'єктивне право, юридичний обов'язок, юридичні факти, суб'єкти та об'єкти правовідносин [4, с. 43]. Такий підхід акцентує на нормативно-змістовному вимірі правовідносин, які є матеріалом для побудови юридичних конструкцій і водночас визначають їхню внутрішню логіку. Водночас Д. Г. Манько обґрунтовує глибшу методологічну природу юридичної конструкції, трактуючи її не лише як технічний засіб упорядкування норм, а як ідеальну модель, що відображає структурний стан регульованих правом суспільних відносин [44, с. 283]. Автор наголошує, що юридична конструкція формується шляхом моделювання та абстрагування, завдяки яким з правової дійсності виокремлюються лише ті елементи, які мають нормативне значення,

утворюючи своєрідний «синтаксис» правової системи [44, с. 284–285]. Використання такої моделі, на думку Д. Г. Манька дозволяє не лише відтворювати взаємозв'язки між правами та обов'язками суб'єктів, але й імітувати складні юридичні стани – у тому числі процеси визнання, дозволу чи узаконення, – тобто моделювати динаміку права як системи норм і дій [44, с. 286–288]. Отже, структурна єдність, про яку говорить М. П. Кунцевич, може бути розглянута не лише у статичному (елементному), а й у динамічному аспекті – як механізм юридичного моделювання, що забезпечує узгодженість між нормативним і фактичним рівнями правового регулювання. У цьому контексті юридична конструкція постає не просто як результат нормотворчої діяльності, а як пізнавальний інструмент, за допомогою якого законодавець формує абстрактні зразки для подальшого конкретного правового закріплення.

Л. М. Добробог у своєму дослідженні пропонує розширену логіко-структурну модель юридичної конструкції, де окрім правових норм і понять виокремлюються також правові принципи, презумпції та фікції [10, с. 29–30]. Така позиція є надзвичайно важливою в умовах сучасного правового розвитку, коли дедалі більшого значення набуває аксіологічна та евристична функція юридичних конструкцій. Вона виводить юридичну конструкцію за межі суто нормативної системи й дозволяє застосовувати її у складних правових реаліях – таких як правотворення в умовах правової невизначеності, конфлікту норм або необхідності формалізації нових правових феноменів.

Інтегративний підхід до структури юридичної конструкції демонструє М. І. Козюбра, який вважає, що юридична конструкція має охоплювати весь спектр елементів, необхідних для виникнення, зміни та припинення правовідносин, з обов'язковим урахуванням відповідальності та механізму реалізації норм [45, с. 223]. Такий підхід зорієнтований на правозастосовну практику та функціональність конструкції у правовій системі загалом, що є вкрай актуальним для законодавчої техніки.

Виходячи з аналізу наведених підходів, можна зробити висновок, що структура юридичної конструкції повинна розглядатися як багаторівнева

модель, яка об'єднує в собі: а) базові нормативні елементи (права, обов'язки, юридичні факти); в) системоутворюючі логічні елементи (поняття, принципи, презумпції, фікції); г) функціональні компоненти (механізми дії, межі застосування, наслідки порушення). Саме така багатокomпонентна структура дозволяє юридичній конструкції ефективно функціонувати в рамках законотворчої діяльності, забезпечуючи її технічну якість, логічну узгодженість, прогнозованість правозастосування та відповідність правовим цінностям (структурно-логічну модель юридичної конструкції, що узагальнює наведені елементи та їх взаємозв'язки, подано у Додатку В). У контексті законотворчості окреслене означає, що юридична конструкція не повинна зводитися лише до схеми правовідносин – вона має враховувати логіку правової системи, аксіологічні орієнтири та потреби інституційного механізму реалізації права.

Як було показано у попередньому аналізі наукових підходів (М. П. Кунцевич, Л. М. Добробог, М. І. Козюбра та ін.), юридичні конструкції включають низку базових елементів, таких як суб'єкти правовідносин, права та обов'язки, юридичні факти, а також механізми реалізації правових норм. Проте в науковій літературі не завжди проводиться чітке розмежування між тими елементами, що є незмінними у структурі будь-якої юридичної конструкції, та тими, які залежать від контексту, функціонального призначення або особливостей правової галузі. У зв'язку з цим, ми вважаємо доцільним класифікувати елементи юридичної конструкції на основні (інваріантні) та додаткові (контекстуальні).

Основні (інваріантні) елементи втілюють незмінну складову правової моделі, що забезпечує юридичну визначеність і стабільність. Вони є базисом будь-якої конструкції, формуючи її концептуальну стійкість та забезпечуючи здатність до реалізації. До основних елементів юридичної конструкції нами було віднесено:

- а) юридичні факти;
- б) правові норми;

- в) суб'єкти правовідносин;
- г) функціональне призначення конструкції;
- г) юридичний наслідок.

У межах запропонованої класифікації саме ці п'ять інваріантних елементів є «скелетом» будь-якої юридичної конструкції, оскільки без них вона втрачає і цілісність, і функціональність. Відповідно, по-перше, зв'язок норми з юридичними фактами є безумовною передумовою її застосування, оскільки лише об'єктивно встановлені обставини запускають механізм виникнення, зміни чи припинення правовідносин, а відсутність чіткого «фактичного каркасу» унеможлиблює прогнозування юридичних наслідків та створює ризики для правозастосовної практики. По-друге, класична структура норми – гіпотеза, диспозиція, санкція – забезпечує єдину і логічно завершену модель нормативного регулювання. Означений нормативний каркас є універсальною основою юридичної техніки для всіх галузей права і гарантує, що будь-яка конструкція одночасно визначає умови, зміст і наслідки правового регулювання.

По-третє, визначення суб'єктів правовідносин надає юридичній конструкції соціальної реальності й адресності, тому що без конкретних учасників, на яких покладаються права та обов'язки, правова модель залишалася б абстрактною, а сама норма – нежиттєздатною під час практичного застосування. По-четверте, чітке формулювання функціонального призначення конструкції – її соціальної або юридичної мети – спрямовує процес законотворення на досягнення конкретних результатів (регулювання, обмеження, стимулювання тощо), що корелюють із вищими цілями правової системи. Зрештою юридичний наслідок – кінцевий ефект реалізації юридичної конструкції, слугує «контрольною точкою» для оцінки ефективності норми і стає основою для подальшої корекції тексту закону.

Відповідно, ми вважаємо, що поєднання цих п'яти елементів гарантує юридичній конструкції необхідну стійкість, передбачуваність і методологічну однорідність, роблячи її потужним інструментом законотворчого процесу.

Додаткові (контекстуальні) елементи юридичної конструкції є ситуативними, адаптивними інструментами для забезпечення ефективності правового регулювання. До них ми вважаємо за необхідне віднести: а) правові принципи; б) умови реалізації правових норм (процедури, форми тощо); в) механізми реалізації та застосування конструкцій, які можуть варіюватися залежно від інституційного контексту чи особливостей галузевого регулювання.

У межах запропонованої нами класифікації додаткові елементи юридичної конструкції покликані забезпечити її адаптивність та гнучкість у процесі законотворення, не впливаючи на базову стійкість основних елементів юридичної конструкції. Правові принципи, які не завжди формалізуються в окремих нормах, водночас задають ідеологічну орієнтацію та аксіологічні межі конструкції, будучи своєрідними маяками для законодавця. Вони дозволяють враховувати загальноправові цінності й узгоджувати нові норми з усталеними в системі права доктринами, однак самі по собі не є безумовною передумовою виникнення чи застосування будь-якої нормативної моделі.

Другий додатковий елемент – умови реалізації правових норм можуть включати в себе часові, територіальні, процедурні або формальні вимоги. Вони додають конструкції практичного змісту, проте змінюються залежно від конкретного правового інституту чи рівня нормативного акту. Визначення таких умов потрібно для того, аби забезпечити процедурну легітимність і прогнозованість застосування норм, але базова структура (факт–норма–суб’єкт–мета–наслідок) формується незалежно від них.

Механізми реалізації та застосування конструкції можуть бути: адміністративні чи судові процедури, автоматизовані системи контролю, спеціалізовані інституції – у кожному випадку залежить від організаційно-інституційного контексту та галузевих особливостей. Вони не є внутрішніми складовими самих норм, але визначають спосіб, обсяги й ефективність правового впливу. Саме завдяки цим елементам законодавець здатен перенести абстрактну модель у практичну площину, адаптувати її до реальних потреб та

ресурсів.

Отже, введення правових принципів, умов реалізації та механізмів застосування до переліку додаткових (контекстуальних) елементів забезпечує баланс між універсальністю інваріантних елементів юридичної конструкції та контекстуальною чутливістю до нормотворчої практики. Це дає змогу одночасно гарантувати логічну завершеність і сталість норми та її ефективну імплементацію в мінливому правовому і соціальному середовищі.

1.3. Методологія дослідження юридичних конструкцій у законотворчій практиці

У сучасних підходах до методології наукового пізнання правових явищ наука трактується або як системна сукупність концептів, гіпотез, методів і засобів дослідження [47, с. 2], що закріплені у теоретичних джерелах, або як динамічний процес наукового прориву, пов'язаний із трансформацією усталених парадигм і методологічних орієнтирів [48, с. 100–101].

Зазначимо, що у межах першої позиції методологія науки розглядається як сукупність перевірених інструментів, які забезпечують поступове накопичення знань про юридичні конструкції, їхні системні ознаки, функціональне призначення та трансформації в законотворчій діяльності. Це підхід еволюційного типу, в якому юридичне знання накопичується, узагальнюється та інституціоналізується через розширення наукової картини правової дійсності. Натомість друга позиція акцентує на здатності наукового мислення виходити за межі традиційного методологічного підходу шляхом переосмислення юридичних категорій, зокрема юридичних конструкцій, що забезпечують нормативну структуру законодавства. Такий підхід орієнтований на зміну дослідницького фокусу, перегляд функціонального змісту правових конструкцій і включення до аналітики нових методологічних векторів.

Незважаючи на відмінності в зазначених підходах, спільною основою для

них є методологія як універсальна система, що формує інструментарій дослідника та забезпечує цілісне розуміння досліджуваного явища. У науковій літературі поняття «методологія» розглядається з різних позицій, що дозволяє виявити її зміст як багаторівневого й багатофункціонального феномена. У дослідженні В. М. Коробки помітна інтеграція двох автономних, проте взаємопов'язаних підходів до трактування методології: по-перше, як теорії організації пізнавального процесу, а по-друге, як системи пізнавальних установок, що забезпечують безпосереднє осягнення об'єкта дослідження в межах заданої наукової мети. Загальний висновок простежується в авторському визначенні, де методологія постає як «логічно зумовлений пізнавальний процес, який функціонує на основі взаємодії концептуальних ідей, концептів, теорій, системи принципів і системи методів» [49, с. 45], що зрештою веде до формування світоглядної позиції дослідника.

Звертаючись до більш вузького розуміння методології конкретної науки – методології загальної теорії права, варто звернути увагу на позицію П. М. Рабіновича. Науковець визначає цей вид методології як систему концептуальних підходів, методів (загальнонаукових, групових та спеціальних) та засобів дослідження предмета теорії права, а також знань про закономірності наукової діяльності у цій сфері [50, с. 234]. Зі свого боку, Л. А. Луць розглядає методологію правової науки як цілісний комплекс елементів, до яких відносить підходи, методи і засоби пізнання правових явищ з метою отримання об'єктивних знань, конструювання правової дійсності як дієвої аргументованої системи [51, с. 9]. Окремої позиції у системному підході до розуміння сенсу правової методології дотримується С. К. Бостан. Автор зазначає, що проблема розуміння суті правової методології пов'язана з пропонованою науковцями структурою цього явища, адже поряд з поняттям «метод» до неї часто включають підходи, способи, прийоми та процедури, хоча, виходячи з назви явища, ключовим терміном в її структурі має бути лише «метод». До того ж автор акцентує на необхідності дотримання структурного підходу при формуванні поняття методології, визначати її як структурно упорядковану

цілісну єдність, сукупність елементів якої перебувають між собою в тісних зв'язках [52, с. 18–19].

Узагальнюючи наведені підходи до розуміння методології правових досліджень, треба наголосити, що саме системне, структурне та функціональне її трактування створює концептуальну основу для глибокого методологічного аналізу юридичних конструкцій. Розгляд методології як цілісної, впорядкованої системи підходів, методів і засобів (Л. Луць, С. Бостан), доповнений усвідомленням її ролі у пізнанні закономірностей наукової діяльності в праві (П. Рабінович), забезпечує не лише логічну послідовність дослідження, а й дає змогу розглядати юридичну конструкцію як інтелектуальну форму, що формує і трансформує нормативну реальність. Це дозволяє не обмежуватися дескриптивним рівнем аналізу, а здійснювати конструктивно-оцінне осмислення законотворчої діяльності, виявляючи евристичний потенціал юридичних конструкцій у творенні ефективного правового регулювання.

Водночас важливо усвідомлювати обмеженість виключно раціоналістичних або сцієнтистських методологічних підходів до дослідження складних правових явищ, зокрема юридичних конструкцій. Як справедливо зауважував М. І. Козюбра, абсолютизація наукових знань та фетишизація методів наукового пізнання у праві, притаманні сцієнтизму, не завжди спроможні «пояснити онтологічну складність, багатогранність і багатовимірність права як феномена та інших правових явищ і процесів реальної, а не ідеально-раціонально сконструйованої правової дійсності» [53, с. 7]. З огляду на це, дослідження юридичних конструкцій потребує відкритості до міждисциплінарних підходів, зокрема герменевтичного та постнекласичного. Адже, як зазначає вчений, сучасна методологія у соціогуманітарній сфері має враховувати не лише логіко-раціональні моделі, а й екзистенційний досвід дослідника, його ціннісні орієнтири, психологічні особливості, тобто глибину особистісного розуміння соціально-правової реальності. Це розуміння, хоч і не тотожне науковому пізнанню, суттєво збагачує його, особливо в умовах дослідження правової реальності, що

постійно трансформується. Отже, методологічний інструментарій дослідження юридичних конструкцій має бути не лише системним, а й гнучким, відкритим до гуманітарного осмислення права, що відповідає сучасним епістемологічним вимогам правознавства.

Розуміння методології як цілісної системи, що враховує як формально-раціональні, так і екзистенційно-гуманітарні компоненти, логічно підводить до необхідності конкретизації – виявлення тих складових, за допомогою яких може бути здійснене повноцінне дослідження юридичних конструкцій у межах законотворчої практики

Треба зазначити, що вітчизняні наукові дослідження мають різні позиції щодо оцінки наукових підходів до дослідження юридичних конструкцій у сучасному праві. І. І. Бабін акцентує на тому, що традиційно в юридичній науці виділяються чотири типи праворозуміння: природно-правове; філософське; юридичний позитивізм; соціологічний позитивізм. Відповідно, у межах цих чотирьох типів праворозуміння і має відбуватися дослідження категорії юридичної конструкції [7, с. 19]. Незважаючи на наявність логіки в позиції автора, вважаємо, що така позиція виглядає дещо обмеженою в умовах сучасної постнекласичної парадигми науки. Ігнорування сучасних напрямів – таких як герменевтика, критична юриспруденція, комунікативна теорія чи психологічних підходів – звужує потенціал розуміння юридичної конструкції як складного феномена, що функціонує на перетині логіки, мови, цінностей і владних практик. Отже, актуальним є розгляд юридичної конструкції у ширшому методологічному полі, що дозволяє враховувати її багатовимірну природу та адаптивну роль у законотворчій практиці.

У дисертаційному дослідженні А. О. Дутко здійснює короткий аналіз окремих методів пізнання, доцільних, на її думку, для вивчення юридичних конструкцій. Зокрема, авторка зупиняється на діалектико-логічних методах пізнання (аналіз, синтез, індукція, дедукція, порівняння, аналогія тощо), системно-структурному методі, методах тлумачення права (мовний, телеологічний, логічний) та методі узагальнення практики використання

юридичних конструкцій [8, с. 13–14]. Вважаємо, що обрана А. О. Дутко методологія загалом є внутрішньо логічною та орієнтованою на класичні засоби юридичного аналізу, однак потребує певного уточнення й теоретико-методологічного структурування. Зокрема, у дослідженні не здійснено чіткого розмежування між методологічними підходами як концептуальним рівнем наукового пізнання та методами як інструментальними засобами дослідження, що ускладнює системне осмислення пізнавального потенціалу застосованого інструментарію. Фактично авторка зосереджується на переліку окремих загальнонаукових та спеціально-юридичних методів, не визначаючи методологічні підходи, у межах яких вони реалізуються. Такий підхід, хоча й є традиційним для частини теоретико-правових досліджень, знижує аналітичну глибину дослідження юридичних конструкцій як складного та багатовимірного феномена правової дійсності. Вважаємо, що обмеження методології переважно діалектико-логічними та формально-юридичними методами зумовлює зосередження дослідження на техніко-юридичному рівні осмислення юридичних конструкцій, залишаючи поза належною увагою їх епістемологічні, ціннісні та соціально-функціональні виміри.

У інших вітчизняних наукових дослідженнях, присвячених юридичним конструкціям, простежуються спроби розширення традиційного методологічного інструментарію, хоча не завжди у формі чітко структурованої методологічної системи. О. В. Зінченко, не акцентуючи на ієрархічному розмежуванні методологічних рівнів, визначає як ключовий для пізнання правових явищ метод теоретичного конструювання. Застосування цього методу дозволяє авторці розкрити юридичну конструкцію як універсальний інструмент осмислення та відображення багатовимірної правової реальності, що відповідає загальній меті її дослідження [28, с. 136–137]. Водночас у роботі авторки простежуються й концептуальні орієнтири, які фактично виконують функцію методологічних підходів, зокрема відсилки до позитивістської правової концепції та телеологічної позиції Р. Ієринга щодо ролі юридичних конструкцій у праві. Проте ці елементи не отримують самостійного методологічного

осмислення та не інтегруються у цілісну систему, що ускладнює визначення їхнього місця у загальній логіці наукового пізнання.

У дослідженні О. В. Скрипнік чітко простежується застосування компаративістського (порівняльно-правового) методу при аналізі спадкових юридичних конструкцій. Використання цього методу дало змогу виявити особливості та закономірності розвитку відповідних конструкцій в англосаксонській і романо-германській правових системах, що свідчить про усвідомлення авторкою необхідності виходу за межі суто національного правового матеріалу. Водночас аналіз змісту дослідження свідчить про використання авторкою елементів теоретичного конструювання та абстрагування, що дозволяє розглядати юридичні конструкції як онтологічні та гносеологічні феномени, однак такі методологічні орієнтири не отримують у роботі самостійного концептуального оформлення [12, с. 7–8].

Проведений аналіз наукових позицій дозволяє дійти висновку, що в сучасних дослідженнях юридичних конструкцій переважає використання окремих, усталених методів пізнання без їх системного об'єднання в ієрархічно вибудовану методологічну модель. Такий стан речей зумовлює домінування класичних інструментальних підходів і водночас обмежує можливості комплексного осмислення юридичних конструкцій у контексті сучасних викликів правничої науки та практики законотворення. У зв'язку з цим актуалізується потреба у методологічному переосмисленні наявних підходів і методів, їх концептуальному впорядкуванні та інтеграції у цілісну систему, здатну забезпечити адекватне відображення складної та динамічної правової дійсності.

У більш сучасних наукових дослідженнях у сфері правової теорії методологія дослідження розглядається як багаторівнева система, що охоплює сукупність теоретичних парадигм, гносеологічних принципів, методологічних підходів і методів пізнання, зумовлених предметом дослідження та спрямованих на отримання достовірних наукових результатів. Такий підхід до розуміння методології обґрунтовано представлений, зокрема, у працях І.

А. Сердюка, який акцентує на комплексному характері методологічного інструментарію юридичних досліджень [54; 55]. Водночас у межах цього дисертаційного дослідження з огляду на його предмет і завдання акцент зроблено на аналізі методологічних принципів, підходів і методів пізнання як ключових елементів методології, що безпосередньо визначають логіку дослідження юридичних конструкцій у законотворчій практиці. Зазначене не заперечує значення парадигмальних і гносеологічних засад, однак зумовлює їх імпліцитне врахування без окремого спеціального розгляду.

У цьому контексті вважаємо за доцільне перейти до викладу власного погляду на методологію дослідження юридичних конструкцій у законотворчій практиці України, яка передусім спирається на принципи наукового пізнання. Принципи являють собою вихідні положення певної наукової системи, наприклад теорії, природа яких обумовлена закономірностями розвитку природи, суспільства та свідомою діяльністю людини [56, с. 128]. Як зазначає В. С. Щербіна, у сфері правознавства принципи наукового пізнання традиційно розглядаються як сукупність онтологічних та епістемологічних засад, що визначають нормативні рамки пізнавального процесу, сприяють відмежуванню повсякденного юридичного мислення від професійного теоретико-аналітичного підходу, формують критерії науковості отриманих результатів [57, с. 54–55]. Отже, вони формують метатеоретичний (фундаментальний) рівень нашого дослідження, забезпечують внутрішню логіку пізнавального процесу та визначають вектор аналітичного руху в межах дослідження юридичних конструкцій в законотворчій практиці.

У науковій літературі принципи методології дослідження правових явищ розглядаються у значно ширшому обсязі. Зокрема, І. А. Сердюк обґрунтовує систему універсальних гносеологічних принципів, що охоплюють всебічність, історизм, комплексність і правовий поліцентризм як обов'язкові вимоги до наукового аналізу правових актів [56, с. 120]. Водночас у межах цього дослідження з урахуванням його предмета і завдань принципи наукового пізнання розглядаються не як самостійний об'єкт аналізу, а як методологічне

підгрунтя, що імпліцитно забезпечує логіку дослідження юридичних конструкцій у законотворчій практиці України.

Отже, принцип системності «дає змогу визначити стратегію наукового дослідження» [58, с. 57]. Він виходить із уявлення про право як систему взаємозв'язаних елементів, де юридичні конструкції не існують ізольовано, а функціонують у межах більш широких правових структур. Він дав змогу визначити взаємозв'язки юридичних конструкцій, їхню роль у структурі законотворення, юридичної техніки та правозастосування.

Згідно з принципом структурності відбувається орієнтація дослідника на виявлення внутрішньої організації об'єкта дослідження, його структурних елементів, логічних зв'язків та відносин між її структурними елементами [59, с. 19]. У дослідженні він дозволяє розкласти юридичну конструкцію на окремі елементи (змістовне ядро, правову форму, функціональне навантаження та ін.), що полегшило здійснення у підрозділі 1.2 класифікації юридичних конструкцій та визначення її структури, а в подальшому порівняння та внесення пропозицій щодо їх удосконалення.

Принцип цілісності вимагає бачити об'єкт дослідження в єдності форми, змісту, функцій та соціального контексту [59, с. 19]. Реалізація зазначеного принципу дала можливість визначитися з юридичною конструкцією як явищем, що має триєдину сутність, яка проявляється через систему її ознак, функцій та проявів залежно від особливостей суспільних відносин, на регулювання яких спрямована конкретна юридична конструкція.

Згідно з принципом загального розвитку у дослідженні мають бути продемонстровані прикладі змін, трансформації об'єкта дослідження з одного стану в інший [58, с. 56]. Через це нами було зацентровано увагу на динаміці юридичних конструкцій, зміні їх форм, адаптації до соціальних змін. Цей принцип дав змогу аналізувати трансформацію юридичних конструкцій у часі, виявляти нові моделі, досліджувати адаптивний потенціал конструкцій у нестабільному середовищі в третьому розділі нашого дослідження.

Отже, визначені принципи філософського та загальнонаукового рівня

формують методологічне підґрунтя дослідження юридичних конструкцій у їхньому сучасному вигляді. Вони забезпечують не лише академічну чіткість підходу, а й відкривають можливість досягнення нових результатів у переосмисленні ролі юридичних конструкцій у законотворчому процесі, їхньої адаптивності, соціальної функціональності та трансляції цінностей у правовому дискурсі.

Важливу роль у методології наукового дослідження юридичних явищ відіграють методологічні підходи, які становлять концептуальний (наукознавчий) рівень методології та визначають загальну стратегію пізнання досліджуваного об'єкта. Методологічний підхід у сучасній правничій науці розглядається як комплекс вихідних світоглядних і теоретичних установок, що зумовлюють вибір і поєднання конкретних методів наукового пізнання [60, с. 184]. Застосування методологічних підходів у дослідженні юридичних конструкцій у законотворчій практиці України зумовлюється необхідністю виходу за межі виключно нормативістського аналізу та забезпечення багатовимірного осмислення юридичної конструкції як складного юридико-технічного, соціально-функціонального й ціннісно зумовленого феномена.

Світоглядним підґрунтям дослідження є діалектичний підхід, який «базується на раціональному пізнанні предмета в єдності його протилежностей та розвитку» [61, с. 58]. У юридичній методології він формує розуміння права як динамічної системи взаємопов'язаних елементів, у межах якої юридичні конструкції розвиваються через протиріччя, взаємодію та якісні зміни складових правових явищ. Його використання дозволяє враховувати суперечності, історичну мінливість та цілісність правових процесів при аналізі конструкцій у законотворчій практиці, зокрема їх формування, функціонування та трансформації.

Саме діалектичне розуміння права як динамічної, суперечливої та цілісної системи зумовлює необхідність інтеграції різних методологічних ракурсів його пізнання. У зв'язку з цим у межах дисертаційного дослідження реалізовано інтегративний підхід, який визначає загальну концептуальну рамку

дослідження та дозволяє поєднати пізнавальний потенціал інших методологічних підходів.

У межах інтегративного підходу використовувався також герменевтичний підхід, який дозволяє здійснювати множинне пізнання та інтерпретацію досліджуваного явища [62, с. 191]. Він дав можливість проаналізувати юридичну конструкцію як результат інтерпретаційного процесу та як елемент юридичного тексту, що набуває значущості лише в контексті конкретного правового поля. Це дозволило поглибити аналіз галузевої специфіки функціонування юридичних конструкцій, зокрема у публічному та приватному праві, а також з'ясувати особливості їх правозастосовного тлумачення (розділ 2 дослідження).

Важливе концептуальне значення для дослідження мав аксіологічний підхід, який, за позицією А. Кучука «досліджує цінності як смислоутворюючу основу буття людини» [63, с. 116]. Зазначений метод дозволив виявити цінності у предметі дослідження, актуалізувати питання ціннісного наповнення юридичних конструкцій, зокрема, в контексті їх ролі у відображенні базових принципів права. У дисертації це проявилось при дослідженні трансформаційної функції юридичних конструкцій (підпункт 3.1) та їх стабілізаційного потенціалу в умовах криз (підпункт 3.2). За допомогою цього підходу обґрунтовано, що конструкції не є ідеологічно нейтральними – вони відображають домінуючі правові цінності суспільства [64, с. 46].

Поряд із цим застосовувався інституціональний підхід, який дає можливість осмислення суті міжгалузевих інститутів не тільки в контексті національної системи, але й як складову «діалогу правових систем» [65, с. 35]. Відповідно, інституціональний підхід дав змогу розглянути юридичні конструкції не лише як інтелектуальний продукт суб'єкта правотворчої діяльності, а і як частину інституціоналізованої практики – тобто результат формалізованих процедур, усталених норм і ролей у межах законотворчої діяльності. У підпунктах 2.2 та 2.3 нашого дослідження було проаналізовано, як формуються конструкції в різних правових інститутах, з урахуванням впливу

правової традиції, політико-правової культури та структурної організації законодавчого процесу.

З практико-орієнтованих позицій у межах інтегративного підходу праксеологічний підхід дозволив нам акцентувати на доцільності, ефективності та наслідках застосування юридичних конструкцій, оскільки «вивчає способи використання наявних знань на практиці з урахуванням різних соціально-історичних умов» [66, с. 158]. Він став методологічною основою аналізу перспектив модернізації функцій конструкцій (розділ 3), де досліджено конструкції як інструменти правового проєктування, що здатні адаптуватися до викликів цифровізації, правової глобалізації та інституційної нестабільності.

Крім того, у другому розділі дослідження нами застосовувався телеологічний підхід, який дав можливість простежити особливості юридичних конструкцій в залежності від мети видання нормативно-правових актів, проаналізувати дієвість юридичних конструкцій після втілення нормативно-правового акту в життя [60, с. 193].

Завершуючи огляд методологічних засад, слід відзначити конструктивістський підхід, який пронизує усю структуру дослідження та дозволив подивитися на юридичну конструкцію як на структурований результат законотворчої практики, що формується внаслідок колективного пізнання і нормативного конструювання правової дійсності. Завдяки цьому стало можливим осмислення юридичних конструкцій не лише як результату законотворчої техніки, а й як інструменту впорядкування соціально-правової реальності, що водночас формує і відображає правову картину світу [67, с. 71–72].

Отже, використання сукупності як класичних, так і новітніх методологічних підходів дозволило закласти концептуальні засади дослідження юридичних конструкцій у законотворчій практиці. Проте для забезпечення цілісного, послідовного й обґрунтованого аналізу окремих аспектів предмета дослідження виникає потреба в уточненні конкретних методів наукового пізнання.

На сьогоднішні день позицій щодо структури методу наукового пізнання та його видів досить велика кількість. Зокрема, В. С. Щербіна зауважує про розпорошеність та епізодичність методів дослідження засобів законодавчої техніки [55, с. 52]. Однак, враховуючи, що наше дослідження має іншу мету, ми зупинимося на академічному тлумаченні цього явища. О. Г. Данильян та О. П. Дзьобань під методом наукового пізнання визначають «сукупність принципів, прийомів, правил, вимог пізнавальної й практичної діяльності, обумовлених природою й закономірностями досліджуваного об'єкта, якими необхідно керуватися в процесі пізнання» [60, с. 131].

Інтегративний характер застосованих у дослідженні методологічних підходів зумовив необхідність чіткого структурування методів наукового пізнання відповідно до рівнів пізнання досліджуваного об'єкта. У межах сучасної правничої методології, зокрема в концепції М. В. Костицького, а також роботах Р. М. Шевчука та І. А. Сердюка, методи дослідження розглядаються як інструментальний рівень методології, що має вертикальну структуру і включає філософський, загальнонауковий та спеціально-науковий (юридичний) рівні [68, с. 105–106; 69, с. 38–39; 55]. Саме такий підхід дозволяє забезпечити внутрішню логіку дослідження та обґрунтований вибір конкретних пізнавальних процедур залежно від характеру дослідницьких завдань.

На філософському рівні методології дослідження використано філософський метод пізнання, який забезпечує отримання узагальнених і концептуально значущих знань про юридичні конструкції через інтерпретацію гранично загальних категорій буття та мислення. Його застосування дозволило осмислити юридичні конструкції не лише як елементи нормативного матеріалу, а як явища правової дійсності, що мають онтологічний і гносеологічний виміри. У межах філософського методу використано пізнавальний потенціал таких категоріальних пар, як об'єктивне і суб'єктивне (при аналізі юридичних конструкцій як результату волевиявлення правотворчих суб'єктів), форма і зміст (при дослідженні структури конструкцій), а також причина і наслідок (при оцінці регулятивних ефектів використання юридичних конструкцій у

законотворчій практиці).

Загальнонауковий рівень методології дослідження представлений сукупністю логічних, системних, функціональних та порівняльних методів, які забезпечили послідовний і структурований аналіз юридичних конструкцій у законотворчій практиці [55, с. 133].

У ході дослідження юридичних конструкцій застосовувалися загальнонаукові логічні методи пізнання, які забезпечили послідовний та аргументований аналіз предмета дослідження. Тож аналіз і синтез дали змогу розкрити внутрішній зміст юридичних конструкцій, визначити їх елементний склад та встановити взаємозв'язки між окремими структурними компонентами, що стало підґрунтям для формування їх класифікації (підрозділи 1.1, 1.2). Застосування індукції та дедукції дозволило здійснити перехід від дослідження окремих проявів юридичних конструкцій до формування узагальнених теоретичних висновків, а також перевірити отримані положення шляхом співвіднесення загальних теоретичних моделей із конкретним нормативним матеріалом (підрозділи 1.1, 3.3).

Виокремлення «чистих» сутнісних ознак юридичних конструкцій та їх відмежування від другорядних характеристик стало можливим завдяки залученню методу абстрагування. Він дозволив здійснити перехід від загальнотеоретичного розуміння категорії юридичної конструкції до аналізу її специфічних функціональних проявів у динамічному середовищі законотворчості (підрозділи 1.2, 2.1).

Фундаментальну роль у формуванні концептуальної моделі дослідження відіграв системно-структурний метод. Він дав змогу охарактеризувати юридичні конструкції як складні системні утворення, що входять до ширшої системи засобів юридичної техніки. Такий підхід дозволив не лише визначити місце конструкцій у ієрархії засобів юридичної техніки, а й розкрити їхню динамічну природу у структурі галузевого законодавства та законотворчому процесі загалом (підрозділи 1.2, 2.1).

Крім того, у третьому розділі дослідження застосувався функціональний

метод дослідження, який дав змогу з'ясувати роль юридичних конструкцій у механізмі правового регулювання, визначення їх регулятивного, стабілізаційного та трансформаційного потенціалу.

Порівняльний метод, який у правничих дослідженнях реалізується як порівняльно-правовий, забезпечив аналіз особливостей правових систем шляхом співставлення їх однойменних складових елементів (правових норм, інститутів, принципів тощо) та практики їх застосування [70, с. 157]. У цьому дослідженні він використовувався для виявлення ефективних юридичних конструкцій через аналіз аналогічних норм у різних правових системах. Він дозволив зіставити підходи до законотворення, виявити спільні та унікальні елементи конструкцій у публічній та приватній сфері, що сприяє обґрунтованому запозиченню успішних рішень і гармонізації законодавства в умовах євроінтеграції. Цей метод також забезпечив критичне осмислення адаптаційного потенціалу правових моделей та виявлення закономірностей правового конструювання.

Спеціально-науковий рівень пізнання юридичних конструкцій реалізований через залучення гносеологічного потенціалу семантичного, формально-юридичного методів та методу правового моделювання, що дозволило отримати нові достовірні знання про волевиявлення суб'єктів законотворчості.

Провідна роль у дослідженні особливостей мовного оформлення предмета аналізу належала семантичному методу, процедури якого ґрунтувалися на аналізі мовних одиниць із погляду їхнього змістовно-смыслового значення. Це дозволило розкрити внутрішню сутність юридичних термінів та конструктивних формулювань не просто як лексичних одиниць, а як словесних символів складних правових понять, що забезпечують точність законотворчої практики.

Дослідження юридичних конструкцій як автономних явищ правової дійсності у їх «чистому вигляді» забезпечено за допомогою формально-юридичного методу. Цей метод розглядається науковцями як такий, що дає

змогу визначити формальний зміст норм та сформулювати поняття в межах предмету дослідження [71, с. 26]. Відповідно, використання специфічних юридичних категорій та теорій у межах цього методу уможливило детальне з'ясування правової природи конструкцій, розкриття їхньої внутрішньої логіки та встановлення чіткої ієрархічної позиції у структурі нормативно-правових актів і загальній нормативній системі права.

Завершальним інструментом теоретичного узагальнення став метод правового моделювання, який дозволив вивчити властивості оригінальних правових об'єктів шляхом створення та дослідження їх теоретичних аналогів (моделей). Побудова таких моделей юридичних конструкцій стала підґрунтям для формулювання пропозицій щодо модернізації законотворчої практики, адаптуючи її до сучасних трансформацій та викликів, перед якими постає правова система.

Застосування окреслених методів дозволило здійснити комплексний аналіз юридичних конструкцій як складного соціально-правового феномена, що відображає взаємодію правових, управлінських та культурних чинників. Водночас розвиток правничої науки, зумовлений цифровізацією суспільних процесів та ускладненням нормативного масиву, об'єктивно актуалізує використання нових інструментів наукового пізнання, спрямованих на розширення аналітичних можливостей традиційної методології.

У цьому контексті новітні методи аналізу даних не протиставляються класичним загальнонауковим і спеціально-юридичним методам, а є їх логічним продовженням та інструментальним доповненням, що забезпечує більш глибокий, кількісно обґрунтований і емпірично верифікований аналіз. Поєднання традиційних теоретичних підходів із сучасними цифровими інструментами сприяє підвищенню обґрунтованості та прогностичної цінності результатів дослідження.

У межах сучасних емпіричних юридичних досліджень формується напрям Computational Legal Analysis (обчислювальний правовий аналіз), який передбачає використання статистичних та алгоритмічних методів для

виявлення закономірностей правового регулювання й побудови прогностичних моделей розвитку законодавства, про що обґрунтовано зазначає О. Канторович-Резніченко [73]. Паралельно в юридичній науці впроваджуються методи інтелектуального аналізу текстів, що дозволяють систематизувати масиви нормативно-правових актів за визначеними критеріями, аналізувати частоту та контекст використання юридичних конструкцій, а в окремих випадках – здійснювати порівняльну обробку значних обсягів правової інформації із застосуванням технологій штучного інтелекту [74].

Сформована у дослідженні методологія ґрунтується на розумінні наукового пізнання як цілісного, впорядкованого та внутрішньо узгодженого процесу, спрямованого на виявлення закономірностей функціонування юридичних конструкцій у законотворчій практиці України. Поєднання різних рівнів і інструментів наукового аналізу забезпечило логічну послідовність дослідження, можливість комплексного осмислення юридичних конструкцій та їх розгляду не лише як елементів нормативного матеріалу, а як інтелектуальних форм, що формують і трансформують нормативну реальність. Такий методологічний підхід дозволив досягти цілісного й обґрунтованого аналізу окремих аспектів юридичних конструкцій, зберігаючи єдність теоретичного осмислення та практичної спрямованості дослідження.

Висновки до розділу 1

1. Встановлено, що юридичні конструкції треба розглядати як системну категорію юридичної науки й практики, що має триєдину природу: когнітивну, нормативно-технічну та методологічну. Завдяки цьому вона є універсальним засобом концептуалізації, формалізації та систематизації правових явищ. Як когнітивна модель, юридична конструкція дозволяє осмислювати складні соціальні відносини, виділяти юридично значущі елементи, формувати загальні образи правового впливу. Як нормативно-технічний інструмент, конструкція

забезпечує структурну логіку законодавства, стабільність і передбачуваність норм, єдність термінології, формальну визначеність. Це сприяє чіткому закріпленню правил у нормативних актах і полегшує як їх тлумачення, так і автоматизовану обробку. Як методологічний інструмент, конструкція відкриває можливості для гіпотетичного моделювання, застосування логіко-методологічних процедур та формування системності в праві, забезпечуючи міжкатегоріальні зв'язки та ефективне удосконалення правового матеріалу.

2. У дослідженні юридична конструкція визначається як системна категорія юридичної науки та практики, що має триєдину природу і виконує функції когнітивної моделі, нормативно-технічного інструменту та методу юридичного мислення, за допомогою яких здійснюється концептуалізація, структурна організація та методологічне опрацювання правової матерії з метою забезпечення змістовної узгодженості, формальної визначеності та ефективності чинного законодавства.

3. Юридичним конструкціям притаманні такі ключові характеристики: а) абстрактно-модельний характер із фіксацією структурної сутності правових явищ; б) побудова за законами формальної логіки, що забезпечує послідовність і внутрішню цілісність норм; в) універсальність і здатність інтегруватися в різні галузі права; г) системність і здатність формувати ієрархії понять та норм; д) формальна визначеність як у тексті, так і у смисловому наповненні; е) здатність до упорядкування та оптимізації великого обсягу правового матеріалу; є) можливість реалізації через норми права, безпосередній вплив на поведінку суб'єктів; ж) створення внаслідок науково-методичної роботи, що запобігає хаосу в законотворчості.

4. Під час дослідження було запропоновано виділити функції за такими критеріями: 1) за сферою реалізації юридичних конструкцій (теоретико-доктринальні, нормотворчо-технічні та практично-реалізаційні функції); 2) за характером впливу юридичних конструкцій на суспільні відносини (регулятивні, методологічні та інструментальні, комунікативні, практично-утилітарні функції); 3) за ступенем абстрактності юридичної конструкції

(абстрактні (доктринально-теоретичні), проміжні (інтерфейсні), конкретно-прикладні функції).

5. Проведений аналіз класифікації юридичних конструкцій дав зробити висновок, що більшість з них здебільшого орієнтується на галузеві, предметні або формально-джерельні критерії. Це дозволяє відобразити структурні особливості правових норм, проте недостатньо враховує специфіку законотворчого процесу, що полягає не тільки в фіксації вже існуючих правових явищ, а й у їх створенні через раціональне конструювання нових норм. У зв'язку з цим за функціональним призначенням у правотворчому процесі запропоновано розрізняти: 1) базові (модельні) юридичні конструкції; 2) уніфікуючі юридичні конструкції; 3) інтегративні юридичні конструкції; 4) демаркаційні юридичні; 5) трансформаційні юридичні конструкції; 6) стабілізуючі юридичні конструкції.

6. У дослідженні запропоновано поняття структури юридичної конструкції як системної організації взаємопов'язаних та взаємозалежних елементів юридичної конструкції, яка забезпечує її здатність виконувати визначені правові функції в межах конкретного правового інституту чи галузі. На відміну від наявних класифікацій запропоновано поділяти елементи юридичної конструкції на основні (інваріантні) та додаткові (контекстуальні).

До основних елементів юридичної конструкції в дослідженні віднесено: а) юридичні факти; б) правові норми; в) суб'єкти правовідносин; г) функціональне призначення конструкції; д) юридичний наслідок. До додаткових елементів юридичної конструкції віднесено: а) правові принципи; б) умови реалізації правових норм (процедури, форми тощо); в) механізми реалізації та застосування конструкцій, які можуть варіюватися залежно від інституційного контексту чи особливостей галузевого регулювання.

7. Методологічну основу наукового дослідження юридичних конструкцій у законотворчій практиці України становлять:

1) наукові підходи, що дали змогу осмислити юридичні конструкції не лише як результат законотворчої техніки, а й як інструмент впорядкування

соціально-правової реальності, що водночас формує і відображає правову картину світу;

2) принципи наукового пізнання, що формують метатеоретичний (фундаментальний) рівень дослідження, забезпечують внутрішню логіку пізнавального процесу та визначають напрям аналітичного руху в межах дослідження юридичних конструкцій в законотворчій практиці;

3) методи наукового дослідження (філософські, загальнонаукові та спеціальнонаукові), що розширили погляд на юридичні конструкції як складний соціальний феномен, який відображає взаємодію правових, управлінських та культурних чинників.

РОЗДІЛ 2

РОЛЬ ЮРИДИЧНИХ КОНСТРУКЦІЙ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ГАЛУЗЕВОГО ЗАКОНОДАВСТВА

2.1. Використання юридичних конструкцій у процесі формування публічно-правових галузей

В умовах інституційної трансформації, адаптації законодавства до європейських стандартів та потреб правової визначеності особливого значення набуває питання методологічного забезпечення законотворчого процесу. У цьому контексті юридичні конструкції являють собою не просто технічні засоби правового формулювання, а є сутнісними інструментами концептуального структурування правових норм у процесі законотворчої діяльності. Однак реалізація зазначеної діяльності неможлива без урахування особливостей правової системи, а також її поділу на галузі права, що мають свою специфіку та принципи побудови.

Саме тому в межах цього підрозділу, ми зосередимося на аналізі застосування юридичних конструкцій при формуванні публічно-правових галузей. Вибір цієї сфери зумовлений її особливим значенням для функціонування держави та суспільства, адже публічне право регулює відносини, пов'язані з реалізацією публічної влади, захистом загальносуспільних інтересів та забезпеченням прав і свобод громадян у взаємодії з державою. Перш ніж перейти до безпосереднього аналізу ролі юридичних конструкцій у законотворчості цієї сфери, необхідно чітко визначити поняття та зміст публічного права, а також окреслити його ключові ознаки та принципи, що формують унікальне середовище для застосування юридичних конструкцій.

Осмислюючи динаміку розвитку права як явища суспільно-політичного життя, А. Ю. Олійник розглядає його як всеосяжну міру свободи, рівності та справедливості, що знаходить своє матеріальне втілення у правових нормах,

встановлених, змінених чи скасованих компетентними суб'єктами. З огляду на роль норм поведінки у суспільстві автор визначає, що право є завжди структурованим, поділяючись на різні категорії, серед яких можна виділити матеріальне та процесуальне право, регулятивне та охоронне, об'єктивне та суб'єктивне, а також приватне та публічне [75, с. 9–10]. Останній поділ, на нашу думку, є фундаментальними видом його організації у романо-германській правовій сім'ї, оскільки у інших правових сім'ях цей поділ не є значно вираженим. Ми погоджуємося з позицією С. П. Погребняка, що поділ права на публічне та приватне «є лише одним із зрізів системи права», яку не можливо вивчати лише під одним кутом зору, проте для нашого дослідження цей поділ є ключовим аспектом аналізу ролі юридичних конструкцій у законотворчій діяльності [76, с. 5].

Історично формуванням поділу права на приватне та публічне ми завдячуємо Стародавньому риму, де судова практика передбачала дві основні галузі публічне «*jus publicum*» і приватне право «*jus privatum*». Ця концепція дійшла до сучасності завдяки Інституціям Гая, роботам римського юриста Ульпіана та Дігестам Юстиніана, якими визначається, що публічне право визначає користь римської держави, а приватне – окремих осіб [77, с. 3; 75, с. 13]. У сучасному юридичному дискурсі публічне право посідає особливе місце як системоутворюючий сегмент правової системи, що забезпечує реалізацію публічного інтересу шляхом організації й регулювання владних та управлінських відносин. У зв'язку з цим вітчизняна правова доктрина демонструє низку підходів до тлумачення сутності та структури публічного права, кожен з яких має як концептуальні спільності, так і акценти, що віддзеркалюють авторське бачення співвідношення права, держави і суспільства.

А. Ю. Олійник розглядає публічне право як елемент структури позитивного українського права, що охоплює не лише сукупність норм, але й відповідні інститути, підгалузі та галузі, які врегульовують відносини між суспільством, державою і особою в умовах державно-владного впливу. У

центрі концепції – роль держави як носія публічної влади, яка реалізується для забезпечення інтересів усього суспільства [75, с. 25]. Подібний напрям простежується у підході С. О. Борисевича, який також трактує публічне право як частину позитивного права, що об'єднує галузі, орієнтовані на регулювання відносин між державними органами, громадянами, організаціями та між самими органами державної влади. Водночас автор наголошує, що публічне право є носієм загальнодержавного інтересу, який відображає волю домінуючої частини суспільства, тобто передбачає не тільки формальну владність, а й політичну легітимність реалізованої волі [77, с. 27].

В іншій площині – але з не менш важливою для розуміння структурної побудови публічного права – працюють Р. М. Мельник та В. М. Бевзенко, які акцентують на функціонально-практичному аспекті: публічне право, на їхню думку, визначає засади побудови та функціонування органів державної влади і місцевого самоврядування. Особливої уваги заслуговує включення до предмета публічного права не лише «владних» суб'єктів, але й суб'єктів делегованих повноважень, що свідчить про гнучкість конструкції публічного інтересу та про ускладнення вертикальних структур у сучасному врядуванні [78, с. 45–46]. Усі наведені підходи мають спільну засадничу рису – визнання публічного інтересу як ядра публічного права та розгляд держави як суб'єкта, уповноваженого на його реалізацію.

Порівняльний аналіз викладених наукових позицій із європейськими доктринами публічного права підтверджує, що вітчизняний підхід до сутності публічного права орієнтовані переважно на інституційну й владно-функціональну природу публічного права, тоді як європейські моделі – зокрема німецька (*Rechtsstaat*), французька (*état légal*) та концепція європейського публічного права – підсилюють нормативну конструкцію публічного інтересу через принципи верховенства права, пропорційності, добросовісного врядування та захисту прав людини [79; 80]. У цьому контексті юридичні конструкції постають не лише як техніко-юридичні засоби впорядкування владних повноважень, а як складні системні моделі, що мають відображати

баланс між владою та правами, між нормою і цінністю, між державною ініціативою і демократичною відповідальністю – що особливо актуально для України в умовах правової трансформації та європейської інтеграції.

З урахуванням трансформацій сучасного суспільства, тенденцій до відкритого врядування, цифровізації управлінських процесів і зміщення акцентів на сервісну модель держави, варто констатувати, що традиційна дихотомія «публічне-приватне» потребує переосмислення [81, с. 52–53]. Публічне право дедалі більше розгортається в площині конструктивної взаємодії між державою та громадянським суспільством, де межі владності поступово зміщуються в бік партнерства, делегування та співучасті.

Наукова рефлексія над поняттям публічного права сьогодні має враховувати не лише формально-юридичні характеристики, але й інституційні зміни, що відбуваються внаслідок децентралізації, публічного менеджменту та адміністративної реформи. У цьому контексті юридичні конструкції – як моделі правової реальності – відіграють ключову роль у забезпеченні послідовності, системності та ефективності правового регулювання публічної сфери.

На сучасному етапі розвитку українського законодавства спостерігається недостатня концептуалізація ролі юридичних конструкцій у публічному праві. Законотворча практика часто демонструє фрагментарне, інтуїтивне або суперечливе використання правових моделей, що негативно впливає на юридичну визначеність, послідовність норм та ефективність правового регулювання в публічній сфері. Тому дослідження теоретико-методологічних засад юридичних конструкцій у сфері публічного права є не лише актуальним, а й необхідним кроком до підвищення якості законодавства, правового моделювання і системності нормативно-правової бази держави.

У сучасній юридичній науці поділ права на приватне та публічне розглядається як одна з фундаментальних концепцій, що впливає не лише на структуру правової системи, а й на особливості формування юридичних конструкцій у відповідних галузях. Його витoki сягають ще античної філософії, де в працях Аристотеля та Демосфена вперше окреслено відмінність між

сферою індивідуального інтересу та сферою спільного блага. У подальшому ідея дуалізму права розвивалася у працях мислителів Нового часу – Ж. Бодена, Г. Гроція, Т. Гоббса, Дж. Локка, Ш.-Л. Монтеск'є, Ж.-Ж. Руссо та І. Канта, які пов'язували розмежування публічного й приватного права із природним правом, суверенітетом і суспільним договором. Як слушно зазначають В. Андріюк та В. Питльована, еволюція цієї дихотомії відбувалася за принципом «філософського маятника»: від жорсткого протиставлення двох сфер до усвідомлення їх взаємопроникнення та гармонійного співіснування в єдиному правовому просторі [82, с. 18–19]. Такий підхід дозволяє розглядати публічне й приватне право не як ізольовані категорії, а як взаємозалежні форми правового впливу, що спільно забезпечують баланс свободи особи та публічного порядку.

У цьому контексті заслуговує на увагу дослідження Н. В. Дараганової, яка здійснила у 2023 році ґрунтовний аналіз вітчизняних наукових підходів до визначення критеріїв розмежування публічного та приватного права, об'єднавши майже всі відомі позиції з цього питання. Обрані нею наукові позиції поєднують як загальнотеоретичні, так і галузеві аспекти, ґрунтуючись на роботах О. А. Банчука, В. В. Валаха, А. О. Дутки, С. М. Клейменової, О. І. Миколенка, С.П. Погребняка, Є. О. Харитоновна, О. І. Харитонової та Н. К. Шаптали. Незважаючи на різноманітність підходів, загальновизнаними серед проаналізованих науковців є три ключові критерії, що дозволяють ефективно здійснювати розмежування норм публічного та приватного права: а) характер домінуючого інтересу (загальносуспільний або індивідуальний); б) суб'єктний склад правовідносин (наявність чи відсутність публічно-владних повноважень у суб'єкта); в) метод правового регулювання (імперативний або диспозитивний) [84, с. 123–126].

На нашу думку, саме ці три критерії – інтерес, суб'єкт і метод – видаються найбільш придатними для подальшої аналітичної роботи в межах дисертаційного дослідження, оскільки вони найбільш повно і системно відображають публічно-правову специфіку і її вплив на формування

юридичних конструкцій у законотворчій діяльності.

Публічний інтерес як критерій формування публічного права є предметом вивчення багатьох адміністративістів, що і визначає його багатокомпонентність. Р. І. Раїмов не дає власного визначення публічного інтересу, однак встановлює через оцінку наукових позицій низку ознак, які йому притаманні, зокрема: невід'ємність від інтересів держави; взаємозалежність з приватними інтересами; забезпеченість в окремих випадках державним втручанням; включає забезпечення державою конституційно закріплених прав і свобод; відображення державного інтересу як особливої форми організації суспільства, спрямованої на самозбереження; уособлення будь-якого приватного інтересу при реалізації якого зачіпаються права та свободи людини, що держава зобов'язана виконувати; може йти в розріз з правами людини, оскільки вони не вступають основою чи частиною такого інтересу [85, с. 152–153].

При цьому є також і велика кількість дефініцій публічного інтересу, зокрема В. В. Галуцько визначає під публічним інтересом важливі для значної кількості фізичних та юридичних осіб потреби, що забезпечуються публічною адміністрацією в контексті її компетенції [86, с. 181]. Ця позиція щодо визначення публічного інтересу як сукупності приватних інтересів підтримується Т. О. Коломієць, Б. Б. Мельниченко та іншими науковцями [87, с. 12; 88, с. 400]. Водночас Б. Б. Мельниченко акцентує на тому, що «публічним інтересом можна вважати все те, що стосується благ та інтересів суспільства» [88, с. 400]. З цією позицією автора ми повністю погоджуємося. Цікавою також є думка М. Перепелиці, відповідно до якої публічні інтереси держави та суспільства мають становити єдине ціле, що дає можливість правомірного розподілу та використання ресурсів на певній території [89, с. 116].

Велика Палата Верховного суду у постанові у справі № 233/4308/17 від 13.02.2019 року тлумачить, що за загальним визначенням «публічним інтересом» є важливі для значної кількості фізичних і юридичних осіб потреби, які, відповідно до законодавчо встановленої компетенції, забезпечуються

суб'єктами публічної адміністрації. Тобто публічний інтерес є не чим іншим, як певною сукупністю приватних інтересів» [90]. Отже, і в юридичній практиці поняття публічного інтересу має тлумачення схоже з науковим.

Водночас вважаємо за необхідне висловити власну позицію стосовно змісту поняття «публічний інтерес». Зауважимо, що окреслені нами наукові позиції зосереджуються виключно на функціональному аспекті реалізації публічного інтересу. По-перше, аналізуючи поняття, надане В. В. Галуньком, бачимо акцент на потребах значної кількості фізичних та юридичних осіб, що може призвести до ігнорування потреб меншин або груп, чий інтерес також є фундаментальними для справедливості та належного функціонування суспільства [86]. Тобто публічний інтерес не завжди є результатом простої арифметичної більшості. По-друге, у визначеннях публічного інтересу є відсилка до його реалізації публічною адміністрацією, що його надмірно формалізує [89-90]. На нашу думку, публічний інтерес може виникати і потребувати захисту навіть поза безпосередньою сферою компетенції органів публічної влади. На сьогодні, існують публічні інтереси, які реалізуються через громадянське суспільство, судова система або приватні ініціативи. По-третє, запропонована дефініція є досить статичною і не враховує динамічний та еволюційний характер публічного інтересу як явища. Вважаємо, що це поняття постійно змінюється разом із змінами в суспільстві, розвитком технологій, правової та політичної доктрини.

Однак найголовнішим зауваженням, на нашу думку, є відсутність ціннісного виміру у понятті суспільного інтересу. Вважаємо, що публічний інтерес являє собою не лише сукупність потреб, а й має відображати фундаментальні цінності, такі як справедливість, рівність, безпека, сталий розвиток, верховенства права тощо. Саме ці цінності формують основу того, що треба вважати публічним інтересом у правовому сенсі.

Отже, під публічним інтересом ми розуміємо динамічну та комплексну категорію, що охоплює сукупність фундаментальних цілей, принципів та цінностей, життєво важливих для забезпечення добробуту, безпеки,

стабільності та гармонійного розвитку суспільства в цілому, а також кожної окремої особи в ньому, незалежно від її приналежності до більшості чи меншості. Зміст публічного інтересу формується та змінюється з урахуванням конституційних цінностей та принципів, суспільних потреб і очікувань, розвитку правової доктрини та судової практики, а також міжнародних зобов'язань України. На відміну від приватного інтересу, який є індивідуалізованим і може бути реалізований безпосередньо суб'єктом, публічний інтерес потребує колективних зусиль, регулювання та захисту з боку держави та громадянського суспільства. Він є основою для легітимності втручання держави у приватну сферу, виправдання обмежень прав та свобод, а також спрямування державної політики.

Відповідно, у контексті нашого дослідження треба зауважити, що публічний інтерес є не просто абстрактним поняттям, а потужною рушійною силою, яка фундаментально впливає на формування юридичних конструкцій у публічному праві. Цей вплив відбувається через призму цінностей, принципів, правової доктрини, судової практики та міжнародних зобов'язань, про які ми говорили раніше. У законотворчій діяльності публічний інтерес є ключовим критерієм для розробки та ухвалення законів. Законодавчі органи, прагнучи забезпечити добробут суспільства, формують юридичні конструкції таким чином, щоб вони максимально відповідали суспільним потребам та цінностям. Наприклад, юридичні конструкції в екологічному праві містять норми, пов'язані з дозвільною системою, ліцензуванням та відповідальністю за забруднення, що прямо відображають публічний інтерес, пов'язаний з реалізацією закріпленого ч. 1 ст. 50 Конституції України права «на безпечне для життя і здоров'я довкілля» [91].

Міжнародні зобов'язання України також мають значний вплив на формування та зміну юридичних конструкцій. Зокрема, ратифікація у 2006 році Україною Конвенції ООН проти корупції від 31.10.2003 року стала результатом формування в Україні публічного інтересу до захисту від корупційної діяльності та створення системи дієвих антикорупційних органів [92]. Це

сприяло запровадженню відповідних юридичних конструкцій. Наприклад, передбачені ст. 8 Конвенції кодекси поведінки державних посадових осіб, сприяли формуванню юридичних конструкцій етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, що знайшла своє закріплення в наказі Національного агентства України з питань державної служби «Про затвердження Загальних правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування» № 158 від 05.08.2016 [93] та ст. 37 Закону України «Про запобігання корупції» [94]. Остання містить вказівку на те, що «Державні органи, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування у випадку необхідності розробляють та забезпечують виконання галузевих кодексів чи стандартів етичної поведінки їх працівників, а також інших осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прирівняних до них осіб, які здійснюють діяльність у сфері їх управління» [94].

Отже, публічний інтерес є своєрідним архітектором правових конструкцій у публічному праві. Він визначає, які інститути та процедури повинні бути створені, як вони повинні функціонувати, і які цінності вони повинні захищати для забезпечення гармонійного розвитку суспільства.

Продовжуючи наше дослідження, звернемося до наступного критерію розмежування публічного та приватного права – суб'єктного складу правовідносин. Як визначають Н. М. Крестовська, Л. Г. Матвеева та інші, суб'єктний склад правовідносин, або суб'єкти права (учасники правовідносин) в теорії права визначаються як індивідуальні чи колективні суб'єкти, які реалізують свої суб'єктивні права та юридичні обов'язки в конкретних правовідносинах [95, с. 127].

В. П. Власенко, ґрунтуючись на позиціях вітчизняних науковців (М. Й. Вільгушинського, О. П. Світличного, П. С. Лютікова), узагальнив ознаки суб'єктів публічного права. Автор виділив такі: створюють у встановленому законом порядку незалежно від приватної волі та приватного інтересу; мають можливість прийняття юридичних актів та вчинення дій, спрямованих на

забезпечення публічного інтересу; підпорядкованість одного суб'єкта іншому; реалізують свою діяльність у чітко встановлених формах (правотворчій, правозастосовній, нормотворчій тощо); забезпечують виконання функцій держави, ґрунтуючись на Конституції та законах України [96, с. 18]. На думку С.П. Погребняка, суб'єкт владних повноважень є основним суб'єктом публічного права і вступає у публічно-правові відносини з фізичними, юридичними особами або іншими суб'єктами владних повноважень. При цьому учасники публічно-правових відносин є нерівними, оскільки вступають у відносини субординації [76, с. 15].

Отже, суб'єктний склад як критерій виокремлення публічного права від приватного характеризується, по-перше, реалізацією з метою забезпечення суспільного блага (публічного інтересу), а по-друге, наявністю або відсутністю у суб'єкта публічно-владних повноважень. Це не лише визначає природу правовідносин, а й зумовлює особливості побудови юридичних конструкцій, які забезпечують нормативне оформлення та функціональну реалізацію таких правовідносин. Така підпорядкована структура взаємодії вимагає створення юридичних конструкцій, що фіксують домінування імперативного начала, забезпечують належну правову форму для реалізації повноважень органів публічної влади та, водночас, встановлюють гарантії правової захищеності підпорядкованої сторони. Розглянемо ці особливості більш детально.

Отже, нами з'ясовано, що публічно-правові відносини засновуються на нерівності сторін – одна з яких є носієм владної компетенції, інша – її адресатом. Це унеможливорює побудову правової конструкції за моделлю взаємної автономії волі (характерної для приватного права) й натомість вимагає конструкцій, які: 1) закріплюють односторонній характер волевиявлення; 2) формалізують механізми легітимації влади; 3) передбачають інструменти примусу, адміністративного контролю або публічного оскарження. Ця асиметрія транслюється у конструкціях «нагляду та контролю», «адміністративного акта», «публічного зобов'язання», «регуляторного припису» тощо, кожна з яких потребує чіткого визначення правового статусу

владного суб'єкта та обсягу його компетенції.

Юридичні конструкції, що застосовуються у публічному праві, мають принципово не нейтральний характер, оскільки вони є вбудованими елементами в систему реалізації публічної влади. Їхнє призначення полягає не лише у забезпеченні правової визначеності, але й у гарантуванні прозорості, підзвітності та правомірності дій суб'єктів, наділених публічно-владними повноваженнями. Таким чином, юридична конструкція у публічному праві виконує не лише техніко-юридичну, а й легітимаційну функцію: вона є інструментом обґрунтування правомірності владного втручання у сферу правовідносин. Це принципово відрізняє її від конструкцій у приватному праві, де джерело правоздатності сторін презюмується і не потребує спеціального нормативного підтвердження.

Оскільки один із суб'єктів правовідносин у публічному праві виступає носієм владних повноважень, реалізація таких повноважень повинна відбуватися в умовах жорстко структурованої ініціативи. Це означає, що нормативно має бути визначено: коли, у який спосіб і в якій формі може відбутися владне втручання. Такі обставини зумовлюють формування процедурно-насичених юридичних конструкцій, які характеризуються високим рівнем формалізації та регламентованості. Наприклад, у праві Європейського Союзу конструкція «адміністративної процедури» (Regulation 2016/679, Principles of Good Administration) передбачає дотримання владним суб'єктом таких засад, як належне повідомлення, прозорість, співмірність і обґрунтованість дій [97]. Ці принципи не є лише зовнішніми вимогами, а імпліцитно закладені внутрішньо у структуру самої юридичної конструкції.

Крім того, внаслідок владного характеру статусу одного з учасників правовідносин юридичні конструкції публічного права є малодиспозитивними. Вони не допускають відступів за згодою сторін, що є характерним для приватного права. Навіть у випадках, коли застосовується формально «договірна» модель (наприклад, у сфері публічних закупівель), вона ґрунтується не на автономії волі сторін, а на чітко визначеній адміністративно-

правовій процедурі. Таким чином, форма конструкції може нагадувати приватно-правову, однак її правова природа та функція залишаються публічно-правовими.

Важливо також зазначити, що суб'єкт публічно-владних повноважень несе комплексну відповідальність, яка охоплює не лише юридичну, а й політичну, дисциплінарну та службову компоненти. Це зумовлює появу у публічному праві спеціалізованих юридичних конструкцій, які дозволяють: чітко окреслити межі повноважень; фіксувати ланцюг делегування компетенції; ідентифікувати механізми відповідальності у разі зловживання або перевищення влади. У цьому контексті виникають юридичні конструкції, структурно відсутні в приватному праві, зокрема: «персональна відповідальність посадової особи», «делеговані повноваження з правом відкликання», «сфера службового розсуду». Ці конструкції виконують функцію інституційного контролю над владним розсудом і забезпечують дотримання принципів верховенства права у публічно-правових правовідносинах.

Отже, особливості суб'єктного складу правовідносин у публічному праві, зокрема наявність у одного з учасників владно-організаційних повноважень, суттєво впливають на формування юридичних конструкцій. Вони визначають нерівність сторін, потребу в легітимації владних дій, високу формалізованість процедур, обмеження диспозитивності і розширення конструкцій відповідальності та контролю. У підсумку, юридична конструкція у публічному праві не лише оформлює правове відношення, а виступає інструментом правового впорядкування влади як соціального явища, з притаманними їй межами, цілями та суспільною відповідальністю.

Наступним важливим критерієм є метод правового регулювання. Грунтуючись на позиціях С. П. Погребняка та О. І. Миколенка щодо методів правового регулювання у публічному та приватному праві, робимо висновки, що імперативний метод правового регулювання характеризується централізованим впливом держави на учасників правовідносин та ґрунтується на принципі субординації, тобто юридичної нерівності сторін, коли одна з них

володіє владними повноваженнями [76; 98]. У такій моделі одна сторона має обов'язок діяти відповідно до чітко встановлених правових приписів, не маючи можливості відступити від них на власний розсуд. Цей метод регулювання є домінантним у публічно-правових галузях, зокрема у конституційному, адміністративному, фінансовому, кримінальному праві, де регулювання відбувається через імперативні норми, які мають безумовний характер і не допускають договірною узгодження чи альтернативної поведінки.

Натомість диспозитивний метод правового регулювання передбачає децентралізовану модель правового впливу, в основі якої лежить принцип юридичної рівності та автономії волі сторін. Такий метод дозволяє суб'єктам самостійно визначати зміст, обсяг і способи реалізації своїх прав та обов'язків, координуючи власні інтереси без зовнішнього владного впливу. Диспозитивне регулювання є характерним для приватно-правових галузей, насамперед для цивільного, господарського, сімейного права, де важливою умовою легітимності правовідносин виступає добровільне волевиявлення сторін та договірна свобода.

Загальновідомо, що у публічному праві провідним методом виступає імперативний, що обумовлюється владним впливом держави на публічні правовідносини. Однак протягом останніх років у правовій доктрині спостерігається підвищення ролі диспозитивного методу у регулюванні публічних правовідносин. А. О. Дутко у монографічному дослідженні визначає, що особливістю публічного права є поєднання імперативного та диспозитивного методів, яке, на думку авторки, додатково ускладнює процес правового конструювання й вимагає глибокого теоретико-методологічного осмислення [25, с. 129]. Зазначене зауваження А. О. Дутко щодо складності правового конструювання внаслідок поєднання імперативного та диспозитивного методів заслуговує на увагу, однак потребує подальшого осмислення з урахуванням сучасних трансформацій публічно-правової системи. Ускладнення, на яке вказує дослідниця, є не лише технічною або методологічною проблемою, а радше виявом еволюційного ускладнення самого

публічного права як феномена. У сучасних умовах така методологічна подвійність радше відкриває нові горизонти для побудови більш гнучких та адаптивних юридичних конструкцій, ніж становить загрозу цілісності чи логіці правового регулювання.

Поєднання імперативності, що забезпечує стабільність, передбачуваність та загальну обов'язковість правових приписів, із диспозитивністю, яка вносить у сферу публічного права механізми адаптації, варіативності та партнерства, дозволяє сформуванню більш збалансованої моделі правового врядування. Така модель значною мірою сприяє досягненню рівноваги у відносинах між державою та громадянським суспільством, унеможливаючи як адміністративне свавілля, так і безконтрольну правову пасивність з боку суб'єктів публічного управління. Звернемо увагу на юридичні конструкції процедури врегулювання спору за участі судді в адміністративному судочинстві (Глава 4 Кодексу адміністративного судочинства, далі – КАСУ) та примирення сторін (ст. 190–191 КАСУ), які інтегрують в собі елементи імперативного та диспозитивного методів у публічному праві. З одного боку, держава через суд забезпечує дотримання законності та публічного порядку (імператив), а з іншого – надає сторонам значну свободу у визначенні змісту та умов врегулювання спору (диспозитивність), сприяючи ефективному та гнучкому вирішенню публічно-правових конфліктів. Аналіз ст. 190 КАСУ «Примирення сторін» показує, що ч. 1 статті містить елементи диспозитивного методу, зокрема: «Сторони *можуть* повністю або частково врегулювати спір на підставі взаємних поступок» [83]. І водночас встановлюється, що «Примирення сторін може стосуватися лише прав та обов'язків сторін» [83], – ця частина правової норми містить у собі імперативний метод регулювання суспільних відносин, який визначає межі застосування примирення сторін.

Отже, наукове осмислення цієї подвійності має здійснюватися не лише з погляду складності конструктивного процесу, а й через призму потенціалу – здатності таких конструкцій сприяти реалізації цінностей правової держави, забезпечення верховенства права, процедурної справедливості та інституційної

гнучкості в умовах змінного соціального середовища. Юридичні конструкції, що закладені в публічному праві, сьогодні покликані не лише забезпечувати регламентацію публічно-владних повноважень, а й моделювати правову взаємодію, в основі якої – баланс, а не домінування. При цьому Л. Кондуфорова розглядає дихотомію приватних та публічних інтересів у їх поєднанні як перспективу розвитку моделі публічного права [84, с. 124].

У контексті аналізу впливу критеріїв відмежування публічного права від приватного на формування юридичних конструкцій, ми можемо говорити про те, що юридичні конструкції публічного права є спеціалізованими системними категоріями юридичної науки та законотворчої практики, що включають когнітивну модель, нормативнот-ехнічний інструмент і метод юридичного мислення, але вирізняється орієнтацією на реалізацію публічно-владних повноважень та захист загальнодержавних і суспільних інтересів. Вони забезпечують концептуалізацію й структурну організацію публічно-правової матерії через формалізацію владних актів, процедур і інститутів таким чином, щоб гарантувати легітимність, підзвітність і ефективність впливу держави на суспільні відносини.

Треба відмітити, що формування юридичних конструкцій під впливом особливих рис (критеріїв) публічного права (предмет, метод, публічний інтерес, суб'єктний склад правовідносин) призводить до появи низки їх специфічних властивостей, зокрема:

- закріплення імперативних засобів правового регулювання, що проявляється в обов'язковості норм з жорстким регламентом (припис, заборона), які не допускають свободи волі в діях суб'єктів публічних правовідносин;

- орієнтованість на захист загальнодержавних або суспільних цілей, а не приватних вигод учасників;

- фіксування субординації в межах правового статусу суб'єктів відносин, коли одна зі сторін наділена публічно-владними повноваженнями, а інша підпорядкована їй приписам;

- забезпечення процедурної формалізації, що потребує чіткого дотримання встановлених строків, форм і мотивувальних обґрунтувань владних рішень;

- закріплення дискретності владних повноважень, тобто чіткого визначення меж службового розсуду та його кордонів;

- регламентація політичної та інституційної відповідальності;

- відповідність принципам підзвітності та прозорості, які реалізуються через обов'язкові механізми контролю, оскарження та публічного звітування;

- співмірності втручання, що гарантує баланс між інтересами держави й правами індивіда.

У сукупності ці ознаки виходять за межі «класичної» юридичної конструкції і характеризують публічно-правові інститути як інструменти владного регулювання, що поєднують жорстку формалізацію з високими вимогами до легітимності, підзвітності та захисту суспільного інтересу.

М. П. Кунцевич слушно наголошує на тому, що юридичні конструкції не лише технічні засоби, а й інструменти організації публічного правового простору. З цієї позиції конструкція адміністративної процедури визначається як елементарна (мікрорівнева) одиниця, з якої будуються більш складні мезо- і мета-конструкції (наприклад, «державне управління», «надання адміністративних послуг» тощо) [4, с. 43–47]. Розвиваючи цю ідею, Ю. М. Жорнокуй справедливо зауважує, що сучасне право характеризується взаємопроникненням публічних і приватних елементів, унаслідок чого юридичні конструкції публічного права виконують не лише владно-організаційні, а й регулятивно-комунікативні функції. На прикладі конструкції юридичної особи публічного права дослідник демонструє, що вона виникає для виконання публічних завдань, але водночас покликана забезпечити можливість участі таких суб'єктів у цивільному обороті на засадах рівності й диспозитивності [99, с. 42–43]. Подібний дуалізм властивий і конструкції адміністративної процедури, яка формально належить до сфери публічного права, але водночас забезпечує реалізацію суб'єктивних прав приватних осіб у

процесі здійснення владних повноважень. Отже, адміністративна процедура постає як універсальна конструкція, що поєднує імперативний характер владних рішень із механізмами юридичної рівності, змагальності й захисту прав адресатів публічної влади. З огляду на це, її конструктивна природа відображає тенденцію до гармонізації публічно-правових і приватноправових принципів у сучасному правотворенні, що відповідає доктринальним засадам європейського адміністративного простору. Ухвалення Закону України «Про адміністративну процедуру» стало логічним кроком у напрямі нормативного закріплення таких процедурних конструкцій, які раніше існували переважно в доктринальній площині, і забезпечило інституційне оформлення механізмів реалізації публічного інтересу на основі рівності та взаємної відповідальності сторін адміністративного процесу [100].

Також у контексті аналізу публічно-правових конструкцій хотілося б зауважити на те, що у сфері публічного права окремі правові терміни, що набувають особливої функціональності в межах правового регулювання, трансформуються у повноцінні юридичні конструкції. Такою є, зокрема, категорія «тероризм», яка визначена в ст. 1 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» і виступає не лише як дефініція, але й як структурна модель, що ініціює окремий правовий режим публічно-правового реагування [101]. Тож, виходячи за межі суто визначального характеру, ця норма активує структурований правовий механізм, у який інтегруються конкретні суб'єкти (Служба безпеки України, Збройні Сили України, органи місцевого самоврядування, суди тощо), процедури (контртерористичні заходи), правові наслідки (обмеження прав, запровадження особливого правового режиму, кримінальна відповідальність), а також гарантії (компенсаційні механізми, судовий контроль, дотримання стандартів прав людини). Відповідно, юридична конструкція «тероризму» виконує декілька фундаментальних функцій: моделюючу, регулятивну, захисну. Отже, доцільно говорити про те, що юридичні конструкції у публічному праві можуть формуватися на основі правових термінів, які набувають нормативної інфраструктури та забезпечують

системну реалізацію державної політики у специфічних сферах. У випадку конструкції «тероризм» маємо приклад правової моделі, що поєднує лексичне значення, нормативну структуру, суб'єктну архітектуру та процедурну логіку реалізації, і тим самим виконує роль ефективного правового інструменту у сфері національної безпеки.

У цьому дослідженні ми також хочемо звернутися до критичної правової теорії (Critical Legal Studies, CLS) щоб звернути увагу на позитивні та негативні аспекти публічно-правових юридичних конструкцій. Ця теорія сформувалася наприкінці 1970-х у працях Д. Кеннеді, Р. Дворкіна, Р. Унгера та А. Ханта як реакція на формалістичні підходи, які презюмували нейтральність права. Як напрям дослідження правових явищ CLS наголошує, що правові норми й конструкції завжди пронизані соціальними, економічними та політичними інтересами й часто слугують інструментами легітимації владних відносин [102–104]. Така позиція відкриває простір для виокремлення як позитивних, так і негативних аспектів публічно-правових юридичних конструкцій. Перейдемо до їхнього детального аналізу.

У публічному праві юридичні конструкції виконують низку позитивних функцій, які зумовлені їхнім призначенням як інструментів упорядкування влади та захисту прав індивідів.

По-перше, через запровадження належних процедур, що вони гарантують справедливість у поводженні з іншими суб'єктами публічно-правових відносин. Наприклад, можливість адміністративного й судового оскарження влади забезпечують правову визначеність і мінімізують свавілля органів, зокрема, відповідно до ст. 264 КАСУ у судовому порядку можуть бути оскаржені нормативно-правові акти органів виконавчої влади, АРК, місцевого самоврядування та акти інших суб'єктів владних повноважень [83]. Це можливе завдяки юридичній конструкції позовного провадження в окремих категоріях адміністративних справ.

По-друге, юридичні конструкції, які закріплюють механізми судового контролю (включно з діями Європейського суду з прав людини) формалізують

процедури перевірки законності рішень органів державної влади, включаючи юрисдикцію Європейського суду з прав людини. Практична реалізація цього механізму ґрунтується на положеннях Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (1950 р.) [105], що передбачає відповідальність держави за порушення таких фундаментальних прав, як свобода вираження поглядів (ст. 10) та право на справедливий суд (ст. 6). Отож відмітимо, що юридична конструкція індивідуального позову виступає ефективним інструментом реалізації транснаціонального контролю за якістю правозастосування.

По-третє, публічно-правові конструкції, які закріплюють політику цифровізації публічно-правових відносин підвищують підзвітність влади, надаючи громадянам можливість отримувати дані про дії органів і оскаржувати рішення, що порушують їхні інтереси. Наприклад, Закон України «Про доступ до публічної інформації» закріплює конструкції забезпечення права на доступ до публічної інформації, порядку доступу до публічної інформації, оприлюднення публічної інформації тощо [106].

Незважаючи на значну позитивну функціональність, юридичні конструкції публічного права не є концептуально нейтральними чи універсально прогресивними. У певних контекстах вони можуть виступати інструментами легалізації системної нерівності, політичного тиску, обмеження прав людини або бюрократичного свавілля. Їхній зміст, межі та механізми реалізації визначаються не лише нормативною логікою, а й політико-правовою волею законодавця, адміністративними практиками та інституційними цілями. Юридичні конструкції, які формально встановлюють межі державного регулювання, можуть водночас служити механізмами надмірного обмеження прав. Наприклад, Закон України «Про боротьбу з тероризмом» містить конструкцію «терористичної діяльності», яка визначена доволі широко, що може створити ризики довільного тлумачення та застосування щодо осіб, які критикують владу або займаються правозахисною діяльністю [101].

Також за своїм змістом юридичні конструкції можуть бути сформовані в

інтересах доміантних груп, відображаючи системну асиметрію між державою і громадянином. Наприклад, конструкції адміністрування соціальної допомоги в Україні часто передбачають складні процедурні вимоги до заявників (зокрема, малозабезпечених громадян, внутрішньо переміщених осіб), що ускладнює доступ до прав. Це є проявом процедурної нерівності, яка закріплюється на рівні конструкцій і нормативних формулювань.

Також у цьому контексті треба звернути увагу на те, що публічно-правові конструкції часто відрізняються низькою гнучкістю, що призводить до втрати актуальності в умовах цифрової трансформації чи суспільних криз. Наприклад, адміністративні процедури, закріплені в старих відомчих інструкціях, можуть суперечити сучасним підходам електронного врядування. Ухвалення Закону України «Про адміністративну процедуру» у 2022 році лише частково вирішує цю проблему, оскільки на практиці реалізація нових конструкцій потребує суттєвого оновлення старих нормативних форм [100].

У контексті досліджуваної проблеми слід також зауважити, що у деяких випадках конструкції сприяють утриманню влади у руках інституційних еліт. Наприклад, законодавство про державну службу містить складні правові конструкції оцінювання ефективності державних службовців (Розділ IV Закону України «Про державну службу», Порядок проведення конкурсу на зайняття посад державної служби), які можуть використовуватись для усунення «незручних» кандидатів або посилення патронатного впливу [107-108].

Відповідно, у межах сучасної правової доктрини дедалі чіткіше артикулюється необхідність перегляду та вдосконалення юридичних конструкцій публічного права з урахуванням як їхньої ролі в регулятивному механізмі держави, так і ризиків їхньої формалізованої ригідності, невизначеності або навіть репресивного потенціалу [109, с. 30–33].

Аналізуючи позитивні та негативні аспекти чинних конструкцій, зокрема у сфері публічного адміністрування, антидискримінаційної політики, безпеки та доступу до публічної інформації, видається доцільним окреслити основні напрямки їх реформування.

По-перше, необхідним є уточнення та звуження дискреційних повноважень суб'єктів публічного управління. Це передбачає запровадження чіткіших законодавчих критеріїв прийняття управлінських рішень, а також – обов'язкових процедур обґрунтування. Надмірна широта адміністративної дискреції, що характерна для низки чинних конструкцій (зокрема в законодавстві про публічну службу, дозвільні процедури, антикорупційний контроль), не лише розмиває межі правової визначеності, а й створює умови для потенційного зловживання владою.

По-друге, підвищення рівня залучення громадськості, насамперед – представників уразливих груп, у процес нормотворення є критичним чинником демократизації юридичних конструкцій. Недостатня інклюзія у розробці публічних норм призводить до створення конструкцій, що ігнорують соціальну неоднорідність, гендерні та етнокультурні особливості, що знижує ефективність та легітимність правозастосування.

По-третє, треба акцентувати на регулярному перегляді законодавства, яке, зазвичай, містить юридичні конструкції з надто широкими визначеннями ключових термінів (наприклад, «терористична діяльність», «сприяння тероризму»), що породжує високі ризики довільного тлумачення з боку органів безпеки. Впровадження чітких формулювань, з урахуванням стандартів ЄСПЛ, сприятиме запобіганню зловживанням у правозастосовній практиці.

По-четверте, важливо сприяти розширенню практики використання інститутів прямої демократії – таких як громадські слухання, консультативні опитування, місцеві референдуми – з метою налагодження горизонтального балансу між імперативністю владного впливу і диспозитивністю участі громадян. Це дозволить формувати публічно-правові конструкції, які є не лише ефективними інструментами управління, а й справедливими рамками правової взаємодії між державою та суспільством.

Отже, систематична наукова критика, поєднана з концептуальними реформаторськими ініціативами, здатна надати публічно-правовим юридичним конструкціям нової якості: гнучкості, підзвітності та соціальної релевантності.

Їх трансформація має відбуватися не через спрощене оновлення юридичної техніки, а шляхом глибокого осмислення ролі конструкцій у забезпеченні легітимного порядку, процедурної справедливості та утвердження цінностей правової держави.

Також варто зауважити, що у публічно-правовій сфері спостерігається особливий тип взаємозалежності. З одного боку, публічне право через свій імперативний характер задає жорсткі нормативні «рамки», які визначають архітектоніку майбутньої юридичної конструкції. З іншого боку, саме завдяки чітко вибудованій конструкції (наприклад, конструкції адміністративної послуги) стає можливим реальне втілення потенціалу публічної галузі в законотворчій практиці, що робить правове регулювання дієвим та прогнозованим.

2.2. Особливості функціонування юридичних конструкцій у процесі формування галузей приватного права

У контексті дослідження юридичних конструкцій публічного права перехід до аналізу приватноправового сегмента відкриває нові горизонти розуміння механізмів правового моделювання. Якщо в публічному праві конструкції здебільшого слугують інструментом легітимації влади та забезпечення імперативних обов'язків, то приватноправові конструкції, навпаки, скеровують увагу на свободу волевиявлення і рівноправність учасників. Мета цього підрозділу спрямована на виявлення впливу диспозитивного методу на формування приватноправових юридичних конструкцій, шляхом створення гнучких рамок для реалізації приватноправових норм. Отже, аналіз ролі юридичних конструкцій у приватному праві має на меті показати, що вони не лише структурують договірні й майнові відносини, а й забезпечують стабільність, прогнозованість та ефективність правового регулювання за рахунок уніфікації процедур і

стандартизації ключових елементів угод.

Згадаємо, що у підрозділі 2.1 нами встановлено, що у правовій доктрині існує розмежування на публічне та приватне право. Нами визначено, що цей фундаментальний поділ глибоко впливає на те, як регулюються відносини в суспільстві. Треба відмітити, що окреслена правова дихотомія не просто академічна дискусія, а ключовий критерій, що визначає принципи взаємодії між державою та фізичними і юридичними особами, а також між самими фізичними та юридичними особами. Хоча різні наукові школи пропонують власні критерії для цього розрізнення – будь то предмет регулювання, методи правового впливу чи сфери інтересів – усі вони сходяться на тому, що сутність публічного та приватного права кардинально відрізняється. Розуміння цих відмінностей є критично важливим, адже воно пояснює, чому юридичні конструкції у кожній із цих сфер функціонують за власними, унікальними правилами, відображаючи принципи владного підпорядкування чи ж, навпаки, рівності сторін.

На тлі розкриття нами сутності публічного права у попередньому підрозділі вважаємо логічним окреслити особливості права приватного, що дасть можливість на належному рівні оцінити сутність приватноправових юридичних конструкцій. Ми вже впевнилися при проведенні дослідження, що у сучасному правознавстві існують різноманітні та подекуди дискусійні точки зору щодо того, як коректно визначити поняття публічного та приватного права. Це розмаїття підходів відображає складність та багатогранність правової реальності.

Зокрема, О. С. Іоффе визначає, що формування приватного права має глибокі історичні корені і простежується у всіх історичних формах права – рабовласницькому, феодальному, капіталістичному, радянському та пострадянському. Воно ґрунтується на товарному виробництві та товарному обігу і автор зауважує, що там, де їх не має, відсутнє і приватне право, оскільки товарно-виробничі відносини обумовлюють рівноправність суб'єктів приватно-правових відносин [110, с. 11–12].

Наприклад, В. П. Власенко пропонує доволі широке визначення,

розглядаючи публічне право як інтегровану сукупність узгоджених норм, що мають на меті регулювання державних, міждержавних та суспільних відносин. Ці норми, за її концепцією, структурно розподілені за галузевим принципом, охоплюючи різні галузі, підгалузі та інститути права. Приватне право, спираючись на позицію О. І. Харитонової, трактується як аналогічна сукупність узгоджених норм, проте з фокусом на регулюванні майново-вартісних та особистих немайнових відносин, які також мають власну структурну організацію в межах галузей, підгалузей та інститутів права [111, с. 154–156; 112, с. 6–11]. Зі свого боку, М. І. Козюбра встановлює, що приватне право слід розглядати як систему права, що регулює відносини, які прямо не стосуються публічної влади, пов'язані з реалізацією інтересів окремих осіб, які на загальнодержавному рівні визначаються та захищаються правом [45, с. 147]. Дещо інший, але не менш важливий, акцент робить Л. А. Луць, яка бачить поділ права через призму методів правового регулювання. Вона визначає публічне право як підсистему норм, основним завданням якої є імперативне регулювання відносин між юридично підпорядкованими суб'єктами, де одна сторона (держава або її орган) завжди має владні повноваження над іншою. Натомість приватне право розуміється як підсистема норм, що регулює відносини між юридично рівними суб'єктами, використовуючи при цьому диспозитивний метод [113, с. 156]. Цей підхід чітко виділяє фундаментальну відмінність у способі взаємодії сторін.

Ці різні погляди науковців на сутність публічного та приватного права переважно зводяться до питання про критерії, що лежать в основі їхнього формування: це може бути предмет, метод регулювання, взаємодія суб'єктів правовідносин або ж їхня комбінація. Однак, незважаючи на теоретичні дискусії, такий поділ має глибоку і незаперечну практичну значущість. Адже публічні та приватні суспільні відносини за своєю природою настільки відмінні, що не можуть бути врегульовані однаковими правовими механізмами.

Отже, визначимо ознаки приватного права, що чітко окреслюють його особливості, формуючи своєрідний «каркас» для функціонування відповідних

юридичних конструкцій. Узагальнення позицій теоретиків права В. П. Власенка, Р. Б. Тополевського та Н. В. Федіної свідчить про високий ступінь конвергенції в розумінні сутності приватного права як автономної підсистеми в межах правової системи, водночас виявляючи акцентуації, що деталізують його специфіку [111; 114]. О. І. Миколенко виокремлює низку ознак приватного права, серед яких ключовими є: регулювання відносин між приватними особами без втручання держави з позиції субординації; пріоритет приватного інтересу, що реалізується через економічну свободу, рівність суб'єктів господарювання та захист власності; автономія волевиявлення сторін при здійсненні прав; широке застосування договірної форми як основного інструмента регулювання; нормативне забезпечення судового захисту суб'єктивних прав; перевага диспозитивних норм, які передбачають самовідповідальність за власні дії; збереження класичної юридичної техніки при формуванні правових норм [98, с. 61–63].

Р. Б. Тополевський та Н. В. Федіна, зі свого боку, формують чотири базові критерії відмежування приватного від публічного права: приватний інтерес як маркер приватного права (на противагу державним інтересам у публічному праві); предмет правового регулювання, що охоплює відносини між фізичними й юридичними особами; метод координації (диспозитивний), що протиставляється імперативному методу субординації публічного права; суб'єктний склад, який у приватному праві сформований рівноправними контрагентами, а не владними структурами [114, с. 170]. На підставі наведених позицій бачимо, що приватне право розвивається як інструмент захисту та реалізації індивідуальних інтересів, де юридичні конструкції створюються за принципом максимальної диспозитивності й автономії волі.

У дослідженні теоретичних основ функціонування юридичних конструкцій у приватному праві важливим методологічним орієнтиром виступає концепт приватного інтересу як визначальної ознаки галузі. У цьому контексті заслуговує на увагу позиція В. Мухіна, який зазначає, що приватне право об'єднує в собі норми, які «регулюють відносини, не пов'язані зі

здійсненням функцій публічної влади у сфері реалізації приватних інтересів, за допомогою диспозитивного методу» [115, с. 35]. Особливу вагу в аргументації автора має інтерпретація автономії волі та правової ініціативи як атрибутів приватного інтересу, що контрастує з субординаційною природою публічного інтересу. У свою чергу Л. В. Кондуфорова визначає, що «приватний інтерес – це будь-який майновий чи немайновий інтерес особи, що базується на її внутрішніх переконаннях та спрямований на реалізацію її прав, заснований на егоцентричних переконаннях» [116, с. 29]. Окреслене дозволяє запропонувати логічний і цілісний критерій для розмежування приватного і публічного права: приватне право – це сфера, де право «обслуговує» індивідуальну волю та приватну мету, тоді як у публічному праві право є інструментом реалізації загального інтересу держави чи суспільства.

Отже, позиції сучасних науковців дозволяють не лише чітко визначити функціональну відокремленість приватного права від публічного за критерієм інтересу, а й закласти концептуальні основи для розуміння юридичних конструкцій у цій галузі як моделей взаємодії рівноправних суб'єктів, спрямованих на реалізацію приватного інтересу шляхом нормативної самоорганізації. Такий підхід є продуктивним як для уточнення меж дії приватно-правових конструкцій, так і для розробки критеріїв їх оптимізації у законодавстві та судовій практиці.

Формування юридичних конструкцій у приватному праві безпосередньо залежить від природи приватного інтересу, оскільки саме він визначає логіку, цілі й обмеження регулятивної моделі. Приватний інтерес є не просто об'єктом захисту, а засадничим критерієм побудови правових норм, які дозволяють суб'єктам реалізувати свої цілі на засадах рівності, автономії волі та добросовісності [117]. Наприклад, конструкція договору у цивільному праві не лише юридично закріплює зобов'язання сторін, а й інституціалізує приватну ініціативу, надаючи учасникам право самостійно визначати умови, строк, предмет та інші істотні елементи правовідносин. Саме приватний інтерес спонукає до створення таких конструкцій, які забезпечують гнучкість,

передбачуваність та ефективність реалізації особистої волі.

Крім того, наявність різних видів приватного інтересу зумовлює багатоманітність форм правового моделювання. Конструкція спільної часткової чи спільної сумісної власності (ст. 368 ЦК України) виникає як відповідь на потребу декількох осіб у спільному володінні майном – у цьому випадку юридична конструкція відображає баланс між колективним і персоналізованим інтересом [118]. Подібно інститут представництва ґрунтується на прагненні особи реалізувати свої інтереси через іншу особу без втрати юридичного контролю над правовідносинами – це також форма реалізації приватної ініціативи. Отже, юридичні конструкції в приватному праві – це не лише нормативні фіксатори, а й гнучкі інструменти втілення приватного інтересу в правовій формі, що і забезпечує стабільність правопорядку без жорсткої імперативності.

Звертаючись до аналізу предмету правового регулювання публічного права відзначимо позицію Б. Дерев'янка, який встановлює, що позиції учених щодо сукупності суспільних відносин, які входять в предмет приватного права значно різняться. Автор не погоджується з дослідниками, які зводять предмет приватного права виключно до цивільно-правових відносин. Ґрунтуючись на позиціях вітчизняних науковців та досвіді провідних світових країн щодо побудови систем права, Б. Дерев'янка визначає, що до предмета приватного права входять відносини, які врегульовуються цивільним, сімейним, спадковим, господарським, житловим, земельним, корпоративним, договірним, виборчим та іншими галузями [119, с. 248–249]. У свою чергу В. Кадала та О. Гузенко характеризують приватне право як підсистему права, що регулює майново-вартісні відносини й особисті немайнові відносини, які поділяються на інститути, галузі та підгалузі. При цьому автори вважають за доцільне віднести до системи приватного права виключно цивільне та сімейне право, а відношення таких галузей як господарське, трудове, медичне, земельне та інші галузі вважають спірними [120, с. 63–64]. Як бачимо, позиція В. Кадали та О. Гузенка на відміну від позиції Б. Дерев'янка тяжіє до звуження сфери

приватного права. Цей підхід базується на класичній дуалістичній доктрині, яка акцентує на критеріях диспозитивності, автономії волі, юридичної рівності сторін і приватного інтересу як основних ознаках приватноправових відносин. Таке бачення має безперечну наукову логіку, проте залишає поза увагою ті сфери правового регулювання, в яких приватний інтерес є хоч і не винятковим, але домінуючим фактором.

У цьому контексті варто зробити критичний висновок: поділ права на публічне і приватне є вкрай умовним, багатовимірним і часто непридатним до механічного застосування в умовах змішаних форм правового регулювання. Про це зазначають й такі відомі цивілісти, як Є. О. Харитонов, О. І. Харитонova, В. М. Махінчук та інші [121, с. 160; 122, с. 37]. Дійсно, у більшості сучасних правових систем, включно з українською, простежується наявність як публічних, так і приватних інтересів у відносинах, які традиційно належать до обох сфер. Наприклад, у корпоративному праві поєднуються приватні інтереси акціонерів і публічний інтерес у стабільності ринку. У трудовому праві – інтерес працівника (приватний) та контроль за дотриманням стандартів праці (публічний). Навіть виборче право, яке видається типово публічним, може в окремих аспектах (наприклад, у регулюванні правового статусу суб'єктів виборчого процесу чи фінансування кампаній) набувати рис приватноправової конструкції.

Отже, до умовного кола суспільних відносин, що можуть бути охоплені предметом приватного права, вважаємо за доцільне віднести: майнові відносини (цивільні, господарські); особисті немайнові відносини (сімейні, спадкові); корпоративні відносини, де реалізується автономія волі учасників; земельні відносини, якщо переважає договірна форма набуття та користування правами; житлові відносини щодо володіння, найму, передачі прав; окремі аспекти договірних відносин у сфері публічних послуг (наприклад, медичні чи освітні контракти з недержавною стороною). Отже, під час побудови юридичних конструкцій у праві треба виходити не з жорсткої дихотомії публічного і приватного, а з функціонального аналізу інтересів, які лежать в

основі правовідносин (як нами і зазначалося вище). Саме такий підхід дозволяє формувати конструкції, що адекватно відображають соціальну реальність та сприяють ефективному правовому регулюванню. Відповідно, можна зробити висновок, що коло суспільних відносин у приватному праві не має такого визначального впливу на формування приватно-правових юридичних конструкцій як приватний інтерес.

Важливим критерієм визначення приватного права як підсистеми права також виступає метод правового регулювання. Він являє собою сукупність прийомів, способів, засобів впливу права на суспільні відносини, обумовлені предметом правового регулювання [27, с. 97; 123, с. 78]. Нами вже зазначалося у підрозділі 2.1, що основних методів правового регулювання два: імперативний та диспозитивний. Імперативний метод за своїми властивостями притаманний публічно-правовим відносинам, тимчасом як приватно-правовим – диспозитивний. Диспозитивний метод правового регулювання визначається активною участю суб'єктів правовідносин у формуванні їх змісту. Наприклад, сторони договору купівлі-продажу можуть самостійно визначити ціну товару, умови оплати, терміни поставки, обираючи з варіантів, запропонованих законом, або навіть створюючи власні умови, якщо вони не суперечать імперативним нормам. Юридичні конструкції приватного права, такі як договір (ст. 626–654 ЦК України) [118], є втіленням цієї свободи, надаючи сторонам широкий простір для узгодження своїх інтересів.

У межах дослідження приватно-правових юридичних конструкцій увагу заслуговує позиція О. М. Коморного, який виділяє конструктивну природу договору як специфічного способу реалізації волі сторін у сфері приватного права. Автор відмічає, що договір як юридична конструкція має комплексний характер, що включає узгоджене волевиявлення сторін, юридичні наслідки, що настають у разі досягнення згоди, нормативно визначену форму укладення, а також механізми реалізації та захисту [124]. У такий спосіб договір виконує функцію когнітивної моделі приватноправових відносин, відображаючи структурну будову правових явищ, що відповідає загальним ознакам

юридичних конструкцій, сформульованим у попередньому розділі дослідження.

Крім того, юридична конструкція договору є яскравим прикладом реалізації диспозитивного методу правового регулювання, оскільки її зміст і структура визначаються самими суб'єктами правовідносин, що ґрунтується на принципах автономії волі, рівності сторін та свободи договору. Вона демонструє, як конструктивна модель може виступати засобом досягнення правової визначеності, стабільності регулювання та ефективного впорядкування майнових і особистих немайнових відносин. Договір у такому розумінні не лише інструмент правозастосування, а й метод організації правової реальності, що дозволяє адаптувати її до конкретних умов взаємодії учасників приватноправових відносин.

Отже, на основі змісту підрозділу 2.2 та попередніх теоретичних викладок у дисертації можемо виокремити ознаки, які притаманні приватно-правовим юридичним конструкціям, зокрема:

- закріплення автономії волі учасників, що чітко проявляється у договірних моделях, які дозволяють суб'єктам самостійно визначати істотні умови взаємодії;
- забезпечення рівності сторін шляхом втілення принципу юридичної рівності суб'єктів, що обумовлюється відсутністю субординації правовідносинах;
- встановлення пріоритету приватного інтересу шляхом закріплення юридичних прийомів, способів і засобів досягнення особистих цілей, що базуються на індивідуальній мотивації учасників;
- закріплення юридичного інструментарію диспозитивного методу правового регулювання, зокрема, варіативності поведінки суб'єктів, допуску створення учасниками власних правил взаємодії;
- типологізація моделей правовідносин через формування юридичних конструкцій як стійких, повторюваних схем (договір, представництво, власність), що забезпечують передбачуваність і структурованість правового регулювання;

- функціональна гнучкість, що проявляється через здатність приватно-правових конструкцій адаптуватися до широкого спектра життєвих ситуацій;
- висока адаптивність, яка проявляється у можливостях конструкцій приватного права інтегруватися у правову систему загалом, не порушуючи логіки суміжних галузей, зберігаючи при цьому власну специфіку.

Отже, формування приватно-правових юридичних конструкцій є одним із ключових процесів, що забезпечує системність і передбачуваність правового регулювання у сфері приватного інтересу. Такі конструкції, як договір, спільна власність, представництво, іпотека, траст є усталеними інструментами, які сприяють узгодженню інтересів сторін, гарантують реалізацію автономії волі та забезпечують функціонування правового ринку.

З позиції позитивної ролі, яку відіграють приватно-правові конструкції у процесі законотворчої діяльності, треба відмітити, що вони:

- забезпечують систематизацію та уніфікацію правових норм, що особливо важливо в умовах плюралізму правових джерел;
- сприяють прогнозованості результатів правовідносин та їхній стандартизації, знижуючи транзакційні витрати у правозастосуванні;
- виступають основою для інноваційного правотворення, зокрема при створенні новітніх інструментів цивільного обороту (фінансові деривативи, smart-контракти тощо);
- мають гнучку конструктивну форму, здатну адаптуватися до різних контекстів (наприклад, одна й та ж конструкція договору реалізується як у контексті комерційного права, так і у сфері споживчих правовідносин).

Водночас вважаємо за необхідне відмітити й негативні аспекти, які впливають на роль приватно-правових конструкцій у законотворчій діяльності. Зокрема, надмірна абстрактність юридичних конструкцій може призводити до порушень прав та інтересів суб'єктів правовідносин, які завуальовані під свободу договору Крім того треба відмітити, що і у приватноправових конструкціях (як і публічно-правових) присутній формалізм, який замість гнучкого регулювання з урахуванням фактичних обставин, змушує сторони діяти в межах жорстких

схем, які не завжди відповідають їхнім інтересам. Це проявляється, наприклад, у договорах приєднання (ст. 634 ЦКК України), де одна сторона фактично позбавлена можливості впливати на зміст конструкції [120].

Також при створенні та реалізації юридичних конструкцій в приватному праві присутня інституційна консервативність, яка проявляється не стільки в обмеженості самого методу диспозитивного регулювання, скільки у правозастосовчій та нормотворчій інерції. Незважаючи на відкритість юридичних конструкцій приватного права до інновацій, наприклад універсальність моделі договору, в національних системах спостерігається схильність до «втиснення» нових феноменів у традиційні межі. Замість створення окремих конструкцій для смарт-контрактів чи обігу цифрових активів (NFT, токенів), правотворець і суди часто оперують звичними поняттями купівлі-продажу чи ліцензування, що знижує адаптивність правового регулювання до технологічних змін. Це створює ризики правової невизначеності, посилює формалізм і уповільнює модернізацію приватного права.

Отже, формування приватно-правових юридичних конструкцій у законотворчій діяльності має забезпечити баланс між формальною визначеністю та соціальною релевантністю. Застосування критичного підходу дозволяє виявити як приховані механізми влади, закладені у, здавалося б, нейтральні форми, так і структурну нерівність, яку можуть репродукувати класичні конструкції. Таким чином, удосконалення правотворення вимагає врахування не лише техніко-юридичних критеріїв, а й контекстуальних, соціальних і ціннісних чинників.

Аналіз приватноправових конструкцій також дозволяє стверджувати, що приватне право формує певний диспозитивний простір – межі, в яких конструкція може розвиватися. У цьому сенсі галузь створює умови для гнучкого моделювання правових зв'язків, а юридична конструкція виступає тим інструментом, який дозволяє ефективно реалізувати потенціал приватної автономії у процесі розробки та прийняття законодавчих актів.

2.3. Юридичні конструкції у формуванні міжгалузевих інститутів права

У сучасній правовій системі, що дедалі активніше реагує на складність суспільних відносин, важливою тенденцією стає поява міжгалузевих правових інститутів, які поєднують норми кількох галузей права. Утворення таких інститутів неможливе без використання юридичних конструкцій, які забезпечують логічну узгодженість і функціональну сумісність елементів правового регулювання. Саме через конструктивні підходи законотворець має змогу формалізувати нові правові реалії, які не вкладаються в традиційну дихотомію приватного та публічного права. В умовах правової гібридизації (наприклад, у сферах державно-приватного партнерства, цифрового регулювання, соціальних послуг тощо) юридичні конструкції виконують системоутворюючу роль. Їхнє дослідження в контексті формування міжгалузевих інститутів є не лише теоретично значущим, а й практично необхідним для якісного законотворення, здатного враховувати багатовекторність правового впливу та динаміку суспільних запитів.

Аналізуючи правову природу міжгалузевих інститутів, робимо висновок, що вони – особливий вид правових інститутів, які формуються на стиці різних галузей права. М. М. Драгомерецький визначає їх як «відокремлений комплекс правових норм різної галузевої належності, що регулюють певний вид взаємопов'язаних, близьких за змістом суспільних відносин у межах специфічного правового режиму» [125, с. 24]. Інакше кажучи, це правові утворення, які збирають у собі норми конституційного, цивільного, адміністративного, кримінального тощо законодавств з єдиною метою врегулювати конкретний вид суспільних відносин. Наприклад, інститут права власності містить норми кількох галузей (конституційної, цивільної, кримінальної), а нові галузі, як-от «медичне право», поєднують цивільні, адміністративні й трудові норми.

В українській доктрині міжгалузеві інститути часто розглядають як різновид комплексних інститутів. Немає єдиного погляду: дехто ототожнює міжгалузеві й комплексні інститути (К. М. Гуртова, Н. М. Наумова та ін.), інші визначають їх особливими категоріями. Важливо, що незалежно від назви ці інститути мають узагальнені норми суміжних галузей і виокремлені ознаки [36; 126]. Як зазначає у своєму дисертаційному дослідженні М. М. Драгомерецький, наявність міжгалузевих інститутів є закономірним процесом правового розвитку – вони доповнюють традиційний поділ права і сприяють врахуванню сучасних суспільних потреб [127, с. 28]. Зокрема, конституційні, цивільні, адміністративні тощо норми можуть взаємодіяти для створення нових спільних регуляторних механізмів (наприклад, при реалізації прав громадян у публічних сервісах чи у державно-приватних контрактах).

Під час нашого дослідження ми вже стикалися з позиціями учених стосовно того, що межа між приватним і публічним правом умовна і розмита. Це не тільки проявляється у міжгалузевих інститутах, а й сприяє їх утворенню. Н. О. Левицька зазначає, що міжгалузеві інститути виникають на стику суміжних галузей права, в разі спільності регульованих ними правовідносин. Вона підтримує позицію стосовно поділу міжгалузевих інститутів на прикордонні й функціональні. При цьому прикордонні міжгалузеві інститути утворюються на межі однорідних галузей права, наприклад, цивільного, сімейного чи трудового. У той час як функціональні формуються на стиці суміжних неоднорідних галузей права, наприклад, адміністративного і цивільного. Отже, чинником для появи міжгалузевого інституту може бути не тільки предмет, а й метод правового регулювання [128, с. 22]. В цьому контексті цікава й позиція М. М. Драгомерецького, який констатує, що конвергенція приватного і публічного права є закономірним процесом, відповідно, «комплексне поєднання приватно-правових та публічно-правових засад у регулюванні суспільних відносин» стає необхідним [125, с. 22]. Через що виникають інститути, які акумулюють обидва напрями. Наприклад, інститут державної підтримки бізнесу чи інститут концесії є формами державно-

приватного партнерства, що поєднують економічні стимули (приватноправові) з державним регулюванням (публічно-правовими).

Отже, функціонування міжгалузевих інститутів не обмежується ні суто приватною, ні суто публічною сферою. На практиці це означає, що правове регулювання певних соціально-економічних процесів може відбуватися за участі норм обох «полюсів». Наприклад, правові конструкції договору концесії одночасно є видом договірною регулювання (цивільне право) і реалізують адміністративні функції (надання державних прав чи послуг). Аналіз тенденцій свідчить, що без врахування публічноправових аспектів у приватних інститутах (і навпаки) сьогодні не обходиться створення ефективних комплексних механізмів регулювання.

Це дає змогу зробити висновок, що юридичні конструкції виконують ключову роль у процесі формування та функціонування комплексних (міжгалузевих) інститутів, слугуючи інструментом інтеграції норм із різних галузей права в єдину логічну, структурно-узгоджену модель регулювання. Вони дозволяють подолати фрагментарність правового поля, що особливо важливо у випадках, коли певна правова ситуація не вкладається чітко у межі приватного або публічного права, як-от у питаннях регулювання підприємницької діяльності з участю держави, управління публічними ресурсами за договорами або впровадження цифрових платформ у сферу послуг.

На підставі виділених нами у Розділі 1 дисертаційного дослідження загальних функцій юридичних конструкцій, виділимо функції міжгалузевих юридичних конструкцій, оскільки тут вони мають певні особливості. По-перше, юридичні конструкції забезпечують системність і стандартизацію правового оформлення комплексних відносин, що дозволяє однаково трактувати зміст прав та обов'язків незалежно від галузевої належності. Наприклад, конструкція адміністративного договору у праві ЄС та вітчизняному законодавстві (п. 16 ст. 4 КАСУ) є прикладом правової форми, що поєднує елементи диспозитивного і імперативного методів, відображаючи симбіоз

приватноправової договірності та публічно-правового інтересу [83].

По-друге, міжгалузеві юридичні конструкції відіграють методологічну роль у процесі розробки законодавства, будучи когнітивною основою для формалізації складних правових явищ – наприклад, у сфері регулювання персональних даних, де поєднуються інститути конституційного, адміністративного та цивільного права. Без чіткого конструктивного підходу такі інститути ризикують стати правовим конгломератом без внутрішньої узгодженості.

По-третє, юридичні конструкції сприяють забезпеченню єдності правового простору, дозволяючи адаптувати міжгалузеві інститути до різних контекстів правозастосування. Це важливо в умовах реформування законодавства та інтеграції України до правового простору ЄС, де гібридні конструкції є усталеною практикою.

Міжгалузеві юридичні конструкції володіють притаманними їм ознаками, які ми визначимо з огляду на ознаки міжгалузевих інститутів як правового явища. Зокрема, Н. О. Левицька до ознак міжгалузевих нормативно-правових інститутів відносить: відображають загальні принципи права, які є спільними для всіх правових галузей; містять загальні для декількох суміжних галузей положення; відображають єдині для кількох галузей юридичні конструкції; спрямовані на формування однотипності правового регулювання [128, с. 23]. М. А. Дейнега акцентує на тому, що міжгалузеві зв'язки норм різних галузей спрямовані на гармонійний розвиток суспільних відносин [129, с. 67]. Зі свого боку, Д. Г. Манько визначає, що міжгалузеві юридичні конструкції є результатом глобалізаційних процесів у сучасному праві [130, с. 11].

Отже, на основі наведених позицій можна виокремити ознаки юридичних конструкцій, задіяних у формуванні міжгалузевих (комплексних) правових інститутів.

По-перше, такі конструкції є трансгалузевими за своєю природою, оскільки їх зміст і форма вбирають елементи з кількох галузей права одночасно. Наприклад, конструкція адміністративного договору, що активно розвивається

після ухвалення Закону України «Про адміністративну процедуру», вбирає елементи приватноправового зобов'язання (договір як угода сторін) та публічно-правової влади (одна сторона – орган публічної влади, який реалізує владні повноваження в рамках законної процедури) [100].

По-друге, їм притаманна узагальнююча функція, яка дозволяє забезпечити однотипність правового регулювання у суміжних сферах. Конструкція субсидіарної відповідальності має застосування як у корпоративному праві (відповідальність учасників за зобов'язаннями юридичної особи), так і в адміністративному праві (відповідальність керівників за порушення у сфері праці або екології). В обох випадках конструкція ґрунтується на загальному принципі неприпустимості ухилення від правових обов'язків через формальну відокремленість суб'єкта.

По-третє, міжгалузеві юридичні конструкції характеризуються високим рівнем абстракції та концептуальною універсальністю, що забезпечує можливість їхньої адаптації в різних правових контекстах. Наприклад, конструкція легітимного очікування (*legitimate expectation*), яка походить із публічного права (право особи очікувати передбачуваної поведінки органу), дедалі частіше застосовується й у сфері приватноправових зобов'язань, зокрема при тлумаченні умов договорів, укладених внаслідок тривалих перемовин або усталених практик [131].

По-четверте, юридичні конструкції у складі міжгалузевих інститутів виконують інтеграційну функцію, завдяки якій відбувається об'єднання норм із різних галузей у єдину систему. Це характерно, наприклад, для конструкції цифрової ідентифікації особи, яка інтегрує елементи інформаційного права (технологічні стандарти), адміністративного права (реєстрація та контроль), конституційного (право на приватність) і навіть цивільного (фіксація правового статусу у договірних відносинах в електронній формі).

Отже, юридичні конструкції, що лежать в основі міжгалузевих інститутів, є методологічним інструментом уніфікації та гармонізації правової матерії, завдяки якому забезпечується узгоджене правове регулювання складних

соціальних процесів. Їх багатофункціональність, здатність до адаптації та універсальність роблять їх невід'ємним елементом сучасного законотворення, особливо в умовах зростання регуляторної складності суспільних відносин.

Висновки до розділу 2

1. За результатами дослідження функціонування юридичних конструкцій у галузевому зрізі приватного та публічного права встановлено, що вони виконують ключову роль у забезпеченні структурної упорядкованості, правової визначеності та системності регулювання. На основі аналізу приватно-правових конструкцій, зокрема договору, доведено, що ці конструкції поєднують властиву їм гнучкість, диспозитивність та здатність до адаптації до нових форм відносин (наприклад, у сфері цифрових активів або нестандартних форм власності). Водночас у публічно-правовому просторі юридичні конструкції набувають нормативно-імперативного характеру, що вимагає високої ступені формалізації та відповідності публічному інтересу.

2. Проаналізовано функціональні особливості юридичних конструкцій у публічному праві, що ґрунтуються на пріоритеті законності, підзвітності, процедурної справедливості та обмеження дискреції. Показано, що правові механізми, в основі яких лежать юридичні конструкції (наприклад, процедура оскарження адміністративного акту або модель правового статусу органів публічної влади), здатні як забезпечувати баланс між владою та індивідом, так і створювати умови для надмірної формалізації та правового неформалізму, особливо в умовах прогалин або невизначеності в законодавстві. Розкрито суперечності між уніфікацією конструкцій і вимогами до адаптації під реалії швидкозмінного суспільства.

3. Встановлено, що міжгалузеві юридичні конструкції постають як особливий тип правових структур, які інтегрують елементи приватного та публічного регулювання. Вони формуються внаслідок перетину сфер дії

галузей та взаємодії правових методів (диспозитивного та імперативного), що зумовлено ускладненням правової матерії, глобалізаційними процесами та розвитком комплексних правових режимів. Доведено, що такі конструкції (наприклад, у сфері медичного права, цифрових прав, публічних закупівель) відображають тенденцію до нормативного зближення і потребують методологічно обґрунтованого підходу до законотворчої діяльності.

4. На підставі аналізу змісту та функціонування юридичних конструкцій у приватному, публічному та міжгалузевому контекстах визначено їхні ключові ознаки: структурна визначеність, здатність моделювати правовідносини, нормативна уніфікованість, інституційна гнучкість, здатність до інтеграції норм різних правових систем, а також подвійна орієнтація – на автономію волі (у приватному праві) та публічний інтерес (у публічному праві). Особливо підкреслено їх значення у подоланні дихотомії публічного і приватного права через формування міжгалузевих регулятивних механізмів.

5. Висунуто положення, що юридичні конструкції не лише відображають системність сучасного права, а й формують її через здатність до нормативного моделювання, галузевої адаптації та міждисциплінарного поєднання правових принципів. Це особливо актуально в умовах цифровізації, розмивання меж між приватним і публічним, а також посилення запиту на ефективне та соціально орієнтоване правове регулювання.

6. Доведено, що взаємодія юридичних конструкцій із галузевою системою права має характер діалектичного взаємозв'язку. Встановлено, що характер підсистеми права (публічної чи приватної) формує специфічні нормативні рамки, що детермінують зміст та структуру юридичних конструкцій у законотворчості. Водночас юридичні конструкції не є пасивним відображенням галузі; вони є активним інструментом, який дозволяє максимально повно реалізувати регулятивний потенціал відповідних правових галузей у законотворчій практиці України.

РОЗДІЛ 3

ФУНКЦІЇ ЮРИДИЧНИХ КОНСТРУКЦІЙ У СУЧАСНІЙ ЗАКОНОТВОРЧІЙ ПРАКТИЦІ

3.1. Трансформаційна функція юридичних конструкцій у контексті цифровізації та автоматизації правотворчості

Сучасний етап розвитку правової системи України характеризується необхідністю адаптації до глобальних викликів, зокрема цифровізації, євроінтеграційних процесів та забезпечення стійкості в умовах воєнного стану. Юридичні конструкції, як ключові елементи правотворчості, відіграють вирішальну роль у забезпеченні гнучкості, ефективності та адаптивності законодавчого процесу. Саме це вимагає розгляду перспектив модернізації функцій юридичних конструкцій, які сприяють трансформації законотворчої практики в умовах перманентних змін, які відбуваються в об'єктивному світі. Вважаємо за необхідне особливу увагу приділити розширенню функцій юридичних конструкцій з урахуванням сучасних викликів, зокрема цифровізації, потреби у стабілізації суспільних відносин у кризові періоди та інтеграції різноманітних правових механізмів для системного вдосконалення законодавства. Вибраний нами підхід дозволяє не лише розкрити багатогранність юридичних конструкцій, але й обґрунтувати їх практичну значущість для розвитку правової системи України. Адже в контексті євроінтеграції та викликів воєнного часу модернізація функцій юридичних конструкцій стає стратегічним інструментом для забезпечення прозорості, ефективності та стійкості законодавчого процесу, сприяючи формуванню адаптивного правового фундаменту для демократичного розвитку української держави.

Одним із важливих напрямів розвитку сучасної законотворчої практики є її адаптація до процесів цифровізації, які активно запроваджуються в реаліях вітчизняного управління. Окреслені процеси знаходять відбиття у наукових

дослідженнях вітчизняних науковців. К. В. Копняк та В. В. Покин'єчереда звертають увагу на те, що в сучасній системі публічного управління впровадження сервісного підходу тісно пов'язане з «процесами автоматизації адміністративних регламентів та запровадження офіційного електронного документообігу» [132]. На думку авторів, це пояснюється тим, що сфера публічного управління є важливим виробником інформації для достатньо широкого кола споживачів публічного та приватного секторів. Відповідно, це вимагає уніфікації та доступності інформації шляхом впровадження інноваційних механізмів її обробки та передачі. Також автори наводять інформацію, відповідно до якої у період з 2012 по 2020 роки Україна піднялася у світовому рейтингу E-Government Development Index (EGDI) від ООН, що оцінює загальний рівень розвитку електронного урядування, з 87 по 69 місце. Станом на 2024 рік Україна зайняла у цьому рейтингу 30-те місце, що говорить про позитивну динаміку та значний прогрес у розбудові цифрової держави навіть в умовах кризових викликів [133]. На нашу думку, ця тенденція свідчить про стійкість та адаптивність вітчизняної системи публічного управління, що має наслідки й для правотворчої діяльності як її складової.

Впровадження цифрових технологій у сферу публічного управління – це не просто сучасна тенденція, а ключова умова для підвищення конкурентоспроможності держави на світовій арені. Для України, яка прагне інтегруватися в Європейський Союз, цифрова трансформація є однією з головних вимог, що можна простежити у робочих документах Європейської комісії, сформованих для України у 2023 та 2024 роках (Commission staff working document Ukraine, 2023; Commission staff working document Ukraine, 2024) [134; 135]. Зокрема, протягом 2023–2024 років Україна, функціонуючи в умовах воєнного стану, демонструє безпрецедентну прогресивну динаміку у сфері цифровізації публічної сфери. Цей феномен детермінується не лише як засіб забезпечення інституційної стійкості, але й як фундаментальний імператив в контексті європейської інтеграції. Зазначений період характеризується збереженням та поглибленням політики електронного

урядування (e-government), що забезпечило стале функціонування механізмів надання адміністративних послуг суб'єктам господарювання та громадянам [135, с. 72]. Імплементация цифрових технологій набула статусу стратегічного пріоритету, що верифікується системними реформами у юстиції, антикорупційній діяльності та публічному адмініструванні. Прикладами є аудит системи е-судочинства, відновлення функціоналу електронного декларування, а також розробка інноваційної системи електронного документообігу для прокуратури SMEREKA [134, с. 29–30; 135, с. 28]. Ці ініціативи об'єктивують не просто технічний прогрес, а системний підхід до зміцнення інституційної спроможності держави, спонукаючи трансформацію цифровізації як ключовий чинник забезпечення її життєздатності в умовах кризи.

Відповідно, цифровізація у сфері публічного управління визначається науковцями як «процес значного змінення системи та процесів публічного управління за допомогою цифрових технологій» [136, с. 118], має людиноцентричний характер та забезпечує зручність та якість публічних послуг. Водночас вона вимагає не просто перенесення управлінських процесів у цифрове середовище, а їхньої структурній модернізації, що ґрунтується на використанні юридичних конструкцій. Вважаємо, що у контексті публічного управління, це означає перехід від описового та реактивного законотворення до прогностичного та конструктивного. Замість того, щоб ухвалювати ситуативні закони, які лише латають прогалини, необхідно розробляти універсальні правові конструкції, що можуть динамічно адаптуватися до мінливих умов, включно з кризовими періодами. Наприклад, Д. А. Зінченко визначає, що правотворча діяльність в умовах воєнного стану повинна поєднувати два основних аспекти – національний та міжнародний. Перший покликаний забезпечувати адаптацію законодавства до нових викликів, а другий – дотримання загальноприйнятих стандартів та взаємодію з міжнародною спільнотою [137, с. 69]. Представлена авторська позиція пропонує універсальну модель, що враховує як внутрішні, так і зовнішні виклики. Це показує, що

юридичні конструкції є не лише інструментом для внутрішньої стабілізації, а й механізмом для ефективної взаємодії з міжнародною спільнотою, що ще більше наголошує на необхідності універсалізації юридичних конструкцій.

На сьогодні в Україні, вважають О. Петришин та О. Гиляка, цифрова трансформація правотворчості, не обмежується технічним удосконаленням інструментів юридичної та адміністративної діяльності, а трансформує саму природу правових відносин [138, с. 16]. У цьому ж контексті Н. Харченко підкреслює, що концепти правотворчого процесу не залишаються незмінними, а трансформуються під впливом чинників, до яких треба відносити зміни форми правління, посилення ролі громадянського суспільства, євроінтеграційні та глобалізаційні процеси, а також появу інформаційно-цифрових технологій [139, с. 113]. Це дає нам можливість припустити, що технології LegalTech та GovTech, незважаючи на початкове позиціонування у різних сферах (приватна юридична практика та державне управління), формують синергійний ефект у правотворчому процесі, змінюючи його концептуальні засади, функціональне наповнення та методи реалізації. Розглянемо їх більш детально.

Як зазначає А. П. Колексников, LegalTech за своїм змістом охоплює цифрові інструменти та програмні рішення, спрямовані на автоматизацію юридичних процесів, включно з аналізом правових норм, виявленням колізій і дублювань, прогнозуванням наслідків правових рішень [140, с. 99]. Основними напрямками застосування LegalTech у законотворчій сфері є автоматизація документообігу; використання штучного інтелекту для аналізу великих масивів чинного законодавства, виявлення суперечностей, прогалин і потенційних ризиків; здійснення автоматизованого пошуку судових рішень, прецедентів та міжнародної практики для подальшого їх використання при формуванні нових чи внесення змін до вже існуючих нормативно-правових актів. Міжнародний досвід впровадження AI-рішень у правотворчість також демонструє, що штучний інтелект (далі – ШІ) вже активно використовується у судових системах для аналізу великомасштабних масивів правової інформації та підтримки процесу ухвалення рішень [141, с. 561–569]. Також Об'єднані

Арабські Емірати на початку 2025 року офіційно повідомили про впровадження штучного інтелекту у створення нового законодавства та внесення змін до вже існуючих норм, що на думку фахівців може скоротити час витрачений на законотворчу діяльність на 70 % [142].

GovTech являє собою сукупність технологій, створених для урядових організацій приватними чи державними підприємствами, щоб поліпшити якість державних послуг, ефективність управління та взаємодію з громадянами. Прикладами результатів GovTech в Україні є Prozorro (підприємство «Прозорро»), портал «Дія» (технологічна компанія Kitsoft), Центральна база даних електронної системи охорони здоров'я (ЦБД ЕСОЗ) і ГІКС «HealthNet» (ДП «Електронне здоров'я»), Міжнародний реєстр репарацій і проєкт «ЄПосвідчення» (консалтингова ІТ-компанія Strimco) [143]. Відповідно, впровадження GovTech-рішень в Україні демонструє, що цифровізація є ключовим інструментом для підвищення прозорості та ефективності державного управління. Ці технології не лише спрощують надання послуг, але й докорінно змінюють процеси взаємодії між державою та суспільством, що є основою для подальших законодавчих реформ.

З огляду на вищевикладене можна зробити висновок, що успішний досвід впровадження GovTech-рішень в Україні відкриває нові перспективи і для застосування цифровізації безпосередньо в правотворчій діяльності. Адже якщо технології можуть керувати складними системами, як-от державні закупівлі чи охорона здоров'я, вони так само здатні модернізувати процес створення, аналізу та управління законодавчими актами. Наша думка підтверджується практичним впровадженням цифрових технологій в законотворчий процес України про що повідомила пресслужба Апарату Верховної Ради України у вересні 2024 року. Вибір Україною курсу на євроінтеграцію поставило перед органами влади складне питання імплементації актів права ЄС до законодавства України. Необхідність обробки та розробки великого масиву нормативних актів стало вимагати значних ресурсів і визначило потребу у залученні інформаційних технологій для вирішення цього завдання. Як

наслідок, був розроблений інноваційний проєкт, який має на меті прискорення розробки та експертизи актів права в межах євроінтеграції та містить в собі такі технології:

- 1) автоматизація аналізу та структурування великих масивів інформації на базі штучного інтелекту;
- 2) автоматизація структурно-алгоритмічного аналізу для спрощення складних юридичних процесів;
- 3) застосування хмарних технологій для спрощення доступу до інформації;
- 4) застосування блок-чейн технологій для прозорості та безпеки процесу прийняття закону [144].

Однак, незважаючи на очевидні переваги використання GovTech-рішень у законотворчому процесі, не можна ігнорувати й потенційні ризики, які породжує така цифрова трансформація. Вважаємо, що передусім це стосується проблеми легітимності та відповідальності, оскільки надмірне покладання парламентарів на алгоритмічні рекомендації може призвести до фактичного делегування частини політичної волі технічним системам, що суперечить представницькій природі парламенту. Алгоритми, навіть найсучасніші, залишаються продуктом людського програмування, а отже – відображають інтереси, цінності та обмеження своїх розробників, що створює ризик прихованого впливу на законотворчий процес.

Додатково, використання штучного інтелекту для аналізу й гармонізації нормативних актів, на нашу думку, може нести у собі загрозу зменшення прозорості правотворчості. На відміну від класичних парламентських процедур, де рішення ухвалюються публічно і підлягають політичній відповідальності, результати алгоритмічної обробки часто мають характер «чорної скриньки», що ускладнює перевірку обґрунтованості відповідних висновків. Це може призвести до зниження довіри суспільства до парламентських інститутів. Також варто врахувати й безпековий аспект: у разі кіберзагроз або зовнішнього втручання у відповідні цифрові системи можливі маніпуляції результатами аналізу та експертизи законопроектів, що становить серйозний виклик для

національної безпеки та правового порядку.

Отже, трансформація правотворчості за допомогою GovTech та штучного інтелекту має розглядатися не лише крізь призму інноваційності та ефективності, але й у світлі потенційних загроз для демократичних процедур, прозорості законодавчого процесу та збереження представницької ролі парламенту. Баланс між технологічною модернізацією та гарантіями правової визначеності, легітимності й політичної відповідальності має стати ключовою умовою сталого впровадження цифрових інструментів у законотворчу діяльність.

Частково ці проблеми планується вирішувати за рахунок, наприклад, створення системи керівних принципів застосування штучного інтелекту в парламентах. Ця концепція розроблена міжнародною групою дослідників і фахівців у галузі парламентаризму у 2024 році з метою забезпечення відповідальної інтеграції штучного інтелекту в парламентську спільноту [145, с. 6-7]. На думку авторів концепції, важливими принципами для впровадження штучного інтелекту у діяльність парламентів є: підзвітність та прозорість; автономія особи, яка ухвалює рішення; етичне та відповідальне застосування штучного інтелекту; зберігання людського контролю за діяльністю штучного інтелекту; усунення потенційних ризиків для основоположних прав людини; довіра з боку громадськості; інклюзивність та різноманітність; дотримання діючого законодавства; адаптація до розвитку технологій тощо [145, с. 14]. Незважаючи на очевидну прогресивність викладених принципів, їх реалізація викликає низку питань. Зокрема, у документі відсутні чіткі механізми контролю за дотриманням підзвітності та прозорості, що може звести ці положення до декларативного рівня. Так само принцип «збереження людського контролю» в умовах зростаючої автоматизації правотворчості виглядає радше як бажаний орієнтир, аніж гарантована практика. Крім того, універсальність запропонованих підходів потребує адаптації до національних правових систем, що в українських реаліях може бути проблематичним через фрагментарність законодавчого регулювання цифрових технологій. Отже, концепція радше

формує загальну рамку для дискусії, ніж дає конкретні практичні інструменти.

Треба зауважити, що питання впровадження принципів використання штучного інтелекту у правотворчій діяльності підтримуються і вітчизняними науковцями. Зокрема, Г. К. Авдєєва визначає, що стрімкість розвитку систем штучного інтелекту та їх розповсюдження випереджають засоби, що протидіють їх незаконному використанню. Тому, вважає автор, Україні під час розробки власного законодавства у сфері використання штучного інтелекту у правотворчій та правозастосовній діяльності слід запроваджувати такі принципи: «...дотримання прав людини; об'єктивність і точність результатів аналізу інформації; компетентність розробників ШІ і уповноважених осіб, які їх використовують; підзвітність; відповідність законодавству; безпека збереження інформації і електронних пристроїв; незалежність; запобігання будь-якої дискримінації між окремими особами чи групами осіб; якість та безпека при обробленні процесуальних рішень і даних, які мають міститися у безпечному технологічному середовищі; прозорість, неупередженість, справедливість та ін.» [146, с. 72].

Окреслені дослідження співзвучні з позицією Європейського Союзу, який активно опікується питанням безпечного використання цифрових технологій. Зокрема, у Резолюції Європейського парламенту від 20 травня 2021 року «Формування цифрового майбутнього Європи: усунення бар'єрів для функціонування єдиного цифрового ринку та поліпшення використання штучного інтелекту для європейських споживачів» (2020/2216(INI)) [147] наголошується на необхідності забезпечення прозорості й підзвітності алгоритмів, дотримання принципів недискримінації та захисту персональних даних. Хоча документ безпосередньо не стосується правотворчої діяльності, його положення можна розглядати як орієнтири для формування умов безпечного застосування цифрових технологій у цій сфері, адже вимоги до прозорості, етичності та гарантування прав людини є універсальними. Більш близькими за змістом до сенсу нашого дослідження є Етична хартія про використання штучного інтелекту в судових системах та їх середовищі (2018 р.)

та Рекомендація CM/Rec(2020)1 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо впливу алгоритмічних систем на права людини, схвалена 8 квітня 2020 р. [148; 149]. Обидва документи спрямовані на утвердження принципів етичності, прозорості та підзвітності під час застосування алгоритмічних технологій, підкреслюють необхідність попередження дискримінації та забезпечення належного рівня захисту прав людини. Саме ці вимоги утворюють концептуальне підґрунтя для пошуку конкретних інструментів, здатних зробити роботу алгоритмів зрозумілою та контрольованою для законодавця й суспільства.

Саме в цьому контексті особливо актуальною стає концепція Explainable AI (XAI), яку науковці виділяють як ключову для правової сфери. XAI представляє собою науковий підхід, що вимагає робити рішення штучного інтелекту відкритими для споживача з аргументуванням обраної позиції на підставі діючого законодавства [150]. Це забезпечує практичні механізми реалізації принципів прозорості та підзвітності: алгоритми стають зрозумілими для законодавців і широкого кола зацікавлених сторін, дозволяють виявляти можливі упередження та перевіряти відповідність правовим нормам, що особливо важливо під час формування змісту законів.

При цьому треба зауважити, що цифровізація та алгоритмізація процесів правотворчої діяльності впливають на склад суспільних відносин у сфері правотворчості. Зокрема, традиційно у складі таких правовідносин виокремлюють суб'єктів (законодавчий орган, народних депутатів, структурні підрозділи апарату парламенту, суб'єктів права законодавчої ініціативи, експертні та дорадчі органи), об'єкти (суспільні відносини, що підлягають регулюванню, та проекти нормативно-правових актів) і зміст (сукупність прав та обов'язків учасників правотворчого процесу) [151, с. 58–59]. Вважаємо, що в умовах розвитку штучного інтелекту цей традиційний склад зазнає сутнісних трансформацій. Наведемо декілька аргументів на користь нашої позиції.

По-перше, розширюється коло суб'єктів, що беруть участь у правотворчих відносинах. Хоча штучний інтелект не набув правосуб'єктності і не може

розглядатися як повноцінний учасник правовідносин, проте фактичними учасниками правотворчої діяльності стають приватні компанії-розробники й провайдери технологічних рішень, які забезпечують створення, впровадження та супровід алгоритмічних систем. Їх роль унеможливує ігнорування при дослідженні складу правовідносин, адже саме вони є технічними медіаторами між суб'єктами законотворчості та цифровими інструментами. По-друге, виникають нові групи спеціалістів, залучених до процесу правотворчості: експерти з етики використання штучного інтелекту, фахівці з кібербезпеки, аудиторі алгоритмів, які здійснюють контроль за дотриманням принципів недискримінації, прозорості, підзвітності та захисту даних. До початку процесу цифровізації вони не мали традиційної ролі в законотворчому процесі, проте сьогодні їх діяльність формує важливу складову змісту правовідносин у цій сфері.

По-третє, змінюється зміст прав та обов'язків основних учасників правотворчої діяльності. Законодавці та працівники апарату парламенту отримують нові можливості щодо використання алгоритмічних інструментів для аналітичної та прогностичної роботи: автоматизований аналіз масивів поправок, моделювання наслідків правового регулювання, порівняльно-правові дослідження на основі штучного інтелекту. Водночас на них покладається новий обов'язок перевіряти результати застосування штучного інтелекту на предмет їх відповідності чинному законодавству, правам і свободам людини, уникнення алгоритмічної дискримінації. По-четверте, актуалізується проблема розподілу відповідальності у випадках, коли використання штучного інтелекту призводить до помилок у правотворчому процесі. Це піднімає питання суб'єктного складу юридичної відповідальності, адже має бути чітке визначення в яких випадках несе відповідальність розробник програмного забезпечення, технічний адміністратор, чи суб'єкт правотворчості, що застосував такий інструмент без належної перевірки. На сьогодні це питання не має належного правового регулювання і формує нові виклики для юридичної науки.

Також треба звернути увагу на те, що суспільство отримує нову форму участі у правотворчій діяльності завдяки інтеграції технологій штучного інтелекту в процеси громадського обговорення проєктів законів. Алгоритми здатні здійснювати фільтрацію й структурування пропозицій громадян, що надходять через онлайн-платформи, забезпечуючи їх оперативне опрацювання законодавцем. Це змінює характер комунікації «громадянське суспільство – парламент» і надає відносинам у сфері правотворчості нової якості.

Отже, цифровізація стала не лише технічним, а й концептуальним викликом для правотворчості, що зумовлює докорінні зрушення у методології формування правових норм та юридичних конструкцій. У науковій літературі та практиці державного управління дедалі більшого значення набуває ідея про необхідність «цифровізації права», тобто створення нормативних актів із врахуванням можливостей їх автоматизованої обробки, верифікації та застосування у цифровому середовищі [152, с. 201–202]. Цей процес супроводжується пошуком нових форматів правотворчої діяльності, здатних поєднати традиційні правові засади із вимогами інтероперабельності, відкритості та технологічної сумісності.

У цьому контексті привертає увагу дослідження Європейської комісії «Розробка законодавства в епоху штучного інтелекту та цифровізації» (Drafting legislation in the era of AI and digitisation), спрямоване на визначення можливостей використання інструментів штучного інтелекту, машинного навчання та технологій обробки природної мови для оптимізації підготовки та систематизації нормативно-правових актів. У документі акцентується на концепції «Machine-Consumable Law», яка передбачає формування права у такій формі, що дозволяє йому бути водночас нормативно чітким і технологічно придатним до цифрового аналізу [153, с. 14]. Ідея «права, придатного до машинного використання» виводить нас у площину юридичних конструкцій, оскільки саме вони виступають інтелектуальною основою систематизації норм, забезпечуючи їх внутрішню узгодженість, структурну цілісність та функціональну адаптивність.

Варто зазначити, що концепція цифрової трансформації правотворчості у межах Європейського Союзу інституційно закріплена і в «Акті про інтероперабельну Європу» (Interoperable Europe Act), який встановлює рамки для забезпечення взаємодії інформаційних систем, стандартів і процесів у публічному секторі [154]. Актом передбачаються умови і для правової сумісності, де юридичні конструкції відіграють ключову роль як засіб перетворення нормативного тексту у структуру, що може бути інтегрована в єдиний цифровий правовий простір. Відтак, цифровізація висуває перед правотворчістю подвійні вимоги: з одного боку – зберегти юридичну точність і глибинну традицію правових форм, а з іншого – забезпечити гнучкість і технологічну відкритість для автоматизованого аналізу та обміну даними.

У цьому контексті можна аргументовано говорити про трансформаційну функцію юридичних конструкцій, яка проявляється у їх здатності модифікувати власний зміст та структурні параметри відповідно до нових умов цифрового середовища. Якщо у класичному праворозумінні юридичні конструкції розглядалися насамперед як інтелектуальні моделі для систематизації норм та уніфікації практики, то нині вони стають ще й інструментом перекодування правових приписів у форми, придатні для використання у середовищі штучного інтелекту, баз даних та інтероперабельних платформ. Трансформаційна функція охоплює не лише технічний аспект зміни форми викладу норм, але й методологічний вимір – переосмислення способів побудови юридичних моделей, здатних одночасно задовольняти вимоги доктрини, законодавця і цифрової інфраструктури.

Зазначимо, що згадуване нами дослідження Європейської комісії «Розробка законодавства в епоху штучного інтелекту та цифровізації», а також звіт-резюме Ф. Фіціліса та Джорджа К. Мікросша стосовно рішень, прийнятих для законодавчого драфту ЄС на основі штучного інтелекту, дають можливість визначитися з окремими завданнями, які постають перед юридичними конструкціями у світлі їх трансформаційної функції [153; 155].

По-перше, стає очевидним, що сучасний нормативний текст має

функціонувати не лише як продукт юридичного мислення, але і як технічно придатна структура для цифрових систем підтримки правотворчості. Експериментальне використання Європейською Комісією законодавчого редактору з відкритим кодом LEOS (Legislation Editing Open Software) для драфту законодавства демонструє, що норми повинні бути представлені так, аби автоматизовані інструменти могли їх інтерпретувати, верифікувати та інтегрувати [155, с. 12, 14–15]. Звідси, однією з ключових задач у цифровому середовищі є забезпечення машинозчитуваності та семантичної інтероперабельності юридичних конструкцій.

Додатково, у межах «Акту про інтероперабельну Європу» підкреслюється значення єдиних стандартів та сумісності нормативних приписів у правових системах держав-членів [154]. Тому юридичні конструкції мають виконувати завдання перетворення розрізаних нормативних положень у системно пов'язані фрагменти, здатні функціонувати в інтегрованому цифровому просторі. Отже, другою задачею постає досягнення нормативної узгодженості та структурної інтегрованості юридичних конструкцій у цифровому середовищі.

Крім того, наведені у дослідженні Європейської комісії пілотні кейси, пов'язані з автоматизованим аналізом виправлень (*corrigenda*), перевіркою транспонування законодавства та оцінкою цифрової готовності, свідчать про необхідність створення правових моделей, здатних адаптуватися до динамічних змін [153, с. 46–52]. Юридичні конструкції у такому вимірі постають не як статичні схеми, а як гнучкі інтелектуальні форми, що підлягають перманентному оновленню. Це дає підстави визначити ще одну задачу – забезпечення адаптивності та еволюційної стійкості юридичних конструкцій в умовах цифрової трансформації.

Зрештою окреслені дослідження та Акт про інтероперабельну Європу наголошують на потребі у поєднанні людського та алгоритмічного рівнів контролю за нормотворчим процесом. Юридичні конструкції при цьому виступають посередником між юридичною логікою та технологічним

застосуванням, уможливлуючи прозорість і підзвітність автоматизованих рішень. Як наслідок, робимо висновок, що наступною фундаментальною задачею є формування юридичних конструкцій як механізму гармонізації людського і машинного вимірів правотворчості.

На підставі зазначеного вважаємо, що зміни, які відбуваються з традиційною юридичною конструкцією у процесі реалізації трансформаційної функції, формують концептуальну модель, яку можна представити у вигляді традиційного циклу реалізації систем: «Вхід → Процес → Вихід». Ця модель широко застосовується у різних сферах діяльності, зокрема програмуванні, бізнесі та освітніх практиках. Як зазначають А. Є. Ачкасов, В. А. Лушкін, В. М. Охріменко та Т. Б. Воронков, найбільш розповсюдженою є система «вхід-вихід», що реалізується на підставі основного процесу (дій), який перетворює вхід на вихід [156, с. 36]. У нашому випадку вхідним елементом виступає традиційна юридична конструкція, що акумулює нормативні дані у класичному правовому полі; процесом є цифрова трансформація, яка включає інструменти автоматизації, алгоритмізації та цифровізації правотворчості; вихідним елементом – оновлена юридична конструкція, адаптована до умов цифрового середовища та збагачена новими характеристиками ефективності й гнучкості.

Зазначений підхід до трансформації юридичних конструкцій може бути представлений у вигляді схеми, що відображає основні етапи циклу «Вхід → Процес → Вихід» (Додаток Г).

Треба звернути увагу, що на етапі «Процесу» відбувається аналіз тексту нормативно-правового акта для машинної інтерпретації та семантизація елементів конструкції, що вимагає особливого підходу до викладу тексту. Практична реалізація цієї моделі в українському правовому полі потребує встановлення чітких вимог до змісту правових норм, які б дозволяли їх ефективну цифрову обробку.

Чинна редакція статті 34 Закону України «Про правотворчу діяльність» фокусується на лінгвістичній та логічній визначеності для людини, проте залишає поза увагою вимогу структурно-алгоритмічної придатності

нормативного матеріалу для автоматизованих систем [157]. З огляду на викладене, з метою забезпечення технологічної адаптивності законодавства, пропонуємо внести зміни до статті 34 Закону України «Про правотворчу діяльність» (щодо вимог до змісту нормативно-правового акта), а саме:

доповнити частину першу пунктом 6 такого змісту:

«6) їхньої структурно-алгоритмічної придатності для автоматизованої обробки (машинного зчитування), що передбачає можливість однозначної декомпозиції юридичної конструкції на її структурні елементи та логічні зв'язки між ними».

доповнити статтю 34 новою частиною п'ятою такого змісту:

«5. При формулюванні норм права суб'єкт правотворчості забезпечує таку побудову юридичних конструкцій, що мінімізує лінгвістичну багатозначність та дозволяє здійснювати їх машинну інтерпретацію без викривлення правового змісту. Структура норми має бути орієнтована на чітку ідентифікацію умов, суб'єктного складу та правових наслідків, що є необхідним для автоматизації правозастосовних процесів».

Така новела дозволить перетворити статичну «паперову» норму на динамічну «активну» конструкцію, готову до інтеграції в цифрову екосистему держави, що повною мірою відповідає запропонованому нами алгоритму трансформації «Вхід → Процес → Вихід».

Узагальнюючи викладене, можемо стверджувати, що трансформаційна функція юридичних конструкцій у цифровому середовищі проявляється у здатності переводити традиційну норму із площини статичного тексту у формат «активної» конструкції, здатної до автоматизації, інтеграції та моніторингу. Запропонована концептуальна модель циклу «Вхід → Процес → Вихід» дозволяє розглядати юридичні конструкції не лише як інструмент юридичної логіки, але й як ключовий елемент цифрової інфраструктури права, що надає правотворчості нової якості – ефективності, адаптивності та інтероперабельності. Це створює передумови для їхнього осмислення не тільки в техніко-юридичному вимірі, але й у ширшому соціально-правовому

контексті. Адже цифрова трансформація ставить перед правовою системою завдання не лише технологічного оновлення, але й забезпечення її стійкості до викликів часу. Саме тому логічним наступним кроком у дослідженні постає аналіз стабілізаційно-адаптаційного потенціалу юридичних конструкцій у кризові періоди суспільного розвитку.

3.2. Стабілізаційно-адаптаційний потенціал юридичних конструкцій у кризові періоди суспільного розвитку

Кризові періоди суспільного розвитку – економічні, політичні, соціальні чи безпекові – завжди є своєрідним «стрес-тестом» для правової системи. В умовах нестабільності саме право покликане не лише встановлювати обмеження та регулятивні рамки, але й забезпечувати стабільність суспільних відносин, відновлювати довіру та створювати передумови для адаптації суспільства до нових реалій. У цьому контексті особливої актуальності набуває аналіз стабілізаційно-адаптаційного потенціалу юридичних конструкцій, які, будучи формами юридичного опосередкування суспільних процесів, здатні водночас зберігати цілісність правової системи й забезпечувати її гнучкість у кризових умовах.

Юридичні конструкції виконують тут подвійну роль: з одного боку, вони гарантують передбачуваність і сталість регулювання, що перешкоджає хаотизації суспільних відносин; з іншого – закладають можливості для адаптації правових механізмів до змінних обставин, не руйнуючи фундаментальних засад правопорядку. Саме ця амбівалентність – поєднання стабілізаційного та адаптаційного вимірів – визначає їхнє ключове значення у кризові періоди. Водночас для більш повного розкриття цього феномена доцільно розглядати стабілізаційний та адаптаційний потенціали юридичних конструкцій окремо. Такий підхід зумовлений тим, що незважаючи на їхню взаємопов'язаність, кожен із цих вимірів має власну природу, ознаки та

функціональні прояви. У цьому зв'язку першочерговим постає аналіз стабілізаційного потенціалу юридичних конструкцій.

Стабілізаційний потенціал юридичних конструкцій полягає у їх здатності забезпечувати сталість і передбачуваність суспільних відносин навіть у періоди глибокої соціальної чи політичної нестабільності. Будучи інтелектуальною моделлю правового регулювання юридична конструкція покликана структурувати нормативний матеріал таким чином, щоб він залишався зрозумілим, впорядкованим і дієвим у будь-яких умовах. Завдяки цьому право виступає не лише системою заборон та приписів, але й фундаментом суспільної злагоди, який зменшує ризик дисбалансу відносин у кризові періоди.

У такому контексті стабілізаційний потенціал юридичних конструкцій можна розглядати як прояв стабілізуючої функції права, що виявляється у збереженні правопорядку, забезпеченні неперервності правового регулювання та закріпленні балансу соціальних сил. Як слушно зазначає О. В. Воронянський, альтернативний підхід до розуміння походження права у межах концепції балансу ресурсних потенціалів акторів конкурентної боротьби за владні позиції дозволяє тлумачити право не лише як результат формальних волевиявлень держави або громадян, а як соціальний механізм, що утримує певний баланс сил між різними суб'єктами суспільства [158, с. 111–112]. У цьому аспекті право виконує функцію стабілізатора соціальної структури, закріплюючи й підтримуючи існуючі владні відносини, а правові норми набувають ролі інструментів, які зменшують ризик дестабілізації через легітимізацію певних розподілів ресурсів і повноважень.

Зазначене узгоджується з позиціями Л. І. Заморської, В. П. Власенка, О. А. Колодія та інших, які підкреслюють важливість впливу права на стабільність і розвиток суспільства [20, с 6; 159]. В. П. Плавич також визначає головним завданням права «бути стабілізатором, сприяти вирішенню конфліктів та стимулювати прояв кращих людських якостей» [160, с. 11]. Отже, право постає не лише як інструмент регулювання, а як ціннісноорієнтований механізм, що інтегрує соціальне середовище, підтримує рівновагу між

учасниками правових відносин і водночас задає етичні орієнтири розвитку суспільства. Отже, стабілізаційний потенціал юридичних конструкцій безпосередньо пов'язаний зі здатністю права виступати не лише формальним регулятором поведінки, а й соціальним механізмом збереження порядку та балансу. Щодо цього О. О. Кулініч встановлює, що юридична конструкція сприяє повному та чіткому регулюванню суспільних відносин, сприяє уніфікації тлумачення правових норм та єдності правозастосовної практики [161, с. 153–154]. У кризових умовах це означає, що юридичні конструкції виконують роль своєрідного «каркасу» правової системи, завдяки якому забезпечується передбачуваність і легітимність правових рішень навіть у ситуаціях глибокої невизначеності.

Ґрунтуючись на власних дослідженнях та позиціях вітчизняних науковців відзначимо, що стабілізаційний потенціал юридичних конструкцій проявляється як їх здатність до утворення стійких структур правових відносин, що функціонують у межах конкретного правового порядку, забезпечуючи внутрішню логічну узгодженість норм і передбачуваність правових наслідків [161, с. 153; 162-163; 164, с. 10]. Отже, стабілізаційний потенціал виступає не лише характеристикою формальної визначеності правової норми, а й відображає її функціональну здатність адаптуватися до змін у соціальному середовищі, зберігаючи при цьому цілісність правового регулювання.

На підставі окресленого визначимо стабілізаційний потенціал юридичної конструкції як властивість юридичної конструкції забезпечувати сталу регламентацію суспільних відносин, підтримувати правову передбачуваність і зменшувати ризик правової невизначеності в процесі реалізації правових норм. Також враховуючи проведений теоретичний аналіз, вважаємо можливим виокремити наступні ознаки стабілізаційного потенціалу юридичної конструкції:

- здатність забезпечувати прогнозованість поведінки суб'єктів права та правових наслідків, що випливають із застосування правових норм;
- можливість узгоджувати інтереси різних суб'єктів правовідносин і

формувані баланс між стабільністю права та його соціальною релевантністю;

- забезпечення внутрішньої логічної сумісності окремих норм у межах конструкції та їх відповідності загальній структурі правової системи;

- спроможність зберігати функціональні характеристики навіть за умов часткових змін у законодавстві або правозастосовній практиці;

- потенціал юридичної конструкції реагувати на соціальні трансформації та технологічні зміни без втрати основного регуляторного ефекту (функціональна адаптивність).

Варто зазначити, що ознака функціональної адаптивності безпосередньо корелює з адаптаційним потенціалом юридичних конструкцій, що свідчить про тісний взаємозв'язок стабілізаційного та адаптаційного потенціалів і виділяє їх взаємозалежність та нерозривність як фундаментальних властивостей юридичної конструкції.

Л. М. Добробог звертає нашу увагу на те, що особливістю юридичних конструкцій є їх адаптація до змін правового середовища зі збереженням внутрішньої логіки та узгодженості [164, с. 10].

У цьому контексті адаптаційний потенціал юридичної конструкції можна визначити як її спроможність реагувати на зміни соціально-правових умов, забезпечуючи актуальність і життєздатність правового регулювання без руйнування його структурної цілісності. Він виявляється у здатності юридичної конструкції інтегрувати нові соціальні потреби, нормативні орієнтири чи технологічні інновації, не втрачаючи при цьому системної стабільності.

Відповідно, адаптаційний потенціал є не протилежністю, а функціональним доповненням стабілізаційного потенціалу: якщо останній спрямований на збереження правової визначеності та передбачуваності, то перший – на гнучке оновлення та динамічне пристосування до змін. Їхня єдність формує умову для гармонійного розвитку правової системи, де стабільність і адаптивність виступають не взаємовиключними, а взаємодоповнювальними властивостями юридичних конструкцій.

Адаптаційний потенціал юридичної конструкції проявляється через низку

взаємопов'язаних ознак, що формують її сутнісну характеристику як інструмента правового регулювання. Передусім він ґрунтується на гнучкості правового змісту, яка забезпечує можливість трансформації окремих елементів конструкції під впливом соціальних та нормативних змін без руйнування її системної природи. Така гнучкість нерозривно пов'язана із здатністю юридичної конструкції оперативно реагувати на трансформацію правового середовища та відображати нові правові реалії. Т. С. Павлова та Р. С. Павлов у своєму дослідженні визначають цю особливість як динамічність, визначаючи, що норма права має бути одночасно статичною і динамічною, тобто діяти певний час не змінюючись, однак змінюватися з урахуванням динамічності соціального середовища [164, с. 22].

Наступною важливою ознакою адаптаційного потенціалу є соціальна релевантність, яка передбачає здатність юридичної конструкції інтегрувати актуальні суспільні потреби й інтереси у правову тканину, забезпечуючи баланс між стабільністю правопорядку та його відповідністю соціальним викликам. У цьому контексті показовою є також інноваційна сприйнятливість конструкцій, що полягає в їх відкритості до інкорпорації нових правових підходів, доктринальних ідей чи технологічних рішень, що виникають у процесі еволюції правової системи. Наприклад, позиція Г. В. Анікіної, яка відмічає, що «Цифрова трансформація суб'єктивних прав призводить до структурних змін системи права та виникнення правових інститутів як приватного, так і публічного права» [165, с. 580].

Водночас адаптаційний потенціал передбачає збереження структурної цілісності конструкції, що виражається у підтриманні внутрішньої логіки та нормативної узгодженості навіть за умов оновлення змісту. Завдяки цьому юридична конструкція зберігає свій системний характер і здатність до виконання регулятивної функції. Зрештою інтегральною ознакою адаптаційного потенціалу є інтегративність у правовій системі, яка виявляється у гармонійному поєднанні стабілізаційного та адаптаційного векторів, що уможливорює одночасне забезпечення передбачуваності правового регулювання

та його актуальності в умовах динамічних суспільних процесів. У сукупності зазначені ознаки розкривають адаптаційний потенціал як властивість юридичної конструкції зберігати свою ідентичність у процесі змін, інтегруючи нові соціальні та правові імперативи без втрати внутрішньої цілісності та функціональної ефективності.

Отже, стабілізаційний та адаптаційний потенціали юридичних конструкцій у своїй єдності формують здатність права не лише реагувати на зміни, але й витримувати навантаження кризових обставин. Саме кризи, будучи своєрідними «стрес-тестами» для правової системи, найвиразніше виявляють, наскільки юридичні конструкції здатні одночасно зберігати правову визначеність і пристосовуватися до нових викликів. У таких ситуаціях право виступає ключовим стабілізуючим чинником суспільного розвитку, а конструкції набувають особливого значення як інструменти, що конвертують нестабільність у нормативно врегульовані форми. Вважаємо, що у цьому контексті доцільним є звернення до досвіду функціонування правових систем у кризові періоди, який дозволяє проілюструвати практичний вимір стабілізаційно-адаптаційного потенціалу юридичних конструкцій.

Сучасний етап розвитку людства позначається не випадковими, а системними кризовими явищами – економічними, політичними, соціальними та екологічними, які проявляються одночасно та взаємопов'язано. У такій ситуації стає очевидним, що традиційні правові механізми, зорієнтовані на відносно стабільні умови, не завжди здатні забезпечити належний рівень регулятивної ефективності, що зумовлює потребу в оновленому концептуальному баченні ролі права та його інструментів у кризових процесах.

Одним із теоретичних підходів, який дозволяє пояснити природу криз як невід'ємного елементу розвитку суспільства, є світ-системний аналіз, сформований у 1970-х роках як альтернатива класичним теоріям модернізації та марксистським концепціям. Засновник цього підходу І. Валлерстайн розглядав економічні, політичні та соціальні процеси не у відриві один від одного, а як частини єдиної глобальної «світ-економіки», що функціонує за

внутрішньо притаманними їй законами і водночас є нестабільною та схильною до циклічних криз. Особливістю цієї концепції, на думку П. В. Кутуєва, є визнання того, що кризи виникають у момент досягнення системою точки біфуркації – стану, коли вона втрачає здатність підтримувати попередні механізми функціонування й потребує трансформації [166, с. 240–241]. Саме тому локальні проблеми швидко переростають у глобальні кризи, створюючи виклик не лише для політичних чи економічних інститутів, але й для правових конструкцій, що мають забезпечити збереження соціальної рівноваги.

Спираючись на концепцію неврівноважених систем І. Пригожина, І. Валлерстайн, наголошував, що багатоваріантність та невизначеність розвитку складних соціальних систем неминуче породжують кризові стани [168, с. 28–31]. Незважаючи на можливість різних сценаріїв виходу, його ключова теза полягала в тому, що сам факт прогресу світової економіки та держав немислимий без періодичних кризових потрясінь. З огляду на це криза постає не лише як негативний чинник, але і як своєрідний «фільтр», що перевіряє здатність права, а разом із ним і юридичних конструкцій, виконувати стабілізаційні та адаптаційні функції. Саме в умовах кризи найвиразніше проявляється їхній потенціал – зберігати нормативну визначеність та водночас відкривати можливості для необхідної трансформації правової системи.

Концептуалізація кризового розвитку суспільства, запропонована І. Валлерстайном у межах світ-системного підходу, логічно поєднується з подальшими дослідженнями Г. Зеленько, яка акцентує на практичних аспектах функціонування політичних і правових механізмів у кризових умовах [169]. Авторка аналізує вже конкретні прояви цього процесу через неспроможність політичних конструкцій адаптуватися до нових викликів. Вона виокремлює низку кризових станів, властивих сучасній українській політичній системі: кризу ідентичності, кризу розподілу матеріального добробуту серед еліт, кризу інституційної спроможності органів влади виконувати свої функції, кризу доступності участі у політичних процесах для зацікавлених груп, а також кризу легітимності владних структур. Сукупність цих явищ формує так званий

«кризовий синдром», що гальмує розвиток держави та підриває довіру до правових і політичних інститутів [169, с. 33]. У такій інтерпретації стає очевидним, що криза є не лише соціально-політичним викликом, але й своєрідним «полігоном» для перевірки потенціалу юридичних конструкцій, здатних або стабілізувати систему, або виявити її внутрішню вразливість.

З наведеного випливає, що перманентний кризовий стан, який може бути визначений як тривала фаза суспільної нестабільності, обумовлює потребу в особливій властивості права – поєднувати стабільність і гнучкість. Правова система має не лише зберігати свою структурну цілісність і забезпечувати сталість процедур, але й демонструвати готовність до швидкої перебудови під нові умови. Власне тут найвиразніше проявляється стабілізаційно-адаптаційний потенціал юридичних конструкцій: одні з них закріплюють основи правопорядку, інші створюють інструменти для трансформації законодавства відповідно до динаміки суспільних процесів. Від цього балансу залежить, чи здатна правова система ефективно відповідати на кризові виклики та запобігати їх переростанню у стан глибокої деструкції.

В умовах кризових трансформацій традиційні нормативні моделі часто демонструють обмежену ефективність, що зумовлює потребу у створенні гнучких форм правового регулювання. Йдеться про відкриті норми та рамкові закони, які допускають варіативність застосування, а також про впровадження сценарного підходу до правотворчості з альтернативними режимами регулювання. Важливим напрямом є формування адаптивних інституційних структур, здатних оперативно реагувати на нові виклики без втрати внутрішньої узгодженості. Юридичні конструкції як системно організовані моделі правового регулювання постають у цьому процесі базовим інструментом. Вони забезпечують поєднання правової визначеності з можливістю адаптивних змін, що надає їм ключового значення у періоди кризового розвитку суспільства.

Прикладом практичного застосування стабілізаційно-адаптаційного потенціалу юридичних конструкцій у кризових умовах є дані з брифінгу

Європейської служби парламентських досліджень (EPRS) «States of emergency in response to the coronavirus crisis: Situation in certain Member States III» (червень 2020 р.) [170]. У документі розглянуто правові заходи, реалізовані Хорватією, Данією, Фінляндією, Люксембургом, Нідерландами, Португалією та Швецією у відповідь на пандемію COVID-19. Результати аналізу демонструють, що застосовані механізми відображали різні моделі поєднання стабілізаційної та адаптаційної складових правових конструкцій. Введення надзвичайного стану у Фінляндії, Португалії та Люксембурзі забезпечило концентрацію управлінських повноважень і високий рівень оперативності, але водночас актуалізувало проблему збереження демократичного контролю за ухваленням рішень. У Данії та Швеції було вибрано інший підхід – модифікація чинного законодавства без формального запровадження надзвичайного режиму, що дозволило зберегти тяглість правової системи, проте вимагало ширшого суспільного консенсусу і довіри до державних інституцій.

Ефективність задіяних юридичних конструкцій залежала від ступеня нормативної деталізації та способів практичного впровадження. У Португалії вперше в історії надзвичайний стан було запроваджено на підставі «надзвичайної ситуації суспільного характеру» (*Calamidade pública*), що надало уряду можливість обмежувати свободу пересування та економічну діяльність (Президентський декрет 14-A/2020) [171]. Це засвідчило здатність конституційних положень, традиційно орієнтованих на військові чи політичні загрози, трансформуватися для регулювання медичних криз.

Данський приклад продемонстрував іншу модель адаптації. За відсутності чіткої конституційної норми про надзвичайний стан уряд застосував принцип «необхідності» і вніс термінові зміни до Закону про епідемії (L133), наділивши Міністерство охорони здоров'я повноваженнями щодо ізоляції осіб, підозрюваних у зараженні, та тимчасового закриття кордонів. Це показало, як гнучке використання існуючих інструментів може компенсувати прогалини в нормативній базі, забезпечуючи необхідний рівень стабільності у надзвичайних обставинах.

Пандемія COVID-19 була каталізатором трансформаційних процесів у правових системах держав, продемонструвавши здатність юридичних конструкцій до адаптації у надзвичайних умовах. Аналіз правових рішень у країнах ЄС засвідчує, що ефективність реагування була досягнута завдяки використанню гнучких механізмів регулювання кризових ситуацій. Важливу роль у цьому процесі відіграли тимчасові законодавчі норми з автоматичним припиненням дії («sunset clause»), які дозволили уникнути ризику довгострокового збереження надзвичайних обмежень [172].

Показовим прикладом також можна вважати Нідерланди, де класифікація COVID-19 як захворювання категорії А в Законі про громадське здоров'я створила нормативну основу для запровадження обмежень без формального введення надзвичайного стану. Водночас у законі була закріплена умова автоматичного припинення дії обмежень після завершення кризи, що забезпечило баланс між оперативністю заходів та збереженням правової стабільності. Аналогічний підхід був реалізований у Данії, де зміни до Закону про епідемії (L133) передбачали припинення дії з 1 березня 2021 року, встановлюючи чіткі часові межі застосування надзвичайних повноважень. Важливим напрямом адаптації стало також функціональне переосмислення конституційних інститутів. У Люксембурзі стаття 32.4 Конституції, першопочатково зорієнтована на протидію терористичним загрозам, була використана як правова підстава для реагування на медичну кризу. При цьому збереження механізму парламентського схвалення після перших десяти днів надзвичайних заходів дозволило підтримати принцип демократичного контролю.

Особливого значення набуває шведський досвід, де відсутність класичного інституту надзвичайного стану була компенсована за рахунок конституційного механізму, закріпленого у главі 8 закону «The Instrument of Government» (1974:152) [173]. Він передбачає можливість делегування законодавчих повноважень уряду Риксдагом та їх подальше підделегування адміністративним органам. На цій основі Агентство громадського здоров'я

отримало розширені повноваження через тимчасові зміни до Закону про інфекційні хвороби (2004:168), що дало змогу впроваджувати регулятивні заходи без істотного обмеження основних прав і свобод [170, с. 10–11].

Досвід держав Європейського Союзу у період пандемії COVID-19 висвітлив різні моделі реалізації стабілізаційно-адаптаційного потенціалу юридичних конструкцій. Узагальнення практики дає змогу виокремити два підходи: централізований – із формальним запровадженням надзвичайного стану, та адаптивний – із модифікацією чинного законодавства без спеціального режиму. У першому випадку (Фінляндія, Португалія, Люксембург) стабілізаційний потенціал проявився у формалізації надзвичайних процедур, що створювали чіткі рамки для управління, проте потребували додаткових гарантій демократичного контролю.

Водночас, незважаючи на доведену ефективність таких інструментів у міжнародній практиці, чинне вітчизняне законодавство, зокрема Закон України «Про правотворчу діяльність», не містить імперативних вимог щодо обов'язкового використання застережень про тимчасовість у проектах актів «кризового» характеру [157]. Це створює загрозу явища «законодавчої інерції», коли надзвичайні заходи продовжують діяти після зникнення обставин, що їх зумовили, порушуючи баланс між правовою визначеністю та динамізмом регулювання.

З метою практичної реалізації стабілізаційно-адаптаційного потенціалу юридичних конструкцій у законотворчому процесі України вважаємо за необхідне нормативно закріпити вимоги щодо розробки та подання проєктів актів, призначених для регулювання суспільних відносин у надзвичайних умовах.

У зв'язку з цим пропонуємо внести зміни до статті 43 Закону України «Про правотворчу діяльність» (щодо подання проєкту нормативно-правового акта), доповнивши її частиною п'ятою такого змісту:

«5. Проєкт нормативно-правового акта, положення якого спрямовані на регулювання суспільних відносин в умовах воєнного чи надзвичайного стану,

надзвичайних ситуацій або передбачають тимчасове обмеження конституційних прав і свобод людини, обов'язково має містити положення щодо обмеженого строку дії такого акта (окремих його положень) або чітко визначені умови, за яких такі положення втрачають чинність (застереження про тимчасовість). У пояснювальній записці до такого проєкту зазначається обґрунтування вибраного строку дії відповідної юридичної конструкції та механізм повернення до загального режиму правового регулювання після припинення дії надзвичайних обставин».

Впровадження цієї норми дозволить трансформувати «застереження про тимчасовість» із факультативного інструмента у обов'язковий елемент архітекτονіки нормативного акта, що гарантуватиме самоочищення правової системи від надзвичайних заходів після відновлення стабільного стану суспільних відносин».

Другий підхід (Данія, Швеція, Нідерланди) забезпечив гнучкість правової системи завдяки швидкій інтеграції нових правил у чинну нормативну базу, однак його ефективність значною мірою залежала від рівня суспільної довіри. Вирішальним чинником ефективності зазначеного підходу виступила якість юридичних конструкцій: їхня нормативна деталізація, тимчасовий характер та інституційні механізми контролю. Використання sunset clause у Данії та Нідерландах гарантувало відновлення «правової нормальності» після завершення кризи. Португалія продемонструвала здатність адаптувати конституційні норми до медичних викликів, Люксембург – ефективність парламентського контролю, а Швеція – гнучкість механізмів делегування повноважень без істотних обмежень прав і свобод.

Окреслене дає нам змогу зробити висновок, що юридичні конструкції в кризових умовах функціонують як стабілізатори правопорядку та водночас інструменти адаптації. Їхня дієвість визначається не стільки формою реагування (надзвичайний стан чи зміни до законодавства), скільки наявністю процедур тимчасовості, ефективного контролю та готовності інституцій до впровадження змін.

Використаний державами Європейського Союзу інструментарій реагування на пандемічну кризу має суттєве значення для вироблення рекомендацій щодо посилення стабілізаційно-адаптаційного потенціалу національної правової системи України. Передусім варто звернути увагу на доцільність упровадження у вітчизняну правотворчу практику механізмів тимчасовості, зокрема закріплення у спеціальних законах положень із заздальгідь визначеним строком їхньої дії («sunset clause»). Подібний підхід забезпечить повернення правового регулювання у «нормальний» режим після завершення кризових явищ та зменшить ризик збереження надзвичайних обмежень поза межами актуальної потреби.

Не менш значущим, на нашу думку, є розвиток гнучких форм правотворчості, орієнтованих на закріплення відкритих норм і рамкових законів, які дозволяють наповнювати правові конструкції конкретним змістом залежно від характеру кризи (воєнної, медичної, екологічної чи соціальної). Це сприятиме формуванню універсальних моделей правового реагування, що здатні адаптуватися до нових умов без втрати внутрішньої логіки та регулятивної дієвості.

Вважаємо, що особливу увагу треба також приділити вдосконаленню конституційних механізмів делегування та підделегування повноважень, які б дозволили більш рівномірно розподіляти владні компетенції між парламентом, урядом та адміністративними органами. Такий підхід дає змогу поєднати централізоване управління кризовими процесами з демократичним контролем, запобігаючи надмірній концентрації влади. Водночас стабілізаційний потенціал юридичних конструкцій у кризових умовах має реалізовуватися не лише через підтримання правопорядку, але й через забезпечення балансу між потребами безпеки та збереженням прав і свобод людини. Це вимагає закріплення чітких меж допустимих обмежень, прозорих процедур ухвалення рішень та дієвого парламентського і судового контролю за їх застосуванням.

Зрештою досвід ЄС засвідчує можливість функціональної трансформації існуючих правових інститутів відповідно до характеру кризових викликів. Для

України доцільним є розроблення універсальних юридичних конструкцій, здатних бути застосованими у різних надзвичайних ситуаціях – від воєнних загроз до соціально-економічних чи медичних криз. Такий підхід дозволить забезпечити не лише стабільність правової системи, але й її гнучкість, що є необхідною передумовою збереження ефективності державного управління у періоди суспільних трансформацій.

3.3. Інтегративно-синтезуюча функція юридичних конструкцій у системній модернізації законотворчого процесу

Сучасний етап розвитку українського законодавства характеризується комбінацією стрімкої цифровізації правотворчої діяльності та одночасного поглиблення її фрагментарності. Технологічна динаміка створює нові інструменти автоматизації нормопроектної роботи, але не гарантує єдності законодавчої матерії. У таких умовах зростає значення юридичних конструкцій як методологічного засобу упорядкування нормативного простору, здатного забезпечити системність, узгодженість і передбачуваність правового регулювання.

Юридичні конструкції виявляють багатовимірний функціональний потенціал, серед якого виокремлюються три взаємопов'язані складові: цифрова, адаптаційна та інтегративна. Як вже визначалося у підрозділі 3.1 нашого дослідження, цифрова функція проявляється у трансформації традиційних моделей правотворення під впливом інтелектуальних технологій (штучного інтелекту, LegalTech-платформ, аналітичних систем нормопроекування). Описана нами у підрозділі 3.2 дисертації адаптаційна функція забезпечує здатність правових конструкцій пристосовуватися до кризових соціально-економічних обставин, у тому числі до умов воєнного стану, глобальних безпекових викликів і швидких суспільних змін. Проте вважаємо, що лише в їх поєднанні – через інтегративно-синтезуючу функцію – юридичні конструкції

набувають системоутворюючого значення, формуючи цілісний простір законодавства, у якому цифровізація та адаптація виступають не розрізненими тенденціями, а складовими єдиного процесу модернізації правотворчості. У цьому контексті інтегративно-синтезуюча функція юридичних конструкцій має розглядатися не лише як інструмент гармонізації нормативної матерії, а як складна системна властивість права, що визначає його здатність до самоорганізації, оновлення та методологічного узгодження в межах єдиного правотворчого простору. Для розкриття її ролі у процесі модернізації законодавства необхідно насамперед уточнити понятійно-змістовні параметри цієї функції, окреслити її сутність, структуру та співвідношення з іншими функціональними проявами юридичних конструкцій.

Демонстрацією важливості інтегративно-синтезуючої функції може слугувати практика опрацювання юридичних конструкцій у приватноправовій сфері. У своїх дослідженнях О. В. Талдикін переконливо показує, що правосуб'єктність фізичної особи має багаторівневу й внутрішньо неоднорідну структуру, яка поєднує елементи різної юридичної природи – правоздатність, дієздатність, деліктоздатність та інші властивості суб'єкта права. Зокрема, аналіз тестаментоздатності як складової правосуб'єктності засвідчує потребу у чіткій конструктивній моделі, здатній узгодити активну (дієздатнісну) та пасивну (фантомно-правоздатнісну) її форми та визначити їх місце у загальній системі правосуб'єктності особи [174, с. 14]. В іншій роботі дослідник наголошує на необхідності точного розмежування суб'єкта права, суб'єкта правовідносин та учасника правовідносин залежно від наявності відповідних елементів правосуб'єктності, що також вимагає синтезу різнорівневих юридичних характеристик у єдину логічно узгоджену конструкцію [175, с. 57–58]. Такий підхід підтверджує, що навіть у сферах, де домінує диспозитивність і автономія волі, забезпечення внутрішньої логіки правового регулювання неможливе без сталих конструктивних схем, здатних інтегрувати складові правового статусу суб'єкта. Отже, опрацювання питань правосуб'єктності та тестаментоздатності демонструє універсальний характер інтегративно-

синтезуючої функції юридичних конструкцій, яка сприяє методологічній єдності, узгодженості термінології та збалансованому поєднанню приватноправових і публічноправових елементів.

Розуміння сутності інтегративно-синтезуючої функції необхідно розпочати з аналізу фундаментальної категорії «інтеграція». За висновками вітчизняних науковців, зокрема, Є. Рябініна та М. Хаустова, означене поняття походить від латинського *integratio* (відновлення) та *integer* (цілий), що вказує на процес створення або відновлення цілісності шляхом об'єднання раніше розрізнених елементів у нову, більш організовану єдність [176, с. 122; 177, с. 193].

Інтеграція є універсальним принципом розвитку складних систем, що підтверджується її застосуванням у політиці, економіці та соціології. Її сутність стає глибшою при розгляді в діалектичній єдності з диференціацією. Історія науки демонструє, як первісне синкретичне знання пройшло етап вузької спеціалізації, що призвело до фрагментації. І. Я. Пастирська наголошує, що у сучасних умовах надмірна диференціація стимулює зворотний процес – інтеграцію, що виникає як об'єктивна необхідність для вирішення комплексних проблем, які неможливо подолати в межах однієї дисципліни чи держави [178, с. 142]. Ця модель слугує аналогією для розуміння еволюції правових систем: інтеграція постає як закономірна відповідь на обмеження, породжені ізольованим розвитком національних правових порядків.

Є. Рябінін робить висновок, що сучасна епоха характеризується бурхливими інтеграційними процесами, що розгортаються на глобальному та регіональному рівнях. Рушійними силами таких об'єднань є прагматичні інтереси: досягнення економічного процвітання та вирішення конфліктів. Ці процеси створюють нові умови для національних держав, змушуючи їх адаптувати свої внутрішні системи до вимог наднаціональної співпраці [176, с. 122–123]. Ми погоджуємося з позицією автора, що результатом цих процесів є створення багаторівневої правової системи, де національне право співіснує з наднаціональним, що вимагає фундаментальної перебудови традиційних

підходів до законотворчості.

Окреслений процес має назву правової інтеграції і характеризується, на думку К. О. Трихліб, як процес «взаємного пристосування і зближення національних правових систем на основі міжнародних принципів, стандартів і методів правового регулювання» [179, с. 104]. Її ключова особливість полягає у системному глибинному впливі, який проявляється через проникнення вглиб правової системи, зачіпаючи не лише законодавство, а й судову та адміністративну практику. На відміну від уніфікації чи рецепції, інтеграція трансформує самі основи правотворчості на рівні методів, способів, засобів правового регулювання, прийомів юридичної техніки.

Саме тут розкривається центральна роль юридичних конструкцій, які виступають квінтесенцією юридичної техніки, стандартизованими моделями, що слугують «будівельними блоками» для законодавця. Як ми бачимо, на прикладі євроінтеграційних процесів в Україні правова система змушена запозичувати не просто окремі правила, а цілі концептуальні апарати – юридичні конструкції, які роблять ці правила функціональними. Наприклад, запровадження інституту довірчої власності Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо стимулювання інвестиційної діяльності в Україні» від 20.09.2019 року з метою імплементації положень Директиви Європейського парламенту і Ради Європейського Союзу про механізми фінансового забезпечення від 06.06.2002 №2002/47 на виконання ст. 133 Угоди про асоціацію Україна – ЄС [180-181]. Отже, юридичні конструкції перетворюються на активні механізми інтеграції, через які наднаціональні правові стандарти впроваджуються в національну правову тканину, виконуючи ключову інтегративно-синтезуючу функцію.

Поняття синтезу в правовій доктрині тісно пов'язане з інтеграцією, проте не зводиться до неї. Якщо інтеграція спрямована на об'єднання наявних елементів правової системи, то синтез, за своєю суттю, передбачає творче перетворення інтегрованого матеріалу у нову якість правової реальності. Виходячи з положень дослідження Дж. Купер щодо ролі синтезу у праві,

правовий синтез – це не механічне поєднання правил, а когнітивний процес, у межах якого юристи створюють узгодженість між множинними джерелами права [182, с. 295–297]. Він передбачає таке правове мислення, що інтегрує прецеденти, політику і принципи в єдину структуровану систему аргументації та регулювання. Отже, синтез є актом інтелектуальної конструкції, який перетворює множинність правових позицій у структурно впорядковану систему.

У цьому ж контексті П. Фіглі вказує, що синтез є необхідним інструментом формування гнучкого правового правила, здатного адаптуватися до нових обставин [183, с. 247]. Застосовуючи цю позицію до правотворчого процесу, можна стверджувати, що синтез забезпечує еволюційний розвиток права – від статичної гармонізації норм до динамічного формування нових правових конструкцій. Тобто юридична конструкція не просто відображає інтеграцію галузей чи інститутів, а слугує засобом їх системного перетворення.

Концепцію синтезу як структурної закономірності правотворчої діяльності розвиває і Лара Фрід [184, с. 51–52, 54]. Вона разом зі співавтором Дж. Атласом доводить, що синтез у праві має архітектонічну природу: відбір елементів норми, їх функціональне поєднання та побудова між ними смислових зв'язків формують логічно завершену конструкцію, здатну не лише впорядковувати правовий матеріал, але й генерувати нові способи тлумачення та застосування. Наведена позиція співвідноситься з розумінням юридичної конструкції як раціональної моделі, що здатна виконувати роль інтелектуальної матриці у законотворчому процесі.

В українській науковій площині аналогічні ідеї розвиває О. О. Балануца, наголошуючи, що модернізація правового регулювання не обмежується гармонізацією чи адаптацією, а передбачає виникнення нових правових структур, які поєднують елементи різних правових режимів і забезпечують нову якість правового впливу. Він зазначає, що процес правового розвитку в Україні демонструє поступовий синтез традиційних і сучасних правових підходів, який стає методологічною основою вдосконалення механізму

правового регулювання в умовах нестабільності. Автор розглядає синтез не лише як спосіб об'єднання правових засобів, а як засіб подолання фрагментарності правової системи та досягнення її узгодженості, адже такий синтез дозволяє виявляти спільні характеристики різних типів регулювання і формувати нові нормативні конструкції, які краще відображають потреби суспільства [185, с. 724–725]. Наведена нами позиція логічно продовжує тенденцію, сформульовану у світовій правовій доктрині: синтез стає не просто методологічним прийомом, а механізмом оновлення правової матерії. Його бачення підсилює тезу про те, що юридична конструкція – це не статичний логічний інструмент, а динамічний засіб правового творення, через який інтеграція переходить у фазу синтезу.

Отже, узагальнюючи наведені положення, можемо констатувати, що інтегративно-синтезуюча функція юридичних конструкцій є результатом еволюційного поєднання двох взаємодоповнюючих тенденцій сучасного правотворення – інтеграції та синтезу. Перша забезпечує горизонтальне узгодження нормативних елементів, друга – їх вертикальне перетворення у нову якість правової системи. Унаслідок їх взаємодії юридичні конструкції перестають бути лише інструментом технічного моделювання правових норм і набувають властивості методологічного каталізатора оновлення законодавства, який поєднує аналітичні, технологічні та ціннісні виміри правотворчості.

Дослідження трансформації юридичних конструкцій у конституційному праві підтверджують загальну тенденцію до посилення інтегративно-синтезуючих процесів. Р. Максакова, аналізуючи юридичну конструкцію виборчих прав у контексті євроінтеграції, зазначає, що модернізація правової системи України неможлива без перегляду окремих конституційних конструкцій, зміст яких формується через системний аналіз норм Основного закону. Авторка наголошує, що імплементація стандартів ЄС актуалізує потребу адаптації інваріантних елементів конституційних конструкцій – насамперед у частині визначення суб'єктів публічно-правових повноважень – що свідчить про здатність юридичних конструкцій виконувати роль

методологічних вузлів інтеграції національного та наднаціонального права [186, с. 167]. У цьому аспекті євроінтеграція виступає каталізатором синтезу правових моделей, коли національні конструкції зберігають свою логічну структуру, але набувають нового змістового наповнення відповідно до вимог правового *acquis* ЄС.

Особливої ваги в контексті інтегративно-синтезуючої функції юридичних конструкцій набуває також і питання їх внутрішньої структурної організації. У цій площині показовими є результати дослідження М. Новікової, яка доводить, що сталість конструкцій зумовлюється не стільки зовнішніми чинниками нормативного середовища, скільки якістю їх внутрішніх структурних зв'язків. Учена обґрунтовує, що саме ці зв'язки формують системоутворювальний каркас юридичної конструкції, забезпечуючи єдність її елементів, логічну несуперечність та функціональну визначеність. Структурні зв'язки виступають не просто умовою цілісності, а механізмом збереження і відтворення змісту конструкції в умовах динамічних змін правової матерії, що дозволяє розглядати їх як один із ключових факторів сталої еволюції правотворчих моделей [187, с. 29–31]. Акцент на внутрішній структурній логіці конструкцій посилює тезу про їхню здатність до адаптивного синтезу нормативних елементів, у межах якого відбувається не механічне оновлення форми, а глибинна реконфігурація змісту відповідно до трансформацій правового середовища

Зважаючи на окреслене, зазначимо, що інтегративно-синтезуюча функція проявляється передусім у здатності юридичних конструкцій:

1) поєднувати норми різних галузей права у єдину системну модель, що забезпечує цілісність і взаємозв'язок нормативних приписів незалежно від їх галузевої природи;

2) забезпечувати узгодженість правових режимів у межах публічно-правового простору, завдяки чому правотворчість набуває рис цілісної системи регулювання, а не сукупності ізольованих норм;

3) формувати методологічну єдність законотворення, тобто забезпечувати спільну логіку, понятійний апарат і структуру правових актів, що уможливорює

інтеграцію цифрових і адаптаційних підходів у межах єдиної законотворчої методології.

З огляду на це інтегративно-синтезуюча функція юридичних конструкцій може бути визначена як системна властивість правотворчості, що полягає у здатності юридичних конструкцій забезпечувати єдність, узгодженість і методологічну цілісність законодавства шляхом поєднання норм різних галузей права, гармонізації правових режимів і створення нових нормативних моделей, адаптованих до сучасних умов розвитку суспільства.

У такому розумінні ця функція виконує роль метафункції, оскільки вона не просто інтегрує правові елементи, а створює нову якість правової матерії, сприяючи подоланню фрагментарності національного законодавства, підвищенню його стабільності, когерентності й здатності до інноваційного оновлення. Водночас для розуміння її ролі у процесі модернізації правотворчості недостатньо лише констатувати її системоутворювальне значення – необхідно з'ясувати механізми, через які вона реалізується у практиці правотворення. Саме цей аспект дозволяє перейти від теоретичного осмислення інтегративності як властивості до аналізу її проявів як конкретного процесу, що пронизує всі рівні функціонування правової системи.

Якщо трансформаційна функція юридичних конструкцій відображає динаміку правотворчого розвитку, а стабілізаційно-адаптаційна – забезпечує стійкість і здатність до реагування на виклики, то інтегративно-синтезуюча функція акумулює обидва ці начала, забезпечуючи їх гармонізацію та перетворюючи множинні процеси оновлення на єдину систему модернізації. Вона втілює той рівень системності, на якому правотворчість перестає бути сумою окремих актів і набуває якості цілісного процесу – органічного, узгодженого, заснованого на внутрішній логіці взаємозв'язків між нормами, поняттями та інституціями.

Інтегративна функція юридичних конструкцій реалізується через багаторівневу систему механізмів, що діють у різних площинах правової матерії. Аналіз дозволяє виокремити три ключові рівні – нормативно-

змістовний, структурно-правовий та інституційний. Вони утворюють ієрархічно впорядковану систему, яку можна метафорично позначити як «піраміду інтеграції»: кожен наступний рівень спирається на попередній, забезпечуючи послідовний перехід від семантичної єдності до структурної впорядкованості, й зрештою, до узгодженої діяльності суб'єктів правотворення. У цій системі юридичні конструкції виконують роль універсальних зв'язувальних елементів – логіко-понятійних, нормативних і комунікативних інструментів, які забезпечують єдність правотворчої діяльності на всіх її стадіях.

Перший, базовий рівень інтеграції полягає у змістовній уніфікації правових понять, категорій і принципів, тобто у створенні спільного семантичного поля, без якого будь-яка формальна системність права залишається поверхневою. А. М. Мерник визначає уніфікацію як спосіб інтеграції, спрямований на забезпечення співпраці між елементами правової системи декількох держав [188, с. 39]. На цьому рівні юридичні конструкції виконують роль своєрідних «семантичних ядер» права – носіїв усталеного змісту, який зберігає стабільність навіть при зміні нормативної форми. Такі конструкції, як «зобов'язання», «правочин», «юридичний факт», «договір», слугують базовими елементами уніфікованого правового мовлення, що забезпечує передбачуваність і когерентність законодавства.

Іншою площиною прояву нормативно-змістовної інтеграції є стандартизація правових принципів. Вивчаючи інтеграційні процеси в праві, Л. М. Ніколенко зазначає, що принципи права Європейського Союзу є критеріями ефективності процесу інтеграції та фундаментом правової стабільності та визначеності [189, с. 1252]. Звідси, юридичні конструкції, що виражають фундаментальні засади права, – передусім конструкція «верховенства права» – забезпечують єдність аксіологічної системи законодавства. Через неї у правову тканину вплітається комплекс взаємопов'язаних вимог: законності, правової визначеності, пропорційності, заборони свавілля, доступу до правосуддя. Така конструкція формує

внутрішній ціннісний орієнтир, який зумовлює узгодженість не лише норм, а й методології їх тлумачення та застосування.

Особливого значення нормативно-змістовна інтеграція набуває в умовах євроінтеграційного процесу. Це чітко простежується у тенденції зближення правових систем, яка спрямована, на думку Н. В. Федіної, на формування глобального права людства. При цьому авторка, беручи за приклад право ЄС, встановлює, що воно стає інтегральною складовою національних систем з наданням юридичної сили актам ЄС на території держав-учасниць [190, с. 34–35]. У цьому контексті сучасна правотворчість України характеризується активною транспозицією *acquis communautaire*, яка відбувається не через механічне копіювання норм, а через засвоєння концептуальних моделей. Як зазначають Л. А. Ваолевська та І. М. Мищак, наближення законодавства України до права ЄС не означає «переписування» тексту акта Євросоюзу, а ефективно впровадження його положень до права України [191, с. 60]. У цьому контексті юридичні конструкції виступають провідниками наднаціональних стандартів, створюючи канали проникнення європейських цінностей у національну правову систему. Така імплементація не лише змінює нормативне регулювання, а й трансформує зміст правової категорії «власність», уніфікуючи її з європейськими підходами. Отже, нормативно-змістовна інтеграція створює концептуальний фундамент для взаємодії національного та наднаціонального права, забезпечуючи їх смислову сумісність.

Наступний рівень інтеграції має архітектонічний характер і спрямований на забезпечення єдності нормативного матеріалу на рівні його форми. Якщо попередній рівень створює єдність правового «змісту», то структурно-правова інтеграція формує єдність його «тіла», тобто системної організації законодавства. Юридичні конструкції на цьому етапі виконують функцію структурних матриць, навколо яких здійснюється систематизація й кодифікація. Вони задають логіку побудови правових актів, визначають зв'язки між розділами, інститутами, нормами, забезпечуючи їх внутрішню узгодженість. Саме через конструктивний підхід до структури норм можлива реалізація

принципу системності, передбаченого у ст. 3 Закону України «Про правотворчу діяльність» [157].

Найяскравішим виявом цього рівня є кодифікація – особливий спосіб систематизації законодавства, процес, у ході якого юридичні конструкції утворюють логічний каркас кодифікованого акту [192, с. 50]. Наприклад, у Цивільному кодексі України юридичні конструкції «договір», «зобов'язання», «правочин» виступають системоутворювальними вузлами, навколо яких вибудовується вся внутрішня логіка інститутів. Без них кодифіковане право втратило б смислову зв'язність і внутрішню симетрію.

Наступним проявом структурно-правової інтеграції, на думку А. Г. Лапко, є консолідація, як форма систематизації законодавства, яка зводить декілька актів, що регулюють одну сферу, в єдиний нормативний документ без зміни їх змісту [193, с. 52]. У таких випадках юридичні конструкції є критерієм предметної єдності, наприклад поняття «соціальне забезпечення», «публічна служба» чи «інформаційні відносини» визначають рамки для інтеграції актів, не змінюючи їх змісту, але забезпечуючи узгодженість структури.

На горизонтальному рівні системності діють уніфікація та стандартизація, як способи правової інтеграції, спрямовані на створення типових норм для аналогічних відносин у різних галузях. Зважаючи на зміст понять цих процесів, [188, с. 39] вони спрямовані на подолання фрагментарності законодавства, усунення дублювань і колізій, формування стабільного нормативного поля, де подібні суспільні відносини врегульовані за однаковими принципами. Юридичні конструкції в таких випадках виконують роль моделей, що тиражуються – забезпечуючи однаковість регулювання, зменшення колізій і спрощення процедур гармонізації національного законодавства з міжнародним. Зокрема, юридичні конструкції договору, делікту, публічної послуги повторюються в різних галузях і забезпечують семантичну, логічну та структурну єдність системи права.

Вищим щаблем реалізації інтегративно-синтезуючої функції, на нашу думку, треба вважати інституційну інтеграцію, яка охоплює взаємодію

суб'єктів правотворення. На цьому рівні інтеграція набуває організаційно-комунікативного змісту – вона виявляється у координації та гармонізації діяльності державних органів, що формують нормативно-правову політику. При цьому, як зауважує І. А. Сердюк, «владно-організуюча діяльність суб'єкта правотворчості здійснюється лише в межах наданих йому повноважень» [194, с. 119]. Відповідно, сучасна правотворчість України характеризується високим рівнем фрагментарності у виробленні законопроектних ініціатив, що часто призводить до дублювання та нормативних колізій. Подолання цієї тенденції можливе лише за умови інституційної узгодженості, а саме – формування спільного концептуального інструментарію, на основі якого різні відомства можуть координувати свої дії. Важливість цього питання відбивається у преамбулі Закону України «Про правотворчу діяльність», яка встановлює, що цей Закон ухвалюється з метою «посилення взаємодії між учасниками правотворчої діяльності у процесі підготовки нормативно-правових актів» [157].

Юридичні конструкції відіграють тут роль «мови» міжінституційної комунікації, забезпечуючи взаєморозуміння між різними інституціями – парламентом, урядом, центральними органами виконавчої влади, судами та науковими установами. Це відбувається завдяки створенню єдиного понятійного простору, у межах якого суб'єкти правотворення можуть узгоджено формулювати норми, уникати термінологічних розбіжностей і забезпечувати послідовність у тлумаченні правових категорій. Крім того, юридичні конструкції також виступають носіями інституційної пам'яті, через яку передається сталість правових рішень, що забезпечує наступність і передбачуваність державної політики у сфері нормотворення.

Запропонована трирівнева модель механізмів інтеграції виступає не лише теоретичним узагальненням, а й дієвим аналітичним інструментом для дослідження функціонування сучасних юридичних конструкцій. Вона дозволяє системно оцінювати, як окремі конструкції реалізують інтегративну функцію у контексті модернізації українського законодавства, поєднуючи нормативно-

правові, структурні та інституційні аспекти. Особливо наочно це проявляється на прикладі конструкції «публічної послуги», яка демонструє комплексну інтеграцію діяльності держави на всіх трьох рівнях правової системи.

У законодавчій площині України можна виокремити два рівні термінології. З одного боку, поняття «адміністративна послуга» закріплене у Законі України «Про адміністративні послуги», де воно визначає адміністративну послугу як «результат здійснення владних повноважень суб'єктом надання адміністративних послуг за заявою фізичної або юридичної особи, спрямований на набуття, зміну чи припинення прав та/або здійснення обов'язків такої особи відповідно до закону» [195]. З іншого боку, поняття «публічна послуга» законодавчо визначене у Законі України «Про особливості надання публічних (електронних публічних) послуг», яке охоплює ширший спектр сервісної діяльності держави, включаючи соціальні, освітні, медичні, комунальні та електронні форми взаємодії держави і суспільства [196]. У цьому контексті адміністративна послуга є конкретизацією публічної послуги в межах адміністративного права, тоді як остання дозволяє повніше відобразити інтегративний потенціал юридичних конструкцій.

Погоджуємося з позицією С. Я. Шийовича, що конструкція «публічної послуги» здійснила принципову трансформацію публічного права, зміщуючи акцент із парадигми «владарювання» на парадигму «служіння» в контексті теорій сервісної державності та позитивного управління [197, с. 432]. Отже, її центральна інтегративна місія полягає у систематизації та уніфікації дій різних органів публічної адміністрації під єдиною концептуальною основою. Завдяки цьому держава здатна забезпечити координацію та цілісність своєї діяльності, подолати відомчу розрізненість і створити клієнтоорієнтовану систему взаємодії з громадянами та бізнесом.

На рівні нормативно-змістовної інтеграції конструкція «публічної послуги» формує універсальний набір принципів та цінностей – доступності, прозорості, ефективності та орієнтації на потреби отримувача. Ці принципи стають обов'язковими для будь-якої діяльності, що визначається як публічна

послуга, від реєстрації народження до видачі будівельної ліцензії. Через спільне значення поняття «послуга» різні функції держави отримують інтегроване значення, забезпечуючи одночасне задоволення індивідуальних та суспільних інтересів. Класифікація послуг на державні, муніципальні та адміністративні демонструє, як єдина концепція координує діяльність суб'єктів різних рівнів влади.

Структурно-правова інтеграція юридичної конструкції «публічна послуга» реалізується через створення уніфікованих організаційних механізмів надання послуг. Найяскравішим прикладом є мережа Центрів надання адміністративних послуг, які об'єднують представників різних органів виконавчої влади та місцевого самоврядування в «єдиному вікні». Це дозволяє подолати відомчу фрагментацію та спростити доступ громадян до державних сервісів, демонструючи ефективність структурної інтеграції на практиці.

На інституційному рівні конструкція «публічної послуги» стимулює тісну координацію між різними державними органами. Наприклад, для надання комплексної послуги, пов'язаної з життєвою подією, як-от «єМалютко», органи юстиції, соціального захисту, податкової та міграційної служб повинні обмінюватися даними та синхронізувати свої процедури. Це руйнує міжвідомчі бар'єри та формує єдиний адміністративний простір, в якому різні інституції функціонують як частини інтегрованого механізму, забезпечуючи ефективну взаємодію держави та суспільства. Отже, аналіз конструкції «публічної послуги» підтверджує, що юридичні конструкції здатні реалізовувати інтегративно-синтезуючу функцію на всіх рівнях правової системи – нормативному, структурному та інституційному, слугуючи важливим механізмом модернізації адміністративного права та підвищення ефективності державного управління.

Підсумовуючи треба зазначити, що юридичні конструкції під час реалізації інтегративно-синтезуючої функції є своєрідними «мостами» між різнорівневими системами права, стандартизують формулювання норм, процедур і алгоритмів їхньої реалізації. Вони дозволяють зводити різні правові

поля до спільної мови, уніфікувати термінологію та методологію правотворчості, забезпечуючи взаємну сумісність нормативних актів. Це стає особливо важливим у контексті необхідності гармонійного поєднання технічного, регуляторного та організаційного вимірів правотворчості.

Висновки до розділу 3

1. У дослідженні обґрунтовано, що сучасний етап розвитку правотворчості, зумовлений процесами цифровізації, висуває нові вимоги до юридичних конструкцій, актуалізуючи їхню трансформаційну функцію. Встановлено, що ця функція полягає у здатності юридичних конструкцій переходити від статичних текстових моделей до динамічних, «активних» структур, придатних для автоматизованої обробки, аналізу та застосування у цифровому середовищі (концепція «Machine-Consumable Law»). Цей процес змінює методологію правотворчості, переорієнтовуючи її з описової на прогностично-конструктивну. Запропоновано концептуальну модель циклу трансформації «Вхід → Процес → Вихід», де традиційна юридична конструкція («вхід») через інструменти цифровізації («процес») перетворюється на оновлену, адаптовану до цифрового середовища конструкцію («вихід»). У світлі запропонованої моделі внесено пропозицію до ст. 34 Закону України «Про правотворчу діяльність» щодо встановлення чітких вимог до змісту правових норм, які б дозволяли їх ефективну цифрову обробку на етапі «Процес».

2. Доведено, що в умовах кризових періодів суспільного розвитку, які є «стрес-тестом» для правової системи, ключового значення набуває стабілізаційно-адаптаційний потенціал юридичних конструкцій. Стабілізаційний потенціал визначено як властивість юридичної конструкції забезпечувати сталість, передбачуваність та внутрішню узгодженість правового регулювання, що зменшує ризик хаотизації суспільних відносин. Адаптаційний потенціал визначено як здатність конструкції гнучко реагувати на соціально-

правові зміни, інтегрувати нові потреби та забезпечувати життєздатність правового регулювання без руйнування його структурної цілісності. На прикладі реагування держав ЄС на пандемію COVID-19 продемонстровано, що ефективність правових систем залежала від якості юридичних конструкцій, зокрема їхньої здатності поєднувати тимчасовість заходів (механізм «sunset clause»), гнучкість регулювання та збереження демократичного контролю. З метою підвищення якості правотворчої діяльності в особливі періоди пропонується внести зміни до ст. 43 Закону України «Про правотворчу діяльність», встановивши вимогу щодо обов'язкового включення застережень про тимчасовість до проєктів актів, що обмежують права людини або діють в умовах надзвичайних ситуацій. Це забезпечить реалізацію адаптаційної функції юридичних конструкцій та дотримання принципу правової визначеності

3. Аргументовано, що в умовах одночасної цифровізації та фрагментації законодавства системоутворюючу роль відіграє інтегративно-синтезуюча функція юридичних конструкцій, яка об'єднує та гармонізує їхні трансформаційні та адаптаційні властивості. Ця функція визначена як системна властивість правотворчості, що полягає у здатності юридичних конструкцій забезпечувати єдність, узгодженість і методологічну цілісність законодавства шляхом поєднання норм різних галузей права, гармонізації правових режимів і створення нових нормативних моделей.

4. Розроблено трирівневу модель механізмів реалізації інтегративно-синтезуючої функції: нормативно-змістовний рівень (уніфікація правових понять і принципів), структурно-правовий рівень (систематизація та кодифікація законодавства) та інституційний рівень (забезпечення міжвідомчої координації суб'єктів правотворення). На прикладі юридичної конструкції «публічної послуги» показано, як вона реалізує інтегративну функцію на всіх трьох рівнях, уніфікуючи принципи сервісної держави, створюючи єдині організаційні структури (ЦНАП) та стимулюючи міжінституційну взаємодію (проєкт «Малютко»). Це доводить, що юридичні конструкції є ключовим інструментом системної модернізації законотворчого процесу.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення наукового завдання, що полягає у комплексному аналізі ролі й функцій юридичних конструкцій у сучасній законотворчій практиці України та в розробленні науково обґрунтованих пропозицій щодо підвищення ефективності їх функціонального потенціалу. На основі проведеного дослідження визначено структуру та функціональні особливості юридичних конструкцій, розкрито їх значення у процесі вдосконалення законодавства, а також сформульовано практичні рекомендації і наукові висновки, спрямовані на реалізацію поставленої мети. До найбільш суттєвих результатів дослідження належать такі:

1. Встановлено, що традиційні підходи до визначення юридичних конструкцій є недостатньо повними для потреб сучасної законотворчості. У дослідженні обґрунтовано, що юридичні конструкції є системними категоріями, які мають триєдину природу: вони одночасно є когнітивною моделлю для осмислення та структурування складних соціальних відносин, нормативно-технічним інструментом для забезпечення логічної побудови, формальної визначеності та узгодженості законодавства, і є методом юридичного мислення, що уможливорює гіпотетичне моделювання та системне опрацювання правової матерії. На основі цього синтезу запропоновано авторське визначення, згідно з яким юридична конструкція – це системна категорія юридичної науки та практики, що має триєдину природу і виконує функції когнітивної моделі, нормативно-технічного інструменту та методу юридичного мислення, за допомогою яких здійснюється концептуалізація, структурна організація та методологічне опрацювання правової матерії з метою забезпечення змістовної узгодженості, формальної визначеності та ефективності діючого законодавства.

2. Доведено, що для оптимізації законотворчого процесу є доцільною класифікація юридичних конструкцій за їх функціональним призначенням, яка включає: базові (модельні) (формують каркас правової норми), уніфікуючі

(стандартизують регулювання), інтегративні (поєднують норми різних галузей), демаркаційні (розмежовують правові категорії), трансформаційні (адаптують законодавство до нових реалій) та стабілізуючі (врівноважують суспільні інтереси). Також запропоновано новаторський підхід до структури юридичної конструкції, що передбачає її поділ на основні (інваріантні) елементи (юридичні факти, правові норми, суб'єкти правовідносин, функціональне призначення та юридичний наслідок), які забезпечують її стабільність, та додаткові (контекстуальні) елементи (правові принципи, умови та механізми реалізації), які надають їй необхідної гнучкості та адаптивності до конкретних суспільних відносин.

3. Сформовано цілісну методологічну основу дослідження юридичних конструкцій у законотворчій практиці України. Обґрунтовано доцільність поєднання філософських, загальнонаукових і спеціальнонаукових методів, що дозволило розглядати юридичні конструкції не лише як елемент юридичної техніки, а як складний соціально-правовий феномен, який одночасно відображає та формує правову реальність. Доведено, що застосування системного, функціонального, герменевтичного, аксіологічного, конструктивістського, телеологічного та праксеологічного підходів забезпечує багатовимірний аналіз юридичних конструкцій – з позицій їх структурної організації, ціннісного наповнення, інтерпретаційної природи, практичної ефективності та здатності до нормативного моделювання. Така інтеграція методів дозволила визначити місце юридичних конструкцій у механізмі правового регулювання та обґрунтувати їх функціональний потенціал у сучасних трансформаційних умовах.

4. З'ясовано, що у публічно-правових галузях юридичні конструкції формуються під доміантним впливом публічного інтересу, суб'єктної нерівності та імперативного методу регулювання, що надає їм специфічних властивостей: високого рівня процедурної формалізації, чіткого закріплення дискреційних повноважень, інституційної відповідальності та орієнтації на підзвітність. Вони виступають не лише технічним, а й легітимаційним

інструментом, що обґрунтовує владне втручання. Водночас з позицій критичної правової теорії, доведено, що такі конструкції можуть нести ризики надмірної формалізації, обмеження прав та легітимації системної нерівності, що вимагає постійного перегляду їх змісту з огляду на принципи верховенства права.

5. Виявлено, що у приватному праві юридичні конструкції (договір, власність, представництво) формуються на засадах приватного інтересу, автономії волі та диспозитивного методу, що надає їм таких ключових ознак, як гнучкість, функціональна адаптивність та здатність до типологізації моделей правовідносин. Водночас у дослідженні виявлено й негативні аспекти їх функціонування, зокрема інституційну консервативність. Доведено, що традиційні приватноправові конструкції іноді гальмують адаптацію права до нових технологічних та соціальних реалій (наприклад, у сферах смарт-контрактів чи обігу цифрових активів), що вимагає від законодавця більш інноваційних підходів до їх модернізації.

6. Встановлено, що міжгалузеві правові інститути виникають на стику публічного та приватного права, а юридичні конструкції виконують у цьому процесі ключову інтегративну роль, гармонізуючи норми з різних галузей. Такі конструкції (наприклад, адміністративний договір, державно-приватне партнерство, цифрова ідентифікація) характеризуються трансгалузевою природою, узагальнюючою функцією та високим рівнем абстракції. Вони є методологічним інструментом уніфікації правової матерії, що дозволяє забезпечувати узгоджене регулювання складних соціальних процесів, долаючи традиційну дихотомію «публічне-приватне».

7. Обґрунтовано, що стрімка цифровізація правотворчості актуалізує трансформаційну функцію юридичних конструкцій. Ця функція полягає у їх здатності переходити від статичних текстових моделей до динамічних, «активних» структур, придатних для автоматизованої обробки, аналізу та застосування у цифровому середовищі (концепція «Machine-Consumable Law»). У роботі розроблено концептуальну модель цього процесу за циклом «Вхід → Процес → Вихід», яка візуалізує перетворення традиційної норми («вхід»)

через інструменти цифровізації («процес») на оновлену, адаптовану до вимог LegalTech та GovTech конструкцію («вихід»). На цій основі запропоновано внести зміни до статті 34 Закону України «Про правотворчу діяльність», закріпивши вимогу щодо структурно-алгоритмічної придатності нормативних приписів, що є необхідною умовою для однозначної машинної інтерпретації та цифрової трансформації законодавчого процесу.

8. Доведено, що в умовах кризових періодів суспільного розвитку ключового значення набуває стабілізаційно-адаптаційний потенціал юридичних конструкцій. Стабілізаційний потенціал забезпечує правову передбачуваність і стійкість правопорядку, тоді як адаптаційний потенціал – гнучкість і здатність реагувати на нові виклики. На прикладі правового реагування держав ЄС на пандемію COVID-19 продемонстровано, що ефективність кризового регулювання залежить від якості конструкцій, зокрема від їхньої здатності поєднувати тимчасовість заходів, гнучкість регулювання та збереження демократичного контролю. З метою імплементації цього досвіду в Україні обґрунтовано необхідність доповнення статті 43 Закону України «Про правотворчу діяльність» нормою про обов'язкове включення застережень про тимчасовість (sunset clauses) до проєктів актів, що ухвалюються у стані надзвичайних ситуацій чи воєнного стану, як дієвого механізму запобігання «законодавчій інерції» та гарантування повернення до стабільного правового режиму.

9. Обґрунтовано, що в умовах одночасної цифровізації правотворчості та фрагментації законодавства системоутворюючого значення набуває інтегративно-синтезуюча функція юридичних конструкцій. Вона поєднує їх трансформаційні та адаптаційні властивості, забезпечуючи формування цілісного правотворчого простору, у межах якого цифровізація й нормативна адаптація виступають складовими єдиного процесу модернізації законодавства. Інтегративно-синтезуюча функція визначена як системна властивість правотворчості, що полягає у здатності юридичних конструкцій забезпечувати єдність, узгодженість і методологічну цілісність законодавства шляхом

поєднання норм різних галузей права, гармонізації правових режимів та формування нових нормативних моделей. Розкрито її реалізацію через поєднання галузевих норм у єдині системні моделі, узгодження правових режимів у публічно-правовому просторі та формування спільної конструктивної логіки законотворення. Запропоновано трирівневу модель механізмів її реалізації: нормативно-змістовний рівень (уніфікація понять і принципів), структурно-правовий (систематизація та кодифікація законодавства) та інституційний (координація суб'єктів правотворення на основі єдиної конструктивної мови), що забезпечує подолання фрагментарності та підвищення когерентності законодавства.

Загалом проведене дослідження доводить, що юридичні конструкції є не статичними елементами юридичної техніки, а динамічними, багатофункціональними інструментами, які відіграють центральну роль у модернізації сучасної законотворчої практики. Розкриття їхньої триєдиної природи, а також трансформаційної, стабілізаційно-адаптаційної та інтегративно-синтезуючої функцій створює нову теоретико-методологічну основу для підвищення якості, системності та ефективності законодавства України в умовах глобальних викликів, кризових періодів та євроінтеграційних завдань, що становить як теоретичну, так і практичну цінність для розвитку вітчизняної правової системи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бибик С. П., Сюта Г. М. Словник іншомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання / за ред. С. Я. Єрмоленко. Харків : Фоліо, 2006. 623 с.
2. Івченко А. О. Тлумачний словник української мови. Харків : Фоліо, 2002. 539 с.
3. Кельман М. С. Юридичні конструкції як елемент юридичної діяльності. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія : Юридичні науки. 2016. № 845. С. 390–395.
4. Кунцевич М. П. Юридична конструкція форми реалізації виконавчої влади. *Правовий вісник Української академії банківської справи*. 2013. № 2. С. 43–47.
5. Бойко Г. І. Юридична конструкція як особлива процедура правотворчості. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2014. Вип. 27(1). С. 15–18.
6. Осауленко О. І. Загальна теорія держави і права : навч. посіб. Київ : Істина, 2007. 336 с.
7. Бабін І. І. Юридична конструкція податку : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 - адміністративне право і процес, фінансове право, інформаційне право. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т ім. Юрія Федьковича, 2007. 220 с.
8. Дутко, А. О. Юридичні конструкції та їх використання в законотворчій практиці України : дис... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2010. 229 с.
9. Дутко А. О. Юридичні конструкції та їх використання в законотворчій практиці України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Львів, 2010. 21 с.
10. Добробог Л. М. Поняття юридичних конструкцій як елементу нормотворчої техніки. *Нове українське право*. 2025. Вип. 1. С. 27–32.
11. Зінченко О. В. Юридичні конструкції як засіб пізнання правових

явищ: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2013. 21 с.

12. Скрипник О. В. Юридичні конструкції спадкового права: теоретико-компаративістське дослідження : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Одеса, 2012. 21 с.

13. Badescu M. Legislative inflation – an important cause of the dysfunctions existing in contemporary public administration. *Juridical Tribune – Review of Comparative and International Law*, Bucharest Academy of Economic Studies. 2018. Vol. 8(2). S. 357–369.

14. Šulmane D. «Legislative inflation» – an analysis of the phenomenon in contemporary legal discourse. *Baltic Journal of Law & Politics*. 2011. Vol. 4. No. 2. S. 78–101. DOI: 10.2478/v10076-011-0013-4.

15. Маскаау Е., Borjian, A. Norm inflation. *Legal Research Quarterly*. 2018. № 21(81). S. 35–64. DOI: 10.22034/jlr.2018.113138.

16. Дзейко Ж. О. Поняття юридичних конструкцій як засобів законодавчої техніки. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2008. № 1 (75). С. 5–17.

17. Дутко А. О. Поняття та ознаки юридичних конструкцій. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 2(1). С. 3–13.

18. Шутак І. Д. Юридична техніка : курс лекцій. Івано-Франківськ : Лабораторія академічних досліджень правового регулювання та юридичної техніки. Дрогобич : Коло, 2015. 228 с.

19. Цуцкірідзе М. С. Теорія структурного функціоналізму як методологічна основа дослідження кримінальної процесуальної діяльності слідчого. *Вісник кримінального судочинства*. 2018. № 3. С. 45–54.

20. Заморська Л. І. Функції права: змістовно-теоретичний аналіз. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2015. № 6. С. 3–9.

21. Неліпович Г. І. Юридична конструкція як засіб структурування правової інформації. : дис... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Львівський державний університет внутрішніх справ. Львів, 2017. 223 с.

22. Зінченко О. В. Юридичні конструкції : класифікація та значення у процесі пізнання правових явищ. *Часопис Київського університету права*. 2011. № 2. С. 55–58.

23. Підгородський Б. М. Функції юридичної конструкції у правореалізаційній сфері. *Юриспруденція сьогодні: між апологією і креативністю* (до 75-річчя від дня народж. д-ра юрид. наук, проф. Ю. М. Оборотова) : матеріали Міжнар. науково-практ. конф. (Одеса, 17 верес. 2021 р.) / Нац. ун-т «Одеська юрид. академія»; за заг. ред. А. Ф. Крижановського. Одеса : Фенікс, 2021. С. 181–184.

24. Зінченко О. В. Функції юридичних конструкцій: теоретико-правовий аналіз. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 2. С. 58–62.

25. Дутко А. О. Юридичні конструкції та їх використання в законотворчій практиці України : монографія. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2013. 176 с.

26. Зінченко О.В. Теоретико-правова природа декотрих видів юридичних конструкцій. *Часопис Київського університету права*. 2014. № 1. С. 27–31

27. Білозьоров Є. В., Власенко В. П., Горова О. Б. Теорія держави та права: навч. посіб. / за заг. ред. С. Д. Гусарєва, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.

28. Зінченко О. В. Юридичні конструкції як засіб пізнання правових явищ : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Національна академія наук України. Київ, 2013. 219 с.

29. Манько Д. Г. Юридична техніка й технології : курс лекцій. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2014. 192 с.

30. Пасічна І. О. Навчальний посібник з дисципліни «Законотворчість, нормотворчість та правореалізація» для студентів спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування. Полтава : ПолтНТУ, 2019. 113 с.

31. Пригара Л. І., Ступник Я. В. Юридична техніка актів правозастосування : монографія. Ужгород : Видавництво ФОП Бреза А. Е.,

2013. 158 с.

32. Дутко А. О. Класифікація юридичних конструкцій як засобів законотворчої техніки. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Юридичні науки. 2014. № 810. С. 75–80.

33. Поліщук Г. Б. Особливості юридичної техніки кодифікаційних законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2012. С. 98–100.

34. Суходубова І. В. Стабільність і динамізм законодавства: поняття, співвідношення, засоби забезпечення : монографія / наук. ред. О. В. Петришин. Харків : Право, 2016. 228 с.

35. Биля-Сабадаш І. О. Галузева типізація у професійній юридичній діяльності та правовому регулюванню суспільних відносин. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. № 6. С. 18–22.

36. Наумова Н. М. Недоторканість житла як комплексний міжгалузевий правовий інститут: теоретико-правова характеристика : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Харків, 2017. 18 с.

37. Цуркан-Сайфуліна Ю. В. Міжгалузеві зв'язки компонентів системи права. *Правова позиція*. 2022. № 2 (35). С. 86–89.

38. Лавренко Д. О. Юридична конструкція та її види в комплексі елементів законотворчої техніки. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2024. № 12. С. 974–978.

39. Дараганова Н. В. Головні критерії розмежування права на приватне та публічне. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 1. С. 10–14.

40. Яроцький В. Л. Акції та інвестиційні сертифікати як юридичні конструкції цінних паперів. *Право та інновації*. 2015. № 4. С. 17–24.

41. Структура. Словник іншомовних слів. URL: <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Qry=%D1%F2%F0%F3%EA%F2%F3%F0%E0> (дата звернення: 06.05.2025).

42. Structure. Oxford Learner's Dictionaries. URL:

https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/structure_1?q=structure (дата звернення: 06.05.2025).

43. Кваша О. О. Зміст і значення понять «взаємодія» та «система» у філософських і правових досліджень. *Держава і право*. Серія : Юридичні і політичні науки. : зб. наукових пр. 2012. Вип. 56. С. 30–36.

44. Манько Д. Г. Модель та юридична конструкція легалізації. *Актуальні проблеми політики* : зб. наукових пр. / керівник авт. кол. С. В. Ківалов; відп. за вип. Л. І. Кормич. Одеса : Фенікс, 2010. Вип. 39. С. 282–290.

45. Козюбра М. І., Погребняк С. П., Цельєв О. В., Матвєєва Ю. І. Загальна теорія права : підручник Київ : Ваїте, 2015. 392 с.

46. Балинська О. М., Ященко В. А. Методологія сучасного правознавства : посібник / за заг. ред. О. М. Балинської. Львів : ЛьвДУВС, 2018. 372 с.

47. Сидорович О. Ю. Методологія наукових досліджень : опорний конспект лекцій з курсу. Тернопіль : ТНЕУ, 2013. 39 с. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/retrieve/17064/> (дата звернення: 19.05.2025).

48. Пушкар Я. В. Постнекласична наука крізь призму філософської рефлексії. *Філософія науки: традиції та інновації*. 2013. № 1(7). С. 96–103.

49. Коробка В. М. Методологія дослідження правового світогляду. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2013. № 2. С. 44–52.

50. Рабінович П. М. Основи теорії та філософії права : навч. посіб. Львів : Видавництво ЛОБФ «Медицина і право», 2021. 256 с.

51. Луць Л. А. Методологія правової науки: основа об'єктивності її результатів. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія : Юридичні науки. 2018. Вип. 5. С. 7–12.

52. Бостан С. К. Методологія правового дослідження: поняття, структура, філософсько-світоглядні засади. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля*. Серія : Право. 2021. № 1. С. 16–28.

53. Козюбра М. І. Правознавство, наука, методологія: еволюція підходів

до їхніх взаємозв'язків. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2018. Т. 1. С. 3–8.

54. Сердюк І. А. Методологія дослідження правових актів: поняття та її структура. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 4. С. 110–123.

55. Сердюк І. А. Методи дослідження правових актів. *Соціологія права*. 2023. Вип. 1–2 (44–45). С. 130–136.

56. Грицина Л. А., Харун О. А. Характеристика методологічних основ наукового пізнання економічних процесів. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2021. № 5. Т. 2. С. 126–130.

57. Щербина В. С. Засоби законодавчої техніки: теоретико-правові аспекти формування та вдосконалення: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01/ Київський національний університет ім. Т. Шевченка. Київ, 2019. 234 с.

58. Зацерковний В. І. Методологія наукових досліджень : навч. посіб. / Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 236 с.

59. Дуднік І. М. Вступ до загальної теорії систем. Київ, 2010. 129 с. URL: <https://duikt.edu.ua/ua/lib/1/category/2132/view/1142> (дата звернення: 21.05.2025).

60. Данильян О. Г., Дзьобань О. П. Методологія наукових досліджень : підручник. Харків : Право, 2019. 368 с.

61. Ковалевський М. А. Кримінологічні засади діяльності органів прокуратури України в умовах збройного конфлікту : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / НДІ публ. права; ДДУВС. Київ, 2024. 191 с.

62. Нетреб'як О. Сутність та значення правової герменевтики. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 5. С. 189–192.

63. Кучук А. Аксіологічний підхід до дослідження правових явищ. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 9. С. 116–120.

64. Муляр Г. В. Аксіологічний метод дослідження адміністративно-правового забезпечення реалізації права на охорону здоров'я. *Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів* : матеріали

IV Міжнародної науково-практ. конф. : у 2 ч. (м. Суми, 21–22 травня 2020 року) / редкол.: А. М. Куліш, О. М. Рєзнік. Суми : Сумський державний університет, 2020. Ч. 2. С. 45–48.

65. Драгомарецький М. М. Особливості методології загальнотеоретичного дослідження міжгалузевих інститутів права. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 11. С. 34–36.

66. Цмоць У. О. Правова праксеологія як чинник ефективності юридичної практики. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2023. № 4. С. 155–164.

67. Сердюк В. Конструктивне тлумачення норм права у парадигмі правового конструктивізму. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія : Юридичні науки. 2022. № 4 (36). С. 71–76.

68. Костицький М. В. Методології пізнання в юриспруденції як науково-практичному комплексі. *Нове українське право*. 2023. Вип. 2. С. 104–107.

69. Шевчук Р. М. Методологія наукового пізнання: від явища до сутності. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2016. № 1(11). С. 31–44.

70. Юркевич Х. Порівняльно-правовий метод в конституційно-правових дослідженнях. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. Вип. 2. С. 156–160.

71. Філатов В. Загальнонаукові та спеціальноправові методи дослідження моделі перехідного правосуддя. *Юридичний вісник*. 2022. № 2. С. 23–29.

72. Чирун Л. В., Висоцька В. А. Застосування контент-аналізу текстової інформації в системах електронної комерції. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили*. Серія : Комп'ютерні технології. 2009. Вип. 104. Т. 117. С. 188–201.

73. Kantorowicz-Reznichenko E. Computational Methods for Legal Analysis: The Way Forward? *Erasmus Law Review*. 2021. Vol. 14. № 1. URL:

<https://ssrn.com/abstract=3957140> (дата звернення: 24.05.2025).

74. Dyevre A. Text-mining for Lawyers: How Machine Learning Techniques Can Advance our Understanding of Legal Discourse. *Erasmus Law Review, Forthcoming*. 2020. November 20. URL: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3734430> (дата звернення: 24.05.2025).

75. Основи публічного права України : навч. посіб. / кол. авт. ; за заг. ред. канд. юрид. наук, проф. А. Ю. Олійника, канд. юрид. наук, доц. М. І. Кагадія. Київ : КНУТД. Дніпро : Ліра ЛТД, 2017. 448 с.

76. Погребняк С. П. Поділ права на публічне і приватне (загальнотеоретичні аспекти). *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2006. Вип. 12. С. 3–17.

77. Борисевич С. О. Публічне право, політика та управління в Україні. *Науковий вісник Академії муніципального управління*. Серія : Управління. 2013. Вип. 3. С. 26–34.

78. Мельник Р. С., Бевзенко В. М. Загальне адміністративне право : навч. посіб. / за заг. ред. Р. С. Мельника. Київ : Ваіте, 2014. 376 с.

79. Larsen S. R. European public law after empires. *European Law Open*. 1(1). S. 6–25. doi:10.1017/el0.2021.8.

80. Borriello F. Principle of Proportionality and The Principle of Reasonableness. *Review of European Administrative Law*. 2020. Vol. 13. № 2. S. 155–174.

81. Федорук Н. С. Публічне право України в умовах постіндустріальної держави. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 2. С. 51–54.

82. Андріюк В. В., Питльована В. П. Еволюція філософсько-правових ідей щодо співвідношення публічного та приватного права в західній правовій думці в період становлення дихотомії права. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2024. Вип. 85. Ч. 1. С. 11–19.

83. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 06.07.2005 № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 25.06.2025).

84. Кондуфорова Л. Дихотомія приватних і публічних інтересів: правові засади розмежування. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2020. № 2. С. 123–126.
85. Раїмов Р. І. Особливості публічного інтересу. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. № 2. С. 150–153.
86. Галуцько В. В. Публічний інтерес в адміністративному праві. *Форум права*. 2010. № 4. С. 178–182. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/2a98cc5f-0810-4848-9c59-36c2aae24fdf/content> (дата звернення: 23.06.2025).
87. Коломієць Т. О. Адміністративний примус у публічному праві України: теорія, досвід та практики реалізації : монографія / за ред В. К. Шкарупи. Запоріжжя : Поліграф, 2004. 404 с.
88. Мельниченко Б. Б. Основні підходи до розуміння сутності інтересу як адміністративно-правової категорії. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 10. С. 399–401.
89. Перепелиця М. Публічний інтерес як мета діяльності суб'єктів фінансового права. *Вісник Академії правових наук України*. 2009. № 2. С. 112–119.
90. Постанова Великої Палати Верховного Суду по справі № 810/2763/17 (К/9901/44258/18) від 13.02.2019 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79883398> (дата звернення: 01.07.2025).
91. Конституція України : Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#top> (дата звернення: 05.07.2025).
92. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції : міжнародний документ від 31.10.2003. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#top (дата звернення: 05.07.2025).
93. Про затвердження Загальних правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування : наказ НАДС від 05.08.2016 № 158. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1203-16#Text>
94. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#top>

95. Крестовська Н.М., Матвєєва Л. Г., Тицька Я. О., Атаманова Н. В., Арабаджи Н. Б. Теорія держави і права : навч. посіб. Міжнародний гуманітарний ун-т. 2021. 193 с.

96. Власенко В. П. Суб'єкти публічного права: інтерпретаційні аспекти нормативних положень міжнародних актів та законодавства України. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2023. Вип. 78. Ч. 1. С. 14–19.

97. Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC. *Official Journal of the European Union*. 2016. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016R0679> (дата звернення: 14.07.2025).

98. Миколенко О. І. Поділ національного права на публічне і приватне право та його теоретичне і практичне значення. *Правова держава*. 2016. № 23. С. 58–64.

99. Жорнокуй Ю. М. Проблемні питання застосування конструкцій «юридична особа публічного права». *Право та інновації*. 2016. № 4. С. 48.

100. Про адміністративну процедуру : Закон України від 17.02.2022 № 2073-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#Text> (дата звернення: 20.07.2025).

101. Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20.03.2003 № 638-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#Text> (дата звернення: 21.07.2025).

102. Tushnet M. Critical Legal Studies and Constitutional Law: An Essay in Deconstruction. *Stanford Law Review*. 1984. Vol. 36, № 1/2. Pp. 623–647. DOI: <https://doi.org/10.2307/1228693>

103. Hunt A. The Theory of Critical Legal Studies. *Oxford Journal of Legal Studies*. № 6. S. 1–45.

104. Tushnet M. Critical legal studies: A political history. *The Yale Law Journal*. 1990. Vol. 100. S. 1515–1544. URL: <https://scispace.com/pdf/critical-legal-studies-a-political-history-552yo3d4lu.pdf> (дата звернення: 07.07.2025).

105. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) : протокол від 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 20.07.2025).

106. Про доступ до публічної інформації :: Закон України від 13.01.2011 № 2939-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text> (дата звернення: 20.07.2025).

107. Про державну службу : Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text> (дата звернення: 20.07.2025).

108. Про затвердження Порядку проведення конкурсу на зайняття посад державної служби : Постанова Кабінету Міністрів України від 25.03.2016 № 246. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/246-2016-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.07.2025).

109. Гайдамака І. Юридична конструкція правового режиму. *Юридична Україна*. 2010. № 1. С. 30-33.

110. Іоффе О. С. Право приватне й право публічне. *Університетські наукові записки*. 2005. № 4. С. 7–18.

111. Власенко В. П. Загальнотеоретичні аспекти поділу права на публічне та приватне у національній і зарубіжних правових доктринах. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2022. Вип. 4. С. 153–158.

112. Харитонов О. І., Харитонов Є. О. Дихотомія «публічне право – приватне право» та деякі питання визначення структури національного права. *Університетські наукові записки*. 2005. № 3. С. 6–11.

113. Луць Л. А. Загальна теорія держави та права : навч.-метод. посіб. (за кредитно-модульною системою). Київ : Атіка, 2008. 412 с.

114. Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права : навч. посіб. Львів : ЛьвДУВС, 2020. 268 с.

115. Мухін В. В. Публічний і приватний інтерес як предмет нормативного і індивідуального правового регулювання. *Znanstvena misel journal*. 2017. № 3. С. 34–37.

116. Кондуфурова Л. В. Поняття «приватний інтерес» та його співвідношення із суміжними правовими категоріями. *Право і суспільство*. 2020. № 2. Ч. 1. С. 26–32.

117. Біленко М. Загальні положення про договір як цивілістичну конструкцію. *Юридична Україна*. 2014. № 8. С. 35–40.

118. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#top> (дата звернення: 21.07.2025).

119. Деревянко Б. Міркування про необхідність запровадження концепції розвитку «приватного права» та визначення її назви і змісту. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 4. С. 245–250.

120. Кадала В. В., Гузенко О. П. Окремі аспекти рольового та сутнісного змісту сучасного приватного права. *Актуальні проблеми приватного права в умовах євроінтеграційних процесів в Україні* : зб. тез доповідей учасників науково-практ. семінару (13 листопада 2020 року) / за заг. ред. М. С. Долинської, І. В. Красницького, Ю. М. Юркевича. Львів : ЛьвДУВС, 2020. С. 61–64.

121. Харитонов О. Є. Категорії «приватне право», «цивільне право України» та «цивільне законодавство України»: до проблеми співвідношення. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»* : зб. наукових пр. / редкол.: С. В. Ківалов (голов. ред.), В. М. Дрьомін (заст. голов. ред.), Ю. П. Аленін [та ін.] ; відпов. за вип. В. М. Дрьомін ; МОНмолодьспорт України, НУ «ОЮА». Одеса : Юрид. л-ра, 2012. Т. 12. С.157–169.

122. Махінчук В. М. Дуалізм приватного права: постановка питання. *Приватне право і підприємництво*. 2009. Вип. 8. С. 35–42.

123. Бірюкова А. Г. Співвідношення приватного та публічного права:

дуалістичний аспект. *Право і суспільство*. 2018. № 4. С. 76–80.

124. Коморний О. М. Договір як юридична конструкція. *Теорія і практика правознавства*. 2014. Вип. 2(6). URL: <https://files01.core.ac.uk/download/pdf/230566075.pdf> (дата звернення: 21.07.2025).

125. Драгомерецький М. М. Міжгалузеві інститути права: правова природа та підходи до розуміння. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія : Юриспруденція. 2021 № 53. С. 21–25.

126. Гуртова К. М. Сучасні науково-концептуальні підходи щодо розуміння поняття «комплексний міжгалузевий правовий інститут». *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2024. Вип. 85(1). С. 46–53.

127. Драгомерецький М. М. Міжгалузеві інститути права у правовому розвитку : дис. ... д-ра філос. : 081 – Право. Національний університет «Одеська юридична академія. Одеса, 2023. 213 с.

128. Левицька Н. О. Міжгалузеві нормативно-правові інститути: деякі теоретичні питання. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія : Юриспруденція. 2015. Вип. 14(1). С. 22–24.

129. Дейнега М. А. Міжгалузеві зв'язки системи природоресурсного права. *Науково-практичний журнал «Право. Людина. Довкілля»*. 2019. Вип. 10 (2). С. 66–71.

130. Манько Д. Г. Міжгалузевість, комплексність, інтегративність як характеристики сучасного права. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2022. С. 8–12.

131. Мамченко Н. Верховний Суд визначив підходи щодо застосування принципу «легітимних очікувань» (legitimate expectations). URL: <https://sud.ua/uk/news/sudebnaya-praktika/262928-verkhovnyy-sud-opredelil-podkhody-k-primeneniyu-printsipa-legitimnykh-ozhidaniy-legitimate-expectations> (дата звернення: 23.07.2025).

132. Копняк К. В., Покинйчереда В. В. Електронний документообіг в

публічному управлінні: проблеми впровадження, переваги та перспективи. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2020. № 10. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/10_2020/37.pdf (дата звернення: 11.08.2025).

133. UN E-Government Knowledgebase. Ukraine. URL: <https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/Data/Country-Information/id/180-Ukraine> (дата звернення: 11.08.2025).

134. Commission staff working document: Ukraine 2023 Report accompanying the document Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: 2023 Communication on EU Enlargement policy. Brussels, 2023. 152 с. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/a0f3eaa6-7eee-11ee-99ba-01aa75ed71a1/language-en> (дата звернення: 13.08.2025).

135. Commission staff working document: Ukraine 2024 Report accompanying the document Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: 2024 Communication on EU enlargement policy. Brussels, 2024. 95 с. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52024SC0699> (дата звернення: 13.08.2025).

136. Саприкін В. Оцифрування, цифровізація та цифрова трансформація публічного управління в Україні. *Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка*. Державне управління. 2024. № 1(19). С. 116–121.

137. Зінченко Д. А. Особливості правотворчої діяльності в умовах воєнного стану: національний та міжнародний досвід. *Актуальні проблеми правотворчості в Україні* : тези доп. Всеукр. науково-практ. конф. (м. Вінниця, 29 листоп. 2024 р.). Вінниця : ХНУВС, 2024. С. 68–70.

138. Петришин О. В., Гиляка О. С. Права людини в цифрову епоху: виклики, загрози та перспективи. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2021. Т. 28. № 1. С. 15–23.

139. Харченко Н. Правотворчість в Україні: стан та тенденції розвитку. *Молодий вчений*. 2022. № 9 (109). С. 112–115.
140. Колесніков А. П. Legal Tech в Україні в умовах глобальної диджиталізації. *Наукові записки*. Серія : Право. 2024. № 16. С. 98–102.
141. Spalević Ž., Milosavljević S., Dubljanin D., Popović G., Ilić M. The Role of Artificial Intelligence in Judicial Systems. *International Journal of Cognitive Research in Science, Engineering and Education*. 2024. S. 561–569. URL: https://www.researchgate.net/publication/387537372_The_Role_of_Artificial_Intelligence_in_Judicial_Systems (дата звернення: 15.08.2025).
142. Мельник А. Штучний інтелект в ОАЕ: новий підхід до законотворчості. URL: <https://proit.com.ua/nauka/shtuchnyj-intelekt-oae-novuj-pidhid/> (дата звернення: 16.08.2025).
143. Пушкіна В. Огляд українського GovTech: хто розробляє проекти для державного сектора, у чому полягають виклики і які перспективи. URL: <https://dou.ua/lenta/articles/ukrainian-govtech-overview/> (дата звернення: 15.08.2025).
144. Крячко М. Цифрові технології та штучний інтелект в законотворчості України на шляху до Європейського Союзу. 30 вересня 2024 р. URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/253998.html (дата звернення: 16.08.2025).
145. Керівні принципи застосування штучного інтелекту в парламентах. Київ-Лондон: Westminster Foundation for Democracy, 2024. 49 с. URL: <https://www.wfd.org/sites/default/files/2025-04/wfd-ai-guidelines-for-parliaments-2024-ukrainian.pdf> (дата звернення: 15.08.2025).
146. Авдєєва Г. К. Проблеми використання систем штучного інтелекту у правозастосовній діяльності. *Вісник ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка*. 2023. Вип. 2 (102). С. 63–80. DOI: 10.33766/2524-0323.102.63-80
147. European Parliament resolution of 20 May 2021 on shaping the digital future of Europe: removing barriers to the functioning of the digital single market and improving the use of AI for European consumers (2020/2216(INI)). URL:

https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0261_EN.html (дата звернення: 17.08.2025).

148. European Ethical Charter on the Use of Artificial Intelligence in Judicial Systems and their Environment. Council of Europe, European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ). Strasbourg, 2018. URL: <https://www.coe.int/en/web/cepej/ethical-charter-on-ai1> (дата звернення: 17.08.2025).

149. Recommendation CM/Rec(2020)1 of the Committee of Ministers to member States on the human rights impacts of algorithmic systems. Strasbourg: Council of Europe, 2020. URL: <https://search.coe.int/cm?i=09000016809e1154> (дата звернення: 18.08.2025).

150. McGregor Richmond K., Muddamsetty S. M., Gammeltoft-Hansen T., Palmer Olsen H., Moeslund T. B. Explainable AI and Law: An Evidential Survey. *Digital Society: Ethics, Socio-Legal and Governance of Digital Technology*. 2024. № 3(1). URL: <https://vbn.aau.dk/ws/portalfiles/portal/713242263/s44206-023-00081-z.pdf> (дата звернення: 13.08.2025).

151. Правотворчість в Україні: перспективи законодавчого врегулювання : збірник наукових праць / за заг. ред. О. О. Кота, А. Б. Гриняка, Н. В. Міловської. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 226 с.

152. Ennan R. E. Digitalization of Law and formation of Digital Law. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : ПРАВО. 2024. Вип. 83. Ч. 1. С. 200–205.

153. Palmirani M., Vitali F., Van Puymbroeck W., Durango F. N. Drafting legislation in an era of AI and digitisation : документ. *Європейська Комісія* : офіц. вебсайт. 2024. URL: <https://interoperable-europe.ec.europa.eu/sites/default/files/document/2022-06/Drafting%20legislation%20in%20the%20era%20of%20AI%20and%20digitisation%20%E2%80%93%20study.pdf> (дата звернення: 20.09.2025).

154. Interoperable Europe Act : документ. *Європейська Комісія* : офіц. вебсайт. URL: <https://commission.europa.eu/publications/interoperable-europe->

act_en?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 20.09.2025).

155. Fitsilis F., Mikros G. K. AI-based solutions for legislative drafting in the EU: Summary report. Publication Office of the European Union. September 2024. 48 s. URL: https://www.researchgate.net/publication/385555912_AI-based_solutions_for_legislative_drafting_in_the_EU_Summary_report (дата звернення: 17.09.2025).

156. Ачкасов А. Є., Лушкін В. А., Охріменко В. М., Воронкова Т. Б. Теорія систем і системний аналіз : навч. посіб. Харк. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків : ХНУМГ, 2014. 167 с.

157. Про правотворчу діяльність : Закон України від 24.08.2023 № 3354-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text> (дата звернення: 11.10.2025).

158. Воронянський О. В. Динаміка права у контексті політичної конкуренції та ресурсного потенціалу її суб'єктів. *Актуальні проблеми сталого розвитку*. 2025. № 1. Т. № 1. С. 109–117.

159. Власенко В. П., Колодій О. А., Кривицький Ю. В., Лапка О. Я., Пікуля Т. О. Теорія держави та права: мультимедійний посібник з навчальної дисципліни. Київ : Національна академія внутрішніх справ, 2024. URL: https://arm.navs.edu.ua/books/tdp_2024/1lec/lec_5.html (дата звернення: 21.08.2025).

160. Плавич В. П. Феномен права як соціорегулятор і модель правової дійсності. *Часопис Київського університету права*. 2011. № 1. С. 9–13.

161. Кулініч О. О. Теоретичні та практичні аспекти вдосконалення юридичних конструкцій. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2025. № 2. С. 152–156.

162. Лавренко Д. О. Роль юридичних конструкцій в нормотворчій діяльності. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2023. № 6. С. 130–135.

163. Лавренко Д. О. Функціональна панель юридичних конструкцій. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2024.

164. Добробог Л. М. Юридичні конструкції та правове регулювання: діалектика взаємозв'язку. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2025. № 1. С. 8–12.

165. Павлова Т. С., Павлов Р. А. Феномен права в сучасному суспільстві споживання. *Дослідження з історії і філософії науки і техніки*. 2023. Т. 32. № 2. С. 19–26.

166. Анікіна Г. В. Трансформація права в контексті цифровізації сучасного суспільства. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 2. С. 579–581.

167. Кутуєв П. В. Концепції розвитку та модернізації в соціологічному дискурсі: еволюція дослідницьких програм. Київ : «Сталь», 2005. 500 с.

168. Калінін В. Ю. Концепт кризи у світ-системному аналізі. *Вісник НТУУ «КПІ»*. Політологія. Соціологія. Право. 2014. Вип. № 3/4 (23/24). С. 28–33.

169. Зеленько Г. Кризи політичного розвитку в Україні: причини та зміст. *Політичні інститути та процеси*. 2021. № 2. С. 33–61.

170. Bentzen N., Boström A., Del Monte M., Odink I., Prpic M., Tuominen M. States of emergency in response to the coronavirus crisis: Situation in certain Member States III. *European Parliamentary Research Service*. 2020. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/651972/EPRS_BRI\(2020\)651972_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/651972/EPRS_BRI(2020)651972_EN.pdf) (дата звернення: 28.03.2025).

171. Decreto do Presidente da República n.º 14-A/2020 de 18 de março. *Diário da República*, 1.ª № 55. Pág. 13-(2)-13-(4). URL: <https://files.diariodarepublica.pt/1s/2020/03/05503/0000200004.pdf> (дата звернення: 29.03.2025).

172. Sunset clause. *Cambridge Business English Dictionary*. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/sunset-clause> (дата звернення: 27.03.2025).

173. The Instrument of Government (1974:152). Up to and including Swedish

Code of Statutes (SFS) 2022:1600. URL: <https://www.riksdagen.se/globalassets/05.-sa-fungerar-riksdagen/demokrati/the-instrument-of-government-2023-eng.pdf> (дата звернення: 29.03.2025).

174. Талдикін О. В. Тестаментоздатність у структурі правосуб'єктності. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. Спецвип. Ч. 2. С. 13–15.

175. Талдикін О. В. Правосуб'єктність фізичних осіб: окремі аспекти. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2014. № 2 (71). С. 55–60.

176. Рябінін Є. Процеси інтеграції у ХХ столітті: основні концепції їх вивчення. *Політичний менеджмент*. 2006. № 5. С. 122–130.

177. Хаустова М. Г. Правова інтеграція: теоретичний аспект. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2018. № 1. Т. 25. С. 192–203.

178. Пастирська І. Я. Загальнонаукова характеристика поняття «інтеграція». *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія : Педагогічні науки: реалії та перспективи. 2018. Вип. 62. С. 141–144.

179. Трихліб К. О. Інтеграція: сутність і особливості. *Європейська інтеграція в контексті сучасної геополітики* : зб. наукових ст. за матеріалами наук. конф., м. Харків, 24 трав. 2016 р. Харків, 2016. С. 100–105.

180. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення: 11.10.2025).

181. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо стимулювання інвестиційної діяльності в Україні : Закон України від 20.09.2019 № 132-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/132-20#n25> (дата звернення: 11.10.2025).

182. Cooper J. M. The Science of Legal Synthesis. *St. John's Law Review*. 2022. Vol. 95. Is. 2. S. 285–318. URL: <https://scholarship.law.stjohns.edu/lawreview/vol95/iss2/3/> (дата звернення: 11.10.2025).

183. Figley P. Teaching Rule Synthesis with Real Cases. *Journal of Legal Education*. 2011. Vol. 61. № 2. S. 245–263. URL: https://digitalcommons.wcl.american.edu/facsch_lawrev/360/ (дата звернення: 11.10.2025).

184. Freed L., Atlas J. A Structural Approach to Case Synthesis, Fact Application, and Persuasive Framing of the Law. *Perspectives: Teaching Legal Research and Writing*. 2018. Vol. 26. No. 2. S. 50–56. URL: <https://scholarship.law.cornell.edu/facpub/1677/> (дата звернення: 12.10.2025).

185. Балануца О. О. Правове та інституційне забезпечення адаптації законодавство України до права ЄС. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 1. С. 723–726.

186. Максакова Р. М. Юридична конструкція виборчих прав в Конституції України: питання трансформації в умовах євроінтеграції. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2025. Вип. 88. Ч. 1 С. 166–172.

187. Novikova M. Structural Links as a Factor in Ensuring the Sustainability of Legal Constructs. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 5. С. 29–32.

188. Мерник А. М. Українська національна правова система в умовах глобалізаційних процесів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 6. С. 37–41.

189. Ніколенко Л. М. Принципи права Європейського Союзу як критерії оцінки ефективності правової інтеграції. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2025. № 2. С. 1251–1255.

190. Федіна Н. В., Пашко А. Я. Теоретично-правові аспекти інтеграційних процесів у сучасному державотворенні та правотворенні. *Право та державне управління*. 2022. № 2. С. 32–38.

191. Ваолевська Л. А., Мищак І. М., Заряна І. С., Кондратова А. М. Путівник з адаптації законодавства України до права ЄС: теоретичні та практичні аспекти. Київ : Дослідницька служба Верховної Ради України, 2023.

120 с.

192. Олійник А. В. Кодифікація як спосіб систематизації законодавства України. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2024. № 10. С. 48–51.

193. Лапко А. Г. Консолідація як форма впорядкування нормативно-правових актів: порівняльно-правове дослідження. *Нове українське право*. 2024. Вип. 3. С. 51–59.

194. Сердюк І. А. Інтерпретація поняття «правотворчість» в аспекті забезпечення сталого розвитку сучасної української держави. *Цілі сталого розвитку в аспекті зміцнення національного та міжнародного правопорядку : тези доповідей Міжнародної науково-практ. конф. (Запоріжжя-Львів-Одеса-Ужгород-Харків-Чернівці, 27 жовтня 2023 року)*. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2023. С. 117–120.

195. Про адміністративні послуги : Закон України від 06.09.2012 № 5203-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17#Text> (дата звернення: 11.10.2025).

196. Про особливості надання публічних (електронних публічних) послуг : Закон України від 15.07.2021 № 1689-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1689-20#top> (дата звернення: 12.10.2025).

197. Шийович С. Я. Публічні послуги: теоретико-правові аспекти. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2023. № 1. С. 431–435.

ДОДАТКИ

Додаток А

**СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧКИ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ ТА
ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ**

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Лавренко Д. О. Значення юридичної техніки для розвитку суспільства та держави. *Науковий вісник ДДУВС*. 2022. Спецвип. № 2. С. 204–209.
2. Лавренко Д. О. Роль юридичних конструкцій в нормотворчій діяльності. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2023. № 6. С. 130–135.
3. Лавренко Д. О. Юридична конструкція та її види в комплексі елементів законотворчої техніки. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2024. № 12. С. 974–978.
4. Лавренко Д. О. Функціональна панель юридичних конструкцій. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2024. № 3. С. 64–68.
5. Лавренко Д. О. Структура юридичної конструкції як форми організації правової інформації. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2025. Вип. 5. Ч. 1. С. 37–41.
6. Лавренко Д. О. Юридичні конструкції як засіб забезпечення стабільності правової системи в період кризи. *Соціологія права*. № 3. 2025 С. 159–162.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Лавренко Д. О. Експертиза нормативно-правових актів. *Мова і право* : матеріали Всеукраїнської науково-практ. конф. (Дніпро, 25 жовтня 2022) / за заг. ред. О. В. Максименко, І. В. Царьової. Дніпро : ДДУВС, 2022. С. 100–104.
2. Лавренко Д. Юридична техніка: поняття, особливості та значення в

юриспруденції. *Мова і право* : матеріали Всеукраїнської науково-практ. конф. (Дніпро, 17 жовтня 2023) / за заг. ред. О. В. Максименко І. В. Царьової. Дніпро : ДДУВС, 2023. С. 154–156.

3. Лавренко Д. О. Засоби, прийоми, правила як елементи юридичної техніки. *Інноваційні наукові дослідження: правовий, економічний та соціальний виміри* : матеріали Міжнар. науково-практ. конф. (м. Дніпро, 24 листоп. 2023 р.). Дніпро : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2023. С. 110–112.

4. Лавренко Д. Засоби, прийоми, правила як елементи юридичної техніки. *Актуальні проблеми державотворення, правотворення та правозастосування* : матеріали Всеукраїнської науково-практ. конф. (Дніпро, 5 грудня 2024). Дніпро : ДДУВС, 2024. С. 133–136.

5. Лавренко Д. Юридична техніка як інструмент забезпечення ефективного правового регулювання. *Верховенство права: доктрина і практика в умовах сучасних світових викликів* : матеріали Міжнародної науково-практ. конф. (Дніпро, 23 травня 2025). Дніпро : ДДУВС, 2025. С. 180–182.

6. Лавренко Д. О. Вплив Ratio Decidendi та Obiter Dictum на процес формування юридичних конструкцій в англосаксонській правовій системі. *Модернізація національної системи публічного управління та права в контексті європейської інтеграції України* : матеріали III Міжнародної науково-практ. конф. (30 травня 2025 р., м. Херсон-Кропивницький) / за ред. Н. В. Кириченко, Л. О. Сімонцевої, Ю. Л. Главацької та ін. Херсон-Кропивницький, 2025. С. 11–14.

Додаток Б

У таблиці наведено класифікацію функцій юридичної конструкції за трьома критеріями: сферою реалізації, характером впливу та ступенем абстрактності. Також відображено зв'язок кожної функції з триединою сутністю юридичної конструкції: як когнітивної моделі, нормативно-технічного інструменту та методу юридичного мислення.

Критерій класифікації	Функції (підгрупи)	Зміст функції	Зв'язок з триединою сутністю юридичної конструкції
Сфера реалізації юридичних конструкцій	Гносеолого-методологічна	Юридична конструкція як засіб пізнання права, виявлення логіки правової системи	Когнітивна модель, метод юридичного мислення
	Концептуальна	Формування нових правових концептів і доктрин	Когнітивна модель, метод юридичного мислення
	Демонстраційна	Юридичні конструкції як модель для навчання або законопроектної демонстрації	Когнітивна модель, інструмент
	Освітня	Юридична конструкція як дидактичний інструмент у фаховій підготовці	Когнітивна модель, інструмент
Характер впливу ЮК на суспільні відносини	Регулятивна	Забезпечує формалізоване закріплення елементів правового регулювання	Нормативно-технічний інструмент
	Організуюча	Структурування елементів норми чи нормативного акта	Нормативно-технічний інструмент
	Узагальнююча	Фіксує типові риси схожих правових ситуацій	Когнітивна модель
	Гносеолого-методологічна	Інструмент дослідження та пояснення права	Когнітивна модель, метод юридичного мислення
	Освітня	Формування професійної юридичної свідомості	Когнітивна модель, метод
Ступінь абстрактності	Узагальнені (концептуальні)	Фіксують загальні правові поняття (наприклад, «вина», «відповідальність»)	Когнітивна модель, метод юридичного мислення
	Спеціалізовані (нормотворчі)	Становлять елементи нормативного тексту	Нормативно-технічний інструмент
	Прикладні (реалізаційні)	Застосовуються безпосередньо у правозастосовчій діяльності	Інструмент, метод юридичного мислення

Додаток В

**Структурно-логічна модель юридичної конструкції
(авторське бачення)**

Компонент моделі	Зміст (структурні характеристики)	Функціональне призначення
Ключові елементи конструкції	Базові змістові елементи: ключові поняття, юридичні факти, нормативні ознаки, необхідні структурні компоненти. Формують сутнісне ядро конструкції	Забезпечують стабільність змісту; визначають межі та природу конструкції; слугують основою для формування логічної структури
Структурні зв'язки між елементами	Внутрішні логічні, функціональні, інтегративні та адаптивні зв'язки, що об'єднують елементи конструкції в єдину систему	Гарантують цілісність, несуперечність і функціональну узгодженість конструкції; забезпечують її структурну сталість
Структурно-логічна організація	Визначення логічної послідовності та ієрархії елементів; співвідношення загальних і спеціальних елементів; побудова внутрішнього каркасу конструкції	Забезпечує впорядкованість, логічну послідовність і стійкість моделі; формує «каркас» конструкції
Зовнішні нормативні зв'язки	Взаємодія конструкції з іншими нормативними моделями; місце конструкції в системі права; відповідність принципам права та <i>acquis EC</i>	Інтегрує конструкцію у правову систему; забезпечує її узгодженість з доктриною та правовим середовищем
Функціональна реалізація юридичної конструкції	Реалізація стабілізаційної, регулятивної, інтегративно-синтезуючої, інтерпретаційно-орієнтаційної, адаптивної функцій	Забезпечує ефективність правового впливу; визначає роль конструкції у механізмі правового регулювання
Адаптивність та еволюційний потенціал	Здатність конструкції змінювати форму без втрати сутності; збереження інваріантів; можливість синтезу нових елементів; стійкість до нормативних трансформацій	Забезпечує динамічну сталість конструкції; дозволяє адаптуватися до мінливого правового середовища
Результат – стала юридична конструкція	Цілісна, узгоджена, функціонально спроможна конструкція, що здатна адаптуватися до зовнішніх змін, зберігаючи внутрішню логіку	Оптимізує правотворчий процес; забезпечує передбачуваність, узгодженість та ефективність правового регулювання

**Схема циклу реалізації трансформаційної функції юридичних
конструкцій у цифровому середовищі**

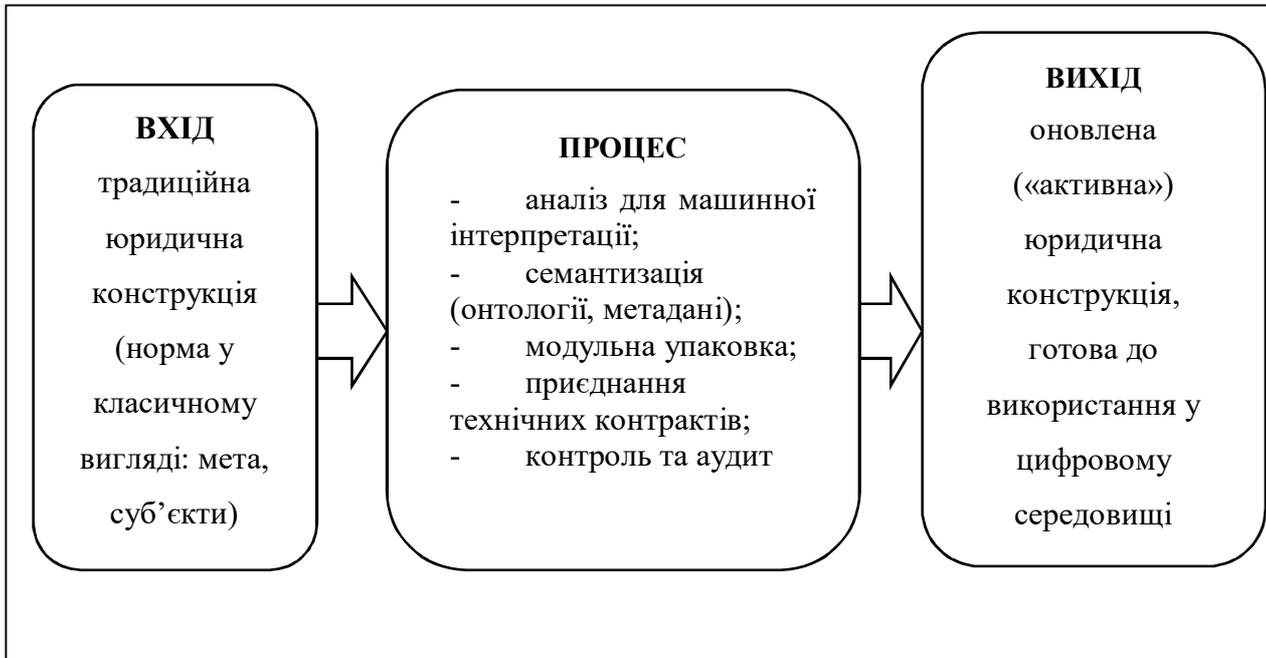

Схема відображає логіку реалізації трансформаційної функції юридичних конструкцій у цифровому середовищі:

- *на вхідному етапі* відбувається залучення традиційних юридичних конструкцій і класифікація їхніх елементів;
- *процесний етап* включає аналітику для машинної інтерпретації, семантичне моделювання, використання онтологій і метаданих, модульне уніфікування та контроль узгодженості;
- *на вихідному етапі* формується оновлена (активна) юридична конструкція, адаптована до цифрового середовища та придатна для подальшої автоматизованої обробки чи правотворчого використання.